

ELDERLY

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10

โครงการวิจัยเรื่อง
การมีส่วนร่วมทางสังคม
ของ**ผู้สูงอายุ**กับการท่องเที่ยว
วิสาหกิจชุมชน

- รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ -
โครงการวิจัยเรื่อง
การมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุ
กับการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10
สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

รายงานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัย
จากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประจำปี พ.ศ. 2565

คำนำ

สถานการณ์ประชากรของประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ โครงสร้างอายุของประชากรไทยมีส่วนของผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ โดยมีประชากรผู้สูงอายุมากถึง 12.9 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 19.64 ของประชากรไทยทั้งหมด และคาดการณ์ว่าในปี 2576 ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอด เพราะมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากถึงร้อยละ 28 ของจำนวนคนในประเทศทั้งหมด การเตรียมการของสังคมไทยเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับสุดยอดจึงเป็นสิ่งสำคัญ ปัจจุบันการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุมุ่งเน้นไปยังชุมชนในลักษณะของการท่องเที่ยววิถีสาธิตชุมชน ซึ่งเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในชุมชน ควบคู่กับการเสริมสร้างรายได้ของผู้สูงอายุ โดยการได้เข้ามาสัมผัสทางสังคมและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมต่างๆ เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้สูงอายุเกิดการรับรู้คุณค่าในตนเอง และสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จึงเป็นที่มาของความสนใจของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 ในการทำวิจัยการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาธิตชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาธิตชุมชน 2) เพื่อศึกษาประเภทของกิจกรรมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาธิตชุมชน และ 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้สูงอายุในการทำงานด้านการท่องเที่ยววิถีสาธิตชุมชน โดยมีขอบเขตพื้นที่การศึกษา 3 พื้นที่ ได้แก่ 1) วิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน จังหวัดพังงา 2) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโฮมสเตย์ (บ้านหน้าทับ) จังหวัดนครศรีธรรมราช และ 3) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทาเชิงทะเล จังหวัดภูเก็ต

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณประธานและสมาชิกวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน จังหวัดพังงา วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโฮมสเตย์ (บ้านหน้าทับ) จังหวัดนครศรีธรรมราช และวิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทาเชิงทะเล จังหวัดภูเก็ต กลุ่มผู้สูงอายุที่ร่วมกิจกรรมในวิสาหกิจชุมชน และผู้สูงอายุนักท่องเที่ยว หน่วยงานภาคีเครือข่ายที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานวิสาหกิจชุมชนในระดับพื้นที่ ที่อนุเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบคุณ นางสาวปัทมา โมหาศิลป์ อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี ที่ร่วมเป็นวิทยากรตลอดกระบวนการวิจัย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าโครงการวิจัยดังกล่าวนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผู้ที่สนใจศึกษาในประเด็นดังกล่าวต่อไป

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10

กันยายน 2566

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน 2) ศึกษาประเภทของกิจกรรมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน และ 3) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้สูงอายุในการทำงานด้านการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มาเที่ยวในชุมชนผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของวิถีสาขากิจชุมชน และกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกลุ่มวิถีสาขากิจชุมชน โดยวิธีการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์ จำนวน 3 พื้นที่ ได้แก่ วิถีสาขากิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน จังหวัดพังงา วิถีสาขากิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ปายาเลนบ้านแหลมโฮมสเตย์ (บ้านหน้าทับ) จังหวัดนครศรีธรรมราช และวิถีสาขากิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทาเชิงทะเล จังหวัดภูเก็ต

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมทางสังคมในกิจกรรมการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย กลุ่มผู้สูงอายุที่เข้ามามีส่วนร่วมโดยทำงานอยู่ที่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพเดิม และอาชีพดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มผู้สูงอายุที่มีการรวมกลุ่มขึ้นใหม่ โดยผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมกับวิสาหกิจชุมชน ในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการในการดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ทั้งในรูปแบบของผลประโยชน์ที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ การตรวจสอบและประเมินผล ลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน พบว่า โดยส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมเนื่องจากเพื่อนชักชวน มองเห็นว่าเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ได้มาพบเพื่อนในวัยเดียวกัน มีโอกาสเรียนรู้เพิ่มเติม และมองเห็นตัวเองมีคุณค่าที่ได้ถ่ายทอดสู่คนรุ่นอื่นๆ พบปะผู้คนใหม่ๆ และมีรายได้เสริมจากกิจกรรมการท่องเที่ยว

ประเภทของกิจกรรมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน พบว่า นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่มาท่องเที่ยวในวิสาหกิจชุมชน มีความต้องการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ การท่องเที่ยวชุมชน เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่มีความน่าสนใจ รวมถึงอยากเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน กิจกรรมที่พึงประสงค์ของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุต้องการร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีส่วนร่วมกับชุมชน ผ่อนคลาย สามารถออกแบบกิจกรรมของตนเองได้บนฐานทรัพยากรที่มีของชุมชน และต้องเป็นกิจกรรมที่ไม่หนักหรือใช้แรงมากเกินไป สถานที่ท่องเที่ยวอยู่ในบริเวณใกล้ที่พักมีมาตรการความปลอดภัย มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ เป็นการท่องเที่ยวร่วมกับครอบครัวและกลุ่มผู้สูงอายุด้วยกัน โดยใช้ระยะเวลาประมาณ 1-2 วัน มีเพื่อนคุยและคอยแนะนำข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

ปัจจัยความสำเร็จของผู้สูงอายุในการทำงานด้านการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน ที่หนุนเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรม และหนุนเสริมให้วิสาหกิจชุมชนขับเคลื่อนงานได้ พบว่า 1) ปัจจัยด้านบุคคล ความสามารถและบุคลิกลักษณะความเป็นผู้นำ ความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม ความเป็นเครือข่าย การหนุนเสริมจากครอบครัว 2) ปัจจัยด้านชุมชนและกลุ่มวิสาหกิจชุมชน พบว่า ฐานทรัพยากรของชุมชนมีความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นจากชุมชนอื่นๆ ทั้งทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม การบริหารจัดการกลุ่มมีโครงสร้างและการกำหนดบทบาทที่ชัดเจน โดยคำนึงถึงความถนัดและความสนใจเป็นสำคัญ กลุ่มมีการประชาสัมพันธ์และขับเคลื่อนกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง 3) ปัจจัยด้านหน่วยงานภายนอก มีความต่อเนื่องของการช่วยเหลือและสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาในรูปแบบของลักษณะพี่เลี้ยง และการหนุนเสริมองค์ความรู้

สำหรับข้อเสนอแนะจากงานวิจัย ประกอบด้วย 1) ข้อเสนอแนะการสร้างการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน ดังนี้ 1.1) ชุมชนร่วมกับสถาบันการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำหลักสูตรภูมิปัญญาผู้สูงอายุเป็นลายลักษณ์อักษร โดยเชื่อมโยงกับสถาบันการศึกษาเพื่อนำหลักสูตรภูมิปัญญาผู้สูงอายุไปใช้ในโรงเรียน โดยผู้สูงอายุเป็นผู้สื่อสารและถ่ายทอด 1.2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการบูรณาการร่วมกันเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในทุกมิติอย่างต่อเนื่อง เช่น การส่งเสริมรายได้ตามอาชีพเดิมและตามความถนัดของผู้สูงอายุ และการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวเพื่อนำไปสู่การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในชุมชน รวมถึงพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนทุกช่วงวัย 2) ข้อเสนอแนะสำหรับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ ควรกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับฐานทรัพยากรในชุมชน เน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพ ผ่อนคลาย สามารถร่วมทำกับคนช่วงวัยเดียวกัน หรือสมาชิกในครอบครัว และสถานที่ท่องเที่ยวอยู่ใกล้ที่พักซึ่งมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ และ 3) ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานในการมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน หน่วยงาน สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคีเครือข่าย ควรมีการบูรณาการการดำเนินงานระหว่างหน่วยงานให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และมีบทบาทในการเป็นพี่เลี้ยงสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : ผู้สูงอายุ การมีส่วนร่วม วิสาหกิจชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน

Abstract

This research aimed to 1) study the social engagement of senior citizens in community-based tourism enterprises, 2) study types of desirable activities for senior citizens in community-based tourism enterprises, and 3) study the factors responsible for the success of senior citizens working in community-based tourism enterprises. A qualitative research method was used in this study through the collection of data from senior citizens who traveled to the communities, senior citizens who engaged in community-based tourism enterprises, and community members who were involved in community-based tourism enterprises. Tools used for data collection were a focus group discussion and an interview. The data were collected in three areas namely; the Bo Saen Ecotourism Community Enterprise in Phang-Nga Province, the Ban Laem Homestay Mangrove Conservation Group Community Enterprise in Nakhon Sri Thammarat Province, and the Baan Bang Tao Chong Talay Agricultural Conservation Tourism Group Community Enterprise in Phuket Province.

The research found that the senior citizens who engaged in community-based tourism enterprises comprised the senior citizens who worked at home, maintained their occupations which were already part of the community-based tourism enterprises, and also newly formed groups. The senior citizens are involved with decision-making, operations, tangible and intangible benefits, inspection, and evaluation. The majority of them get involved due to their friends' suggestion and they perceive their involvement as a way to spend their free time effectively, a way to socialize with friends of the same age, learn new knowledge, appreciate the value in passing on their knowledge to the new generations, meeting new people, and earning extra income.

The study of desirable activities for senior citizens in community-based tourism enterprises revealed that senior tourists are interested in nature tourism and community tourism which are new and interesting forms of tourism where they can learn about the community's way of life. They want to join tourism activities that are authentically part of the community, relax, be able to design their activities based on the resources available in the community, must be activities that are not extreme or require too much energy, should be located near the accommodations which provide safety, comforts, and suitable facilities for elderly tourists who travel with either family or a group senior, the preferred duration of the trip was one to two days, and expecting friendly hosts to give information and suggestions about the place.

Influential factors that contribute to the success of senior citizens working in community-based tourism enterprises as well as the business advancement were; 1) individual factors including competency, leadership skills, the length of engagement, family connections, and family support, 2) community and enterprise factors, which were found that the community resources were unique due to its nature, history, and culture. The management of the enterprises had clear structures of roles and assignments, taking the importance of skills and willingness of the seniors into consideration, and continuously promoting and carrying out the activities, 3) external factors such as the ongoing assistance and support from public sectors, private sectors, and educational institutions under forms of mentoring and knowledge supporting.

This research proposes: 1) Guidelines in creating social engagement of senior citizens in community-based tourism enterprises, including; 1.1) the communities in cooperation with educational institutions and related organizations to create a curriculum on the wisdom of the elderly in documented form and use it as a teaching material for teaching in schools and having the senior citizens to convey the wisdom, 1.2) relevant agencies should work together to continuously promote and support community enterprise groups in all dimensions, for example, the opportunity to earn extra income according to the previous occupation and according to the seniors' skill, and promoting family strength to promote participation in community activities, moreover, community enterprises should be cultivated to serve as effective instruments for enhancing the overall well-being and quality of life for individuals of all age within the community. 2) Guidelines for suitable tourism activities for senior citizens which should be based on community resources, especially activities promoting health, and relaxation tourists of similar age can join together or are suitable for family members of all ages, and tourist attractions that are near the accommodations that are equipped with facilities that were convenient for senior citizens. 3) Guidelines for organizations involved in community-based tourism enterprises suggesting that both the public and private sectors, educational institutions, local government organizations, and collaborative partnership networks consistently align their efforts with the evolving demands of the community; their corporations should encompass mentoring and providing support for community initiatives.

Keywords: Senior Citizens , Engagement , Community Enterprise , Community-Based Tourism

สารบัญ

บทที่	หน้า
คำนำ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	4
1.3 ขอบเขตการศึกษา	4
1.4 กรอบแนวคิดการวิจัย	5
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	6
1.6 ประโยชน์ที่จะได้รับ	6
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 แนวคิดการมีส่วนร่วม	8
2.2 แนวคิดการท่องเที่ยว	10
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน	18
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ	21
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน	22
2.6 การท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์	25
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	26
บทที่ 3 ระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย	31
3.1 วิธีการดำเนินการวิจัย	32
3.2 กลุ่มตัวอย่าง	32
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	32
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	32
3.5 สถานที่ทำการวิจัย	33
บทที่ 4 ผลการศึกษา	35
4.1 วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโหมสแตย์ (บ้านหน้าทับ) จังหวัดนครศรีธรรมราช	36
4.2 วิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน จังหวัดพังงา	53
4.3 วิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์ บ้านบางเทาเชิงทะเล จังหวัดภูเก็ต	70
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	85
5.1 สรุปผลการศึกษา	86
5.2 การอภิปรายผลการศึกษา	89
5.3 ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย	91
5.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	91
บรรณานุกรม	92
ภาคผนวก ก เครื่องมือการเก็บข้อมูลวิจัย	95
ภาคผนวก ข ภาพการเก็บข้อมูลงานวิจัย	111

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 ชุมชนบ้านแหลม (บ้านหน้าทับ) จังหวัดนครศรีธรรมราช	36
2 การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในวิสาหกิจชุมชน	42
3 ชุมชนบ้านคลองบ่อแสน จังหวัดพังงา	53
4 ผลกระทบของวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน จังหวัดพังงา	55
5 การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในวิสาหกิจชุมชน	59
6 ชุมชนบ้านบางเทา – เชียงทะเล	70
7 การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในวิสาหกิจชุมชน	76

โครงการวิจัย
เรื่อง การมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุ
กับการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน

บทที่ 01 บทนำ

บทที่ 01 บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม ในประเทศไทยถือเป็นประเด็นที่ภาครัฐได้ให้ความสำคัญ โดยจะต้องสร้างสังคมที่มีความเสมอภาคสำหรับประชาชนในทุกภาคส่วนของสังคม ให้สามารถได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งความสามารถในการเข้าถึงสวัสดิการที่จำเป็นต่อการดำรงชีพได้อย่างทั่วถึง เป็นที่ทราบว่าสภาพสังคมไทยในปัจจุบันมีความสลับซับซ้อนเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว พร้อมกับการเชื่อมโยงของระบบเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นถือเป็นเรื่องยากที่ภาครัฐเพียงลำพังจะเข้ามาแก้ไขได้ ดังนั้น ภาครัฐจึงได้เล็งเห็นถึงความจำเป็นของการมีส่วนร่วมกันในการพัฒนาประเทศ ได้แก่ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจ และภาครัฐ ตามยุทธศาสตร์ที่เรียกว่า ยุทธศาสตร์ประชารัฐ ซึ่งเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการส่งเสริมให้ภาคเอกชนและประชาชน มีส่วนร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ โดยเอาความต้องการของชุมชนเป็นตัวตั้งและร่วมกันบริหารกันเอง หรือการกระจายอำนาจตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ที่มีเจตนารมณ์ให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ และพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงให้มีความเข้มแข็ง มีความพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต เพื่อการสร้างรายได้ เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน รวมถึงเพื่อเพิ่มศักยภาพของเศรษฐกิจฐานรากให้สามารถสร้างรายได้ กระจายรายได้สู่ชุมชน สนับสนุนสินค้าชุมชนและยกระดับวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

ปัจจุบันโครงสร้างอายุของประชากรไทยมีสัดส่วนของผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นผลมาจากอัตราการเกิด และอัตราการเสียชีวิตของประชากรมีแนวโน้มลดลง ประกอบกับประชากรมีอายุยืนยาวขึ้นอันเนื่องมาจากความก้าวหน้าของระบบสาธารณสุข ประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงวัย โดยในปี 2564 พบว่าสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุมีจำนวน 12.0 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 18.1 ของประชากรทั้งหมด และในปี 2566 ประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ โดยมีประชากรผู้สูงอายุมากถึง 12.9 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 19.64 ของประชากรไทยทั้งหมด และคาดการณ์ว่าในปี 2576 ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมสูงอายุระดับสุดยอด เพราะมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากถึงร้อยละ 28 ของจำนวนคนในประเทศทั้งหมด ซึ่งการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุย่อมมีผลกระทบทั้งในระดับจุลภาคหรือระดับบุคคล และระดับมหภาค ในการพัฒนาประเทศในอนาคต (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2554) ปัจจุบันผู้สูงอายุต้องเผชิญกับปัญหาระดับตัวบุคคลในมิติต่างๆ ได้แก่ มิติด้านสุขภาพ ในประเด็นการถดถอยทางร่างกายและจิตใจ เจ็บป่วยเรื้อรัง ป่วยติดเตียง ส่งผลให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่ต้องการพึ่งพิงสูง มิติสังคม ผู้สูงอายุอยู่ตามลำพังมากขึ้น ขาดผู้ดูแล มิติสภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัยไม่เหมาะสม ไม่ปลอดภัย มิติด้านเทคโนโลยี การถูกแสวงหาประโยชน์จากการใช้เทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

มิติด้านเศรษฐกิจ ในประเด็นการมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ จำนวนเงินออมไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต การขาดการเตรียมความพร้อมทางการเงินตั้งแต่วัยทำงาน ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้วยกันทั้งสิ้น ในทางกลับกันการเพิ่มขึ้นของสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุย่อมส่งผลกระทบต่อเชิงนโยบายต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ การศึกษา ด้านแรงงาน ด้านสิ่งแวดล้อม และสวัสดิการผู้สูงอายุ ซึ่งการที่ผู้สูงอายุได้เข้ามามีบทบาททางสังคมและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ทั้งในลักษณะของการทำงาน การมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นในสังคม มีการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เผยแพร่ความรู้ พัฒนาความสนใจร่วมกัน การได้แสดงศักยภาพความสามารถในการพึ่งพาตนเอง เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้สูงอายุเกิดการรับรู้คุณค่าในตนเอง และสูงวัยอย่างมีคุณภาพ (Active Aging) ซึ่งมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ด้านผู้สูงอายุ ทั้งที่เป็นยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาส ความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม ยุทธศาสตร์กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 20 ปี ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่มให้มีการเรียนรู้พัฒนาในทุกมิติและพึ่งพาตนเองได้

แนวโน้มทางการตลาดการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุมุ่งเน้นไปยังชุมชน หรือที่เรียกว่าการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน การเข้าไปสัมผัสวิถีชีวิตของชุมชน อยู่กับธรรมชาตินั้นจึงมีมากขึ้น ซึ่งวิถีสาขากิจชุมชน เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สำคัญ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว การท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน จึงเป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ ควบคู่กับการเสริมสร้างรายได้ของผู้สูงอายุในชุมชน เกิดการรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน วิสาหกิจชุมชนยังเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน รวมถึงช่วยให้มีระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็ง นอกจากการให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในวิสาหกิจชุมชนแล้วนั้น ในขณะเดียวกันการสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้สูงอายุที่เป็นนักท่องเที่ยวก็มีความสำคัญ จึงจำเป็นต้องกำหนดแผนและนโยบายท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุให้ชัดเจน มีการพัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานหรือสิ่งอำนวยความสะดวกรวมถึงบริการต่างๆ ให้มีความพร้อมที่จะรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุ เช่น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว การปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ การจัดโปรแกรมแบบ Slow Tourism ที่เป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ไม่เร่งรีบ เรียบง่าย ใกล้ชิดธรรมชาติ ปลอดภัย ไม่สร้างมลพิษ เน้นอาหารสะอาดเพื่อสุขภาพ การเตรียมความพร้อมบริการด้านความปลอดภัย จัดให้มีเจ้าหน้าที่นำเที่ยวที่มีความรู้ด้านการปฐมพยาบาล จัดเตรียมพาหนะเดินทางที่เน้นการขึ้นลงสะดวก (พื้นไม่สูง ประตูกว้าง เป็นต้น) ตลอดจนเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อสร้างหลักประกันด้านความปลอดภัย เพิ่มความเชื่อมั่นและสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ (จิราวดี รัตนไพฑูรย์ชัย, 2557)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงให้ความสนใจในการทำวิจัยการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน โดยได้เลือกพื้นที่ศึกษาจากวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับรางวัลระดับจังหวัด ประจำปี 2563 ในด้านวิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยว (ระบบสารสนเทศวิสาหกิจชุมชน กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร) จำนวน 3 แห่ง คือ วิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน จังหวัดพังงา วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโฮมสเตย์ (บ้านหน้าทับ)

จังหวัดนครศรีธรรมราช และวิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทาเชิงทะเล จังหวัดภูเก็ต โดยคาดว่าผลการศึกษาที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการเสริมสร้าง การมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุในวิสาหกิจชุมชน โดยนำรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้อง กับความต้องการของผู้สูงอายุไปเผยแพร่และขยายผลในพื้นที่วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวประมงพื้นบ้าน อ่าวน้ำเมา-ไร่เลย์ จังหวัดกระบี่ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านบางสน จังหวัดชุมพร วิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตรเกาะพยาม จังหวัดระนอง และวิสาหกิจชุมชน กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์บ้านถ้ำผึ้ง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1.2 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน
- 2) เพื่อศึกษาประเภทของกิจกรรมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน
- 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้สูงอายุในการทำงานด้านการท่องเที่ยว

วิสาหกิจชุมชน

1.3 ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตทางด้านพื้นที่ศึกษา ประกอบด้วย 3 พื้นที่ ได้แก่ 1) วิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์บ่อแสน จังหวัดพังงา 2) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโฮมสเตย์ (บ้านหน้าทับ) จังหวัดนครศรีธรรมราช และ 3) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทาเชิงทะเล จังหวัดภูเก็ต

2. ขอบเขตด้านประชากรที่ศึกษา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในกระบวนการศึกษาผู้วิจัยได้แบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นสองกลุ่มหลักๆ ได้แก่

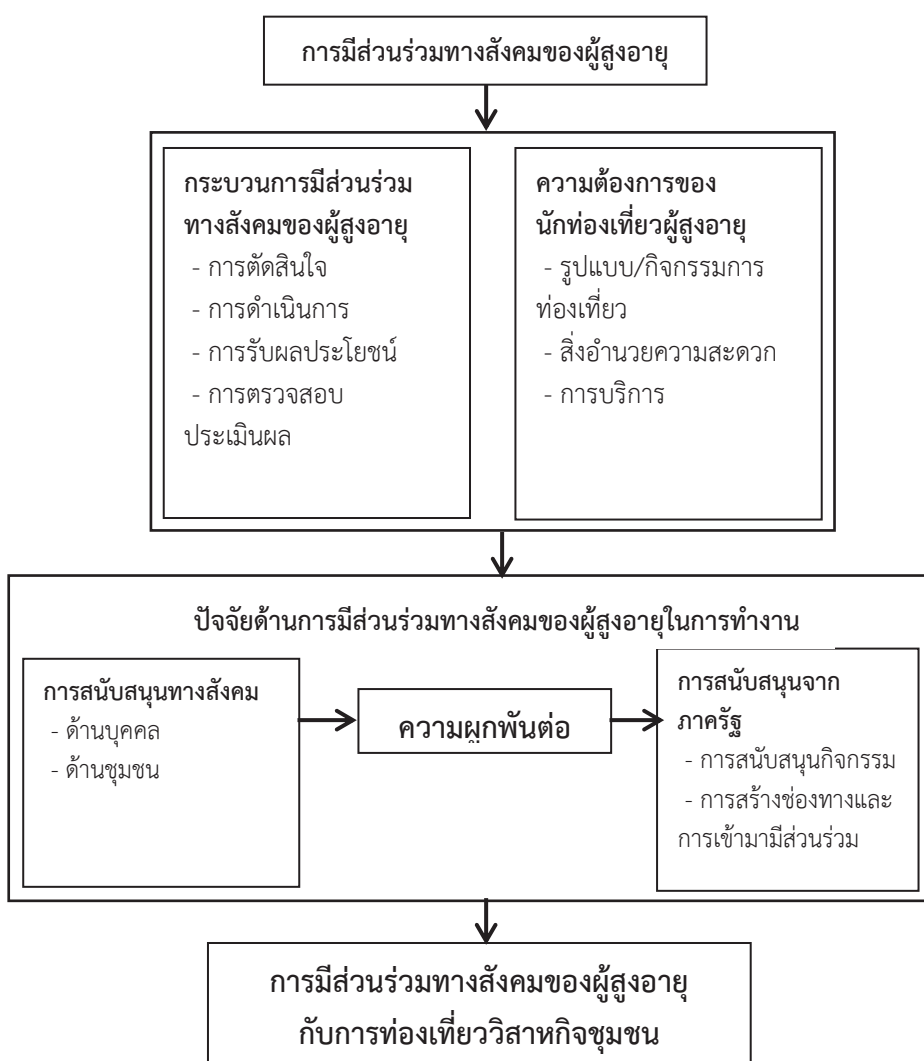
⇒ กลุ่มหนึ่ง ศึกษาผู้สูงอายุที่มาท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกพื้นที่ ละ 5 คน จำนวน 3 พื้นที่ รวมทั้งสิ้น 15 คน

⇒ กลุ่มสอง ศึกษาการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุในชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยววิสาหกิจ ชุมชน ผู้วิจัยดำเนินการจัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยแบ่งออกเป็น ผู้ดำเนินการเกี่ยวกับ ผู้สูงอายุในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมทางสังคมกับการท่องเที่ยววิสาหกิจ ชุมชน ผู้ดำเนินการด้านธุรกิจการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อน วิสาหกิจชุมชน

3. ขอบเขตด้านเนื้อหาที่ศึกษา ศึกษาการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยว วิสาหกิจชุมชน โดยมีกระบวนการ ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ และ 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล พร้อมทั้ง ศึกษาประเภทของ กิจกรรมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้สูงอายุในการทำงานด้าน การท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน

1.4 กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้แบ่งเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 กระบวนการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุ ใน 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การตัดสินใจ (2) การดำเนินกิจกรรม (3) การรับผลประโยชน์ และ (4) การตรวจสอบประเมินผล ส่วนที่ 2 การศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว รูปแบบการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการ เพื่อนำผลการศึกษา มาเสนอแนะแนวทางการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยว

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

ผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

การมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุ คือ การที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการให้ความคิดเห็น ร่วมแก้ปัญหา ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมติดตามประเมินผลกับกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ขององค์กร และเกิดประโยชน์ต่อตนเอง กลุ่มชน และสังคม

การท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน คือ การเดินทางของบุคคลเพื่อพักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อความสนุกสนานตื่นเต้นหรือเพื่อหาความรู้ ในกิจกรรมการให้บริการซึ่งจัดโดยชุมชน ทั้งในส่วนของบริการด้านการท่องเที่ยว การผลิตสินค้าของชุมชน เพื่อผลิตเพื่อกำกับกับการท่องเที่ยวรวมถึงการชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

1.6 ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. ทำให้ทราบการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน
2. ทำให้ทราบประสิทธิผลของกิจกรรมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน
3. ทำให้ทราบปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้สูงอายุในการทำงานด้านการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน

บทที่ 02

แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร
และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 02

แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาโครงการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน ได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี เอกสารงานวิจัย และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง กับประเด็นที่จะศึกษา ดังนี้

- 2.1 แนวคิดการมีส่วนร่วม
- 2.2 แนวคิดการท่องเที่ยว
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน
- 2.4 แนวคิดผู้สูงอายุ
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 2.6 การท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดการมีส่วนร่วม

1) ความหมายของการมีส่วนร่วม

ชัชรี นฤทุม (2548 : 28) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วม ได้ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาอย่างแพร่หลาย จนกระทั่งอาจกล่าวได้ว่า หากโครงการพัฒนาใด ไม่นำกระบวนการมีส่วนร่วมไปใช้ มักจะไม่ได้รับการยอมรับจาก นักพัฒนาและผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งมักจะมีการคาดหวังว่า โครงการพัฒนานั้นจะประสบความสำเร็จค่อนข้างน้อย หรือถ้าสำเร็จก็จะเป็นความยั่งยืนในการพัฒนา ดังนั้น การมีส่วนร่วม จึงมีความสำคัญต่อการบริหารงาน

ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิต (2548 : 109) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนว่า คือการกระจายอำนาจในการปกครอง ซึ่งสามารถส่งผ่านอำนาจบางอย่างทางการเมืองมายังหน่วยงานเล็กๆ ทางการเมือง ที่เป็นระดับรากหญ้าทำให้สามารถใช้ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในการปกครองส่วนท้องถิ่น

ถวิลวดี บุรีกุล (2548 : 1 - 2) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในหลายมิติ ดังนี้ การมีส่วนร่วมในมิติของความลึก หมายถึง การมีส่วนช่วยเหลือโดยสมัครใจ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาชาติ แต่ไม่ได้หวังให้ประชาชนเปลี่ยนแปลงโครงการการมีส่วนร่วมในความหมายที่กว้าง หมายถึง การให้ประชาชนในชนบท รู้สึกตื่นตัว และตอบสนองต่อโครงการพัฒนา สนับสนุน ความคิดริเริ่มของคนในท้องถิ่น ให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ ดำเนินการร่วมรับผลประโยชน์ ประเมินผลโครงการนั้นๆ ได้เข้าร่วมในเรื่องที่จะมีผลกระทบต่อประชาชน การมีส่วนร่วมในชุมชน หมายถึง มีทั้งสิทธิ และหน้าที่ในการแก้ปัญหาของเขา มีความรับผิดชอบ เพื่อการระดมทรัพยากรท้องถิ่น และเสนอแนวทางแก้ไขใหม่ๆ การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเป็นกระบวนการดำเนินการอย่างแท้จริง หมายถึง มีความคิดริเริ่ม และได้มุ่งใช้ความพยายาม การมีส่วนร่วมคือการที่ได้มีการจัดการเพื่อความสามารถที่จะควบคุมทรัพยากรในสภาพสังคมนั้นๆ

สรุปได้ว่าความหมายของการมีส่วนร่วมนั้น คือการได้เข้าร่วมและเป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค ความร่วมมือร่วมใจ การบริหารจัดการทรัพยากร การบริหารจัดการชุมชน การมีส่วนร่วม จึงมีความสำคัญต่อการบริหารงานในการกระจายอำนาจการปกครอง ทำให้สามารถใช้ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในการปกครองส่วนท้องถิ่น ให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ

2) ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

ดวงพร หุ่นตระกูล (2550) การมีส่วนร่วมนั้นเป็นหัวใจสำคัญให้เกิดความร่วมมือกัน เพื่อให้เกิดการบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งการมีส่วนร่วมนั้นจะเพิ่มพูนความสำคัญของโครงการต่างๆ หากลักษณะการมีส่วนร่วมนั้น เป็นลักษณะการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ (2548) ได้กล่าวว่า ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในทัศนะทางการเมือง การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน และส่งเสริมธรรมาภิบาล ตลอดจนการบริหารงาน หากการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นเพียงใดก็จะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร และทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการป้องกันนักการเมืองจากการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสมกับสังคมนั้นๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นการสร้างความมั่นใจว่าเสียงของประชาชนจะมีคนรับฟัง อีกทั้งความต้องการหรือความปรารถนาของประชาชนก็จะได้รับการตอบสนอง

3) ลักษณะและรูปแบบการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมมีลักษณะที่แตกต่างกัน 2 ลักษณะ (ดวงพร หุ่นตระกูล , 2550) คือ การมีส่วนร่วมที่ไม่แสดงออก และการมีส่วนร่วมที่แสดงออก

การมีส่วนร่วมที่ไม่แสดงออกให้ผู้อื่นเห็น เป็นการมีส่วนร่วมด้านความคิด โดยการพูด การเขียน การแสดงความคิดเห็นเพื่อการวางแผน การค้นหาปัญหา สาเหตุ การสร้างรูปแบบการพัฒนา

การมีส่วนร่วมที่แสดงออก เป็นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมมักพบเป็นการมีส่วนร่วมในแรงงาน การสมทบอุปกรณ์ ร่วมประชุม การร่วมเป็นสมาชิก

กระบวนการมีส่วนร่วม มี 4 ขั้น คือ (ถวิลวดี บุรีกุล , 2548) ขั้นที่ 1 มีส่วนร่วมในการวางแผน ขั้นที่ 2 มีส่วนร่วมในการปฏิบัติหรือดำเนินการ ขั้นที่ 3 มีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ ขั้นที่ 4 มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

สรุปได้ว่าลักษณะและรูปแบบการมีส่วนร่วม คือ การมีส่วนร่วมที่ไม่แสดงออก และการมีส่วนร่วมที่แสดงออก โดยที่ในแต่ละระดับต่างมีรูปแบบที่หลากหลาย

4) ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

4.1 ผลประโยชน์ด้านวัตถุ เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของบุคคลทำให้เพิ่มการบริโภค เพิ่มรายได้ และมีทรัพย์สินมากขึ้น

4.2 ผลประโยชน์ด้านสังคม เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานด้านสาธารณะ ได้แก่ การได้รับการบริการ หรือความพึงพอใจจากสาธารณูปโภค ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น จึงจำเป็นต้องมีการกำหนดการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ทั้งในเรื่องปริมาณ การแบ่งผลประโยชน์ คุณภาพของบริการ และความพึงพอใจ

4.3 ผลประโยชน์ด้านบุคคล เป็นผลประโยชน์สำคัญที่ได้จากโครงการ คือ ความรู้สึกรักคุณค่าในตนเอง พลังอำนาจทางการเมือง และความรู้สึกว่าตนเองมีประสิทธิภาพ

5) ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

ชัชรี นฤทุม (2548 : 23) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมมีความสำคัญต่อการพัฒนาการเกษตรในหลายด้าน ปัจจัยที่มีส่วนเสริมสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมในการบริหารศูนย์บริการ และถ่ายทอดเทคโนโลยีให้มากยิ่งขึ้น มีปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างการมีส่วนร่วม 4 ประการ ดังนี้ ปัจจัยด้านคน ซึ่งประกอบด้วย ประชาชน ผู้นำ นักพัฒนาหรือคนนอก ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ต้องมีระบบข้อมูลข่าวสารที่เป็นระบบระเบียบและใช้การได้ดี มีเป้าหมายร่วมกัน ปัจจัยด้านโครงการขององค์กร สถานที่ตั้งสามารถเข้าถึงได้ง่าย ต้องมีช่องให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในหลายๆ ลักษณะ และปัจจัยด้านภายนอก ได้แก่ การมีกลไกของรัฐทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการที่เอื้อต่อการบริหารงาน

สรุปได้รับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น คือ ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญ ความเชื่อถือในตัวผู้นำ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ความเกรงใจ การให้อิสระในการตัดสินใจ ผลประโยชน์ ความสัมพันธ์ในชุมชน ภาวะทางเศรษฐกิจ การแก้ปัญหาาร่วมกัน ค่าตอบแทน ปัจจัยด้านคน การบริหารจัดการ ด้านโครงการ และปัจจัยด้านภายนอก ได้แก่ กลไกของรัฐ การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก ด้านสังคมจิตวิทยา การกระตุ้นให้เกิดการเป็นเจ้าของปัญหา และพร้อมในการร่วมใจแก้ไขปัญหานั้น ๆ

2.2 แนวคิดการท่องเที่ยว

1) ความหมายของการท่องเที่ยว

นิศา ชัชกุล (2542, น. 1) กล่าวว่า การท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมการเดินทางจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง ซึ่งนับตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนปลายทางจะต้องประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการ คือ การเดินทาง การพักผ่อน และการกินอาหารนอกบ้าน

มุทิตา ปิ่นสุนทร (2542, น. 16) กล่าวว่า ถ้าไม่มีการเดินทางก็ไม่มีการท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อผ่อนคลายร่างกาย และจิตใจจากกิจกรรมต่าง ๆ เป็นการเปลี่ยนบรรยากาศทางสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ มีการประกอบกิจกรรมที่สนุกสนาน ทั้งการกีฬา การพักผ่อน ทักษะศึกษา และการสร้างสรรค์ อย่างไรก็ตาม

ความหมายของการท่องเที่ยวสามารถสรุปได้ 3 ประการ คือ 1) เดินทางจากถิ่นที่อยู่อาศัยไปยังที่อื่นชั่วคราว 2) เดินทางด้วยความสมัครใจ และ 3) เดินทางด้วยจุดมุ่งหมายใด ๆ ก็ได้ที่มีไว้เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

ชนิศา ครุจิราวัฒน์ (2546, น. 39) กล่าวว่า การท่องเที่ยว คือ กิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ นอกเหนือจากการดำเนินชีวิตประจำวัน และการกระทำกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานอื่น ๆ เป็นกิจกรรมที่มนุษย์กระทำเมื่อมีเวลาว่าง และจัดอยู่ในประเภทกิจกรรมนันทนาการ อย่างหนึ่ง ทั้งนี้ กิจกรรมส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวมักมีการเดินทางพร้อมกันไปด้วย

สรุปความหมายของการท่องเที่ยวได้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางด้วยความสมัครใจ ในช่วงเวลาว่างของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลไปยังสถานที่แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมีความแตกต่างจากที่อยู่อาศัยเดิมของตนเอง

2) ความสำคัญของการท่องเที่ยว

เสรี วังสไพจิตร (2533, น. 189 – 214) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวไว้ ดังนี้

2.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้ และลดปัญหาการขาดดุลการค้าและดุลชำระเงินของประเทศไทย โดยนำเงินตราต่างประเทศ ซึ่งมาจากการใช้จ่าย เพื่อซื้อสินค้า บริการด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เข้าสู่ประเทศเช่นเดียวกับการส่งสินค้าออก

2.2 การท่องเที่ยวเป็นการกระจายรายได้สู่ภูมิภาคของประเทศ เนื่องจากประกอบธุรกิจขนาดเล็กจำนวนมาก รายรับจากการท่องเที่ยวจึงกระจายสู่ประชาชนอย่างรวดเร็วทั้งระบบเศรษฐกิจทำให้เกิดการหมุนเวียนการใช้จ่ายภายในประเทศ

2.3 การท่องเที่ยวช่วยเพิ่มรายได้จากการจัดเก็บภาษีของรัฐบาล เนื่องจากนักท่องเที่ยวต้องจ่ายภาษีต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น ภาษีเมื่อซื้อสินค้าและบริการ ภาษีศุลกากร ค่าธรรมเนียมการประทับตราหนังสือเดินทาง

2.4 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการจ้างงานและสร้างอาชีพ ทั้งแรงงานทั่วไป และแรงงานที่มีความชำนาญ

2.5 การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่มีขีดจำกัด ไม่มีปัญหาเรื่องการกำหนดโควตาการจำหน่าย กล่าวคือ การท่องเที่ยวสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาแล้วแต่ความสามารถในการใช้กลยุทธ์ เพื่อพัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

สุวรรณชัย ฤทธิรักษ์ (2546, น. 6) ได้ให้ความสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต่อสังคม

2.6 การท่องเที่ยวมีส่วนในการส่งเสริมความสัมพันธ์ของมนุษยชาติ ก่อให้เกิดสันติภาพความเป็นมิตรไมตรี และความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน

2.7 การท่องเที่ยวมีบทบาทในการพัฒนา สร้างสรรค์ความเจริญทางสังคมให้เกิดแก่ท้องถิ่นทำให้มีการก่อสร้างสิ่งใหม่ๆ มีการลงทุนทางด้านการผลิตเพื่อรองรับบริการแก่ผู้มาเยือนท้องถิ่น

2.8 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ความสำนึกและตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการรักษาเอกลักษณ์ของชาติ

2.9 การท่องเที่ยวช่วยจัดปัญหาความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท ช่วยจัดปัญหาการหลั่งไหล และเคลื่อนย้ายเข้ามาหางานทำหรือเสี่ยงโชคในเมืองของประชาชนในชนบท

2.10 การท่องเที่ยวช่วยให้ประชาชนในชนบทรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ รู้จักใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นมาผลิต และประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ในรูปของสินค้าพื้นเมือง

2.11 การท่องเที่ยวช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ สร้างสมประสบการณ์แก่บุคคล อันเป็นผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพทรัพยากรมนุษย์

สรุปได้ว่าการท่องเที่ยวมีความสำคัญและมีบทบาทอย่างมากในด้านสังคม เช่น ความใกล้ชิดของคนในครอบครัว เนื่องจากไม่ต้องทำงานต่างถิ่น

3) องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

การพิจารณาการท่องเที่ยวในเชิงระบบจะเห็นว่าทำให้สามารถเข้าใจถึงสภาพความเป็นจริง และการเปลี่ยนแปลงของการท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจน จำแนกได้ 3 ระบบย่อย (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540, น. 50)

3.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยว อันประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่จะหมายถึงสภาพกายภาพของทรัพยากรนั้น ๆ ซึ่งอาจเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติ สิ่งทีมนุสรณ์สร้างขึ้น ตลอดจนวัฒนธรรมท้องถิ่น

3.2 บริการการท่องเที่ยว ได้แก่ การบริการเพื่อการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่หรือที่มีผลเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่

3.3 ตลาดการท่องเที่ยว เป็นส่วนของอุปสงค์ในการท่องเที่ยว ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การตลาดอาจพิจารณาได้ทั้งตัวนักท่องเที่ยวเอง และกิจกรรม รูปแบบ หรือกระบวนการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่มูลเหตุที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้น

สรุปได้ว่าองค์ประกอบของการท่องเที่ยวทุก ๆ องค์ประกอบมีความสำคัญ และมีความสัมพันธ์กันหมด ซึ่งการท่องเที่ยวจำเป็นต้องใช้ทุกองค์ประกอบ เพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถทำงานเป็นระบบต่อเนื่องกันไป เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการนำทุกองค์ประกอบมาใช้

4) ประเภทของแหล่งท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นตามแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่โดยธรรมชาติก่อน และต่อมาก็มีการพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ จนกลายเป็นอุตสาหกรรมชนิดหนึ่งซึ่งเรียกว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และมีแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นใหม่อย่างมากมาย จนสามารถแบ่งเป็นประเภทของแหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะกำเนิด ระยะเวลาที่แหล่งท่องเที่ยวขึ้น ๆ ได้มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น และตามลักษณะอันโดดเด่นหรือทรัพยากรการท่องเที่ยว

ของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยว นั้น ๆ (ชนิตา ครูจิราณวัฒน์, 2546, น. 43 – 44) ลักษณะการกำเนิดแหล่งท่องเที่ยว แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์มิได้สร้างขึ้น และแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น อาจมีจุดประสงค์เพื่อการศึกษาหรือเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจก็ได้

4.1) รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural based tourism) ประกอบด้วย

4.1.1 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และมีแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

4.1.2 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (Marine ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติทางทะเลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศทางทะเล โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

4.1.3 การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (Geo-tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่เป็นหินผา ลานหินทราย อุโมงค์โพรง ถ้ำน้ำลอด ถ้ำหินงอกหินย้อย เพื่อดูความงามของภูมิทัศน์ที่มีความแปลกของการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่โลก ศึกษาธรรมชาติของหิน ดิน แร่ต่างๆ และฟอสซิล ได้ความรู้ได้มีประสบการณ์ใหม่ บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

4.1.4 การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรมสวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และเลี้ยงสัตว์เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จและเพลิดเพลินในสวนเกษตร ได้ความรู้มีประสบการณ์ใหม่บนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น

4.1.5 การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (Astrological tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อไปชมปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวาระ เช่น สุริยุปราคา ฝนดาวตก จันทรุปราคา และการดูดาวจักราศีที่ปรากฏในท้องฟ้าแต่ละเดือน เพื่อการเรียนรู้ระบบสุริยะจักรวาล มีความรู้ความประทับใจ ความทรงจำและประสบการณ์เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการร่วมกันอย่างยั่งยืน

4.2) รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural based tourism) ประกอบด้วย

4.2.1 การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยวได้ความรู้มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดี ในท้องถิ่นพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อ

และมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่า ของสภาพแวดล้อมโดยที่ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

4.2.2 การท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and traditional tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยว เพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้นได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียะศิลป์เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพ พิธีกรรมต่างๆ และมีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

4.2.3 การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (Rural tourism / village tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่นเพื่อความเพลิดเพลินได้ความรู้ดูผลงานสร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

4.3) รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special interest tourism) ประกอบด้วย

4.3.1 การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมเพื่อการพักผ่อนและเรียนรู้วิธีการรักษาสุขภาพกายใจได้รับความเพลิดเพลินและสุนทรียภาพ มีความรู้ต่อการรักษาคุณค่า และคุณภาพชีวิตที่ดี มีจิตสำนึกต่อการรักษาสีงแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนี้บางแห่งอาจจัดรูปแบบเป็นการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและความงาม (health beauty and spa)

4.3.2 การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-meditation tourism) หมายถึง การเดินทางเพื่อทัศนศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หาความรู้ สัจธรรมแห่งชีวิตมีการฝึกทำสมาธิเพื่อให้มีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้นมีจิตสำนึกต่อการรักษาสีงแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวบางกลุ่มมุ่งการเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย เช่น การทำอาหารไทย การนวดแผนไทย รำไทย มวยไทย การช่างและงานศิลปหัตถกรรมไทย รวมถึงการบังคับช้างและเป็นควาญช้าง เป็นต้น

4.3.3 การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย (Ethnic tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมของชาวบ้าน วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหรือชนเผ่าต่าง ๆ เช่น หมู่บ้านชาวไทยโซ่ง หมู่บ้านผู้ไทย หมู่บ้านชาวกูย หมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง หมู่บ้านชาวจีนฮ่อ เป็นต้น เพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้นมีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้นมีจิตสำนึกต่อการรักษาสีงแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

4.3.4 การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเล่นกีฬาตามความถนัดความสนใจ ในประเภทกีฬา เช่น กอล์ฟ ดำน้ำ ตกปลา สนุกเกอร์ กระดานโต้คลื่น สกีน้ำ เป็นต้น ให้ได้รับความเพลิดเพลินความสนุกสนานตื่นเต้น ได้รับประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสีเขียวและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

4.3.5 การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Adventure travel) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ ที่นักท่องเที่ยวเขาไปเที่ยวแล้วได้รับความสนุกสนานตื่นเต้น หวาดเสียว ผจญภัย มีความทรงจำ ความปลอดภัย และได้ประสบการณ์ใหม่

4.3.6 การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ (Home stay & farm stay) หมายถึง นักท่องเที่ยวกลุ่มที่ต้องการใช้ชีวิตใกล้ชิดกับครอบครัวในท้องถิ่นที่ไปเยือนเพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้รับประสบการณ์ในชีวิตเพิ่มขึ้น โดยมีจิตสำนึกต่อการรักษาสีเขียวและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นที่ยั่งยืน

4.3.7 การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (Long stay) หมายถึง กลุ่มผู้ใช้ชีวิตในบ้านปลายหลังเกษียณอายุจากการทำงานที่ต้องการมาใช้ชีวิตต่างแดนเป็นหลัก เพื่อเพิ่มปัจจัยที่ห้าของชีวิตคือการท่องเที่ยว โดยเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศเฉลี่ย 3 – 4 ครั้งต่อปี คราวละนานๆ อย่างน้อย 1 เดือน

4.3.8 การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (Incentive travel) หมายถึง การจูงใจให้แก่มูลงลูกค้าของบริษัทที่ประสบความสำเร็จ (มีความเป็นเลิศ) ในการขายสินค้าอื่นๆ ตามเป้าหมายหรือเกินเป้าหมาย เช่น กลุ่มผู้แทนบริษัทจำหน่ายรถยนต์ ผู้แทนบริษัทจำหน่ายเครื่องใช้ไฟฟ้า ผู้แทนบริษัทจำหน่ายเครื่องสำอาง จากภูมิภาคหรือจังหวัดต่างๆ ที่สามารถขายสินค้าประเภทนั้นได้มากตามที่บริษัทผู้แทนจำหน่ายในประเทศตั้งเป้าหมายไว้เป็นการให้รางวัลและจูงใจให้เที่ยว โดยออกค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าที่พักและค่าอาหารระหว่างการเดินทางให้กับผู้ร่วมเดินทาง เป็นการจูงใจรายการพักผ่อน ตั้งแต่ 2 – 7 วัน เป็นรายการนำเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ อาจเป็นรายการนำเที่ยวแบบผสมผสาน หรือรายการนำเที่ยวในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

4.3.9 การท่องเที่ยวเพื่อการประชุม (MICE หมายถึง M=meeting/I= incentive/C=conference / E=exhibition) เป็นการจูงใจให้แก่มูลงลูกค้าของผู้ที่จัดประชุม มีรายการจูงใจเที่ยวก่อนการประชุม (pre-tour) และการจูงใจรายการนำเที่ยวหลังการประชุม (post-tour) โดยการจูงใจรายการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ทั่วประเทศ เพื่อบริการให้กับผู้เข้าร่วมประชุมโดยตรง หรือสำหรับผู้ร่วมเดินทางกับผู้ประชุม (สามีหรือภรรยา) อาจเป็นรายการท่องเที่ยววันเดียว หรือรายการเที่ยวพักผ่อน 2 – 4 วัน โดยคิดราคาแบบเหมารวมค่าอาหารและบริการท่องเที่ยว

4.3.10 การท่องเที่ยวแบบผสมผสาน เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ผู้จัดการการท่องเที่ยวคัดสรรรูปแบบการท่องเที่ยวที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นำมาจูงใจรายการนำเที่ยว เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้รับความแตกต่างระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวในระยะยาวนานตั้งแต่ 2 – 7 วันหรือมากกว่านั้นเช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเกษตร (eco-agro tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและประวัติศาสตร์

(agro-historical tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย (eco-adventure travel) การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยาและประวัติศาสตร์ (geo- historical tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม (agro-cultural tourism) เป็นต้น

นอกจากนี้ ในปัจจุบันการท่องเที่ยวได้พิจารณาจากความต้องการหรือพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเพิ่มเติมทำให้รูปแบบการท่องเที่ยวที่มีแนวคิดใหม่ ขึ้นมาเช่น Green tourism ที่คนมาท่องเที่ยวจะต้องการอนุรักษ์ธรรมชาติหรือช่วยลดภาวะโลกร้อน เช่น การท่องเที่ยวในเกาะสมุย หรือ War tourism ที่นักท่องเที่ยวต้องการสัมผัสกับอดีตในสมัยสงคราม เช่น การท่องเที่ยวสะพานข้ามแม่น้ำแคว จังหวัดกาญจนบุรีหรือ Volunteer tourism ที่นักท่องเที่ยวเป็นอาสาสมัครมาช่วยทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ในสถานที่และเดินทางท่องเที่ยวต่อ เช่น การที่มีอาสาสมัครมาช่วยงานสึนามิในประเทศไทย เป็นต้น

โดยสรุป การท่องเที่ยวในประเทศไทย มีหลากหลายขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเอง และขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม ผลของการท่องเที่ยวจะเกิดมิติในแง่บวกหรือลบ ขึ้นอยู่กับนักท่องเที่ยวว่ามีพฤติกรรมอย่างไร (วรัชต์ มัธยมบุรุษ, ม.ป.ป.)

นอกจากนี้ ญาณินท์ ช่างหล้า (2565) อ้างถึงข้อมูลจาก UNWTO กล่าวถึง การจัดรูปแบบของการท่องเที่ยวออกเป็น 12 รูปแบบ ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวที่มีจุดประสงค์เพื่อเรียนรู้และค้นหาประสบการณ์ๆ เกี่ยวกับภูมิปัญญา ความรู้และจิตวิญญาณของสังคม ผ่านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวธรรมชาติ นักท่องเที่ยวมีจุดประสงค์เพื่อสังเกตเรียนรู้ และค้นพบความหลากหลายทางด้านชีวภาพในระบบนิเวศ ซึ่งจะนำมาสู่แนวคิดในการอนุรักษ์ระบบนิเวศ
3. การท่องเที่ยวเชิงท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวที่สร้างประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวผ่านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตในชนบท การเกษตรและปศุสัตว์ รวมไปถึงการเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ในแถบชนบท
4. การท่องเที่ยวแนวผจญภัย เป็นการท่องเที่ยวในสภาพภูมิศาสตร์ที่เอื้อต่อกิจกรรมทางกายภาพซึ่งมีความเสี่ยงและอันตรายที่อาศัยความพร้อมของร่างกายและจิตใจเป็นอย่างมาก
5. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวในลักษณะนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการบำบัดในทางสุขภาพกายและสุขภาพจิต ซึ่งจะช่วยตอบสนองความต้องการของตนเองและส่งเสริมให้มีการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งในการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพจะประกอบด้วยการท่องเที่ยวเพื่อการรักษาสุขภาพและการท่องเที่ยวเพื่อดูแลร่างกาย
6. การท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ เป็นการท่องเที่ยวซึ่งนักท่องเที่ยวยังมีจุดประสงค์ในการเดินทางเพื่อการทำงาน การร่วมประชุม หรือร่วมงานสัมมนาต่างๆ
7. การท่องเที่ยวเชิงอาหาร เป็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ด้านอาหารในมิติต่างๆ เช่น การปรุงอาหาร การบริโภคอาหาร การผลิตวัตถุดิบ วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น เป็นต้น

8. การท่องเที่ยวกิจกรรมทางน้ำ เป็นการท่องเที่ยวเพื่อกิจกรรมทางน้ำประเภทต่างๆ เช่น การว่ายน้ำ เซิร์ฟ การอาบแดด และกิจกรรมกีฬาทางน้ำ เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่การท่องเที่ยวในลักษณะเป็นการท่องเที่ยวตามชายหาด ทะเลสาบ หรือ แม่น้ำ

9. การท่องเที่ยวในเมือง เป็นการท่องเที่ยวตามเมืองต่างๆ ที่ไม่ได้มีการทำเกษตรกรรมเป็นพื้นฐานทางเศรษฐกิจของเมือง ซึ่งการท่องเที่ยวในเมืองทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ด้านพหุวัฒนธรรมต่างๆ รวมทั้งความสมัยใหม่ในด้านสถาปัตยกรรม เทคโนโลยี และสังคม

10. การท่องเที่ยวภูเขา เป็นการท่องเที่ยวตามสถานที่สภาพภูมิศาสตร์เป็น ภูเขาเนินเขา หรือ เทือกเขา เพื่อสุนทรียศาสตร์ของสภาพภูมิประเทศ สภาพอากาศ และความหลากหลายของธรรมชาติ

11. การท่องเที่ยวเชิงความรู้ เป็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ การพัฒนาตนเอง การเพิ่มพูนความรู้ต่างๆ และการพัฒนาทักษะของตนเอง

12. การท่องเที่ยวเชิงกีฬา เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการรวมการแข่งขันกีฬา หรือเพื่อรับชมการแข่งขันกีฬา

5) กิจกรรมการท่องเที่ยว

พิชญา ประจุศิลป์ (2562) ได้กล่าวถึง กิจกรรมการท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำหรือพฤติกรรมทั้งหมดของนักท่องเที่ยว โดยแบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ กิจกรรมก่อนการท่องเที่ยว (Pre-trip Activities) กิจกรรมระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว (Trip Activities) และกิจกรรมหลังการท่องเที่ยว (Post-trip Activities) (McDonald, 2019) ดังนั้น กิจกรรมการท่องเที่ยวจึงไม่ได้หมายความว่าถึงกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว เช่น การเที่ยวชมสถานที่ แต่ยังหมายรวมถึงกิจกรรม ทั้งหมดที่นักท่องเที่ยวได้กระทำทั้งก่อนเดินทาง ขณะเดินทาง และหลังการเดินทางท่องเที่ยว (UNWTO, 2010) โดยกิจกรรมก่อนการท่องเที่ยว (Pre-trip Activities) ครอบคลุมถึงการหาแรงบันดาลใจในการเดินทางท่องเที่ยว การค้นหาข้อมูลและเลือกจุดหมายปลายทาง การวางแผน การท่องเที่ยว ส่วนกิจกรรมระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว (Trip Activities) ครอบคลุมถึงการท่องเที่ยว จุดหมายปลายทาง และประสบการณ์ที่ได้รับ ณ จุดหมายปลายทาง ซึ่งกิจกรรมที่เกิดขึ้นระหว่าง การท่องเที่ยวที่พบส่วนใหญ่จะเป็นส่วนหนึ่งของสถานที่ท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวสามารถมีส่วนร่วม ในขณะที่ใช้เวลาอยู่ในสถานที่ท่องเที่ยว นั้น ๆ ยกตัวอย่าง เช่น ชายหาด ที่มีกิจกรรม ได้แก่ การดำน้ำ การโต้คลื่น การพายเรือ เป็นต้น (Dileep, 2019) ในขณะที่กิจกรรมหลังการท่องเที่ยว (Post-trip Activities)

จริญญา อินรินทร์ (2559) ได้กล่าวถึงกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว (Activity) หมายถึง ผลลัพธ์ของการท่องเที่ยวที่ถูกสร้างขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น นอกเหนือจากการไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น โดยรูปแบบของกิจกรรม ต่าง ๆ จะแตกต่างกันตามประเภทของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ กิจกรรมการท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติ เช่น การเดินป่า การนั่งช้าง การดูนก เป็นต้น หรือกิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเล เช่น การดำน้ำ การตกปลา เป็นต้น

6) ปัญหาและอุปสรรคในการท่องเที่ยว

จากการรวบรวมความคิดเห็นของผู้มาท่องเที่ยว และผู้นำทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ พบว่าการท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ในปัจจุบันผู้มาท่องเที่ยวมักประสบปัญหา ดังนี้ สุนิสา โพธิ์เตี้ย (อ้างถึงในชินิศา ครุจิราวัฒน์, 2546, น. 46 – 47)

- 6.1 ขาดการบอกทิศทางในแหล่งท่องเที่ยว และส่วนบริการต่าง ๆ ในแหล่งท่องเที่ยว
- 6.2 ขาดความสะดวกสบายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว
- 6.3 การที่แหล่งเที่ยวนั้นขาดเอกลักษณ์
- 6.4 ความไม่สะดวกในการเข้าถึงจุดต่าง ๆ ในแหล่งท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นเพราะถนนที่มีความคับแคบเกินไป เกรงจะเกิดอันตรายระหว่างคนเดินเท้ากับผู้โดยสารยานพาหนะขึ้นได้
- 6.5 แหล่งท่องเที่ยวมีความแออัด หรือขาดการระบายอากาศที่ดี
- 6.6 ขาดความต่อเนื่องของเส้นทางในแหล่งท่องเที่ยว ทำให้การเข้าชมสถานที่ที่น่าสนใจสำหรับผู้มาท่องเที่ยวไม่อาจกระทำได้
- 6.7 อากาศร้อน มีฝุ่นมาก และเสียงดังหนวกหูจากยวดยานพาหนะ ทำให้บรรยากาศในแหล่งท่องเที่ยวไม่สงบ ไม่ร่มรื่น ไม่น่าเข้าดูเข้าชม

สรุปจากแนวคิดการท่องเที่ยวได้ว่า การท่องเที่ยวมิได้หมายถึงการเดินทางพักผ่อนหย่อนใจเพื่อความสนุกสนานเพียงอย่างเดียว แต่ยังหมายถึงการเคลื่อนย้ายประชากรจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่งทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ โดยเมื่อมีการเดินทาง การทำกิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้นระหว่างการท่องเที่ยว ย่อมมีการจับจ่ายซื้อสินค้า และบริการตามมา ซึ่งทำให้ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในระดับประเทศ และระดับท้องถิ่น เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างการกระจายรายได้สู่ชุมชน

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

1) ความหมาย

คณะกรรมการการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (community enterprise) ให้ความหมายวิสาหกิจชุมชนไว้ว่า กิจกรรมของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใด หรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2545) ได้กล่าวไว้ว่าคำว่า "วิสาหกิจ" แปลจากภาษาอังกฤษว่า "Enterprise" ซึ่งแปลว่า "การประกอบการ" แต่ในปัจจุบันมีคำว่า "วิสาหกิจชุมชน" (Small and Micro Community Enterprise) เกิดขึ้น วิสาหกิจชุมชนเป็นแนวคิดที่มุ่งแปรรูปผลผลิตตามธรรมชาติ หรือสร้างผลิตภัณฑ์ผลิตผลโดยครอบครัวในชุมชน โดยองค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อการบริโภคและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนโดยมีหลักการคิดที่สำคัญ คือ สร้างความหลากหลายของผลผลิตและผลิตภัณฑ์ในชุมชน

เพื่อการบริโภคแบบพึ่งพาตนเอง ลดรายจ่ายให้ครอบครัว มีคุณธรรมรับผิดชอบต่อสมาชิกคนอื่น ๆ ที่อยู่
ร่วมในชุมชน ไม่เป็นแก่ประโยชน์ด้านกำไรสูงสุดและเอาเปรียบผู้บริโภค

วิสาหกิจชุมชนเกิดจากการที่คนกลุ่มหนึ่งในชุมชนมาร่วมมือกันทำอะไรบางอย่างที่เกี่ยวกับการผลิต การแปรรูป การจัดการทรัพยากร การจัดการทุน การจัดการตลาด โดยมีการซื้อขายในลักษณะ
สหกรณ์ แต่แตกต่างกันที่ระเบียบ กฎเกณฑ์ ซึ่งวิสาหกิจชุมชนเน้นการแบ่งปัน การช่วยเหลือกัน มากกว่า
การแข่งขัน วิสาหกิจชุมชนจึงเป็นหน่วยที่ทำให้เกิดความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ ไม่แตกแยก แบ่งพวก
และไม่ต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง เพราะวิสาหกิจชุมชนคือการเน้นการช่วยเหลือกัน
(เสรี พงศ์พิศ, น.9-10)

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ได้ให้คำนิยามคำว่า “วิสาหกิจชุมชน”
(Small and Micro community Enterprise--SMCE) หมายถึง การประกอบการขนาดเล็ก และขนาด
จิ๋ว เพื่อ จัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อการพึ่งพาตนเอง และความเพียงพอของครอบครัวและ
ชุมชน ทุน ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงแต่เพียงเงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ภูมิปัญญา ทุนทาง
วัฒนธรรม และทุนทางสังคม ให้เกิดประสิทธิภาพและยั่งยืน ยังประโยชน์ให้ชุมชนผู้เป็นเจ้าของวิสาหกิจ
นั้นเป็นหลัก ทั้งยังกล่าวว่า วิสาหกิจชุมชน เป็นกิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้าการให้บริการ หรือ
การอื่น ๆ ที่ ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการ
ดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็น นิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพา
ตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจ
ชุมชนประกาศกำหนด

พระครูรัตนานกรวิสุทธิ์ และคณะ น.58 ได้ให้ความหมายวิสาหกิจชุมชน จัดเป็นองค์กรภาค
ประชาชนที่ไม่มีรูปแบบ ไม่ได้เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การสนับสนุนจึงไม่เป็นระบบ
และไม่มีเอกภาพ ส่งผลให้มีปัญหาในการดำเนินงานเพราะวิสาหกิจชุมชนบางแห่งไม่เป็นที่ยอมรับ
ของหน่วยงานรัฐหรือเอกชน และบางครั้งมีการสนับสนุนจากภาครัฐแต่ไม่ตรงตามความต้องการที่แท้จริง
พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 จึงได้ถูกประกาศใช้อย่างเป็นทางการและมีผลบังคับใช้
เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2548 เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

วิสาหกิจชุมชน เป็นการดำเนินกิจกรรมที่มีการรวมกลุ่มกันภายในชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
และใช้ทรัพยากรในชุมชน มีปรัชญาที่เน้นการพึ่งพาตนเองและความพอเพียง มีกระบวนการเรียนรู้ โดยชุมชน
ทุกระดับ มีเครื่องมือและวิธีการที่เน้นเครือข่ายและเชื่อมโยงกระบวนการผลิต ซึ่งผลที่เกิดขึ้นชุมชน
เข้มแข็งและเป็นการกระจายรายได้ในชุมชน

ผู้วิจัยสามารถสรุปความหมายของวิสาหกิจชุมชน หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิต
สินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ มุ่งแปรรูปผลผลิตตามธรรมชาติ หรือสร้างผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์โดย
ครอบครัวในชุมชน โดยองค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชน

2) ลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน

ฉัตรยาพร เสมอใจ , ฐิติรัตน์ มีมาก และคมกฤช ปิติฤกษ์ กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชนมีลักษณะที่สำคัญอย่างน้อย 7 ประการ ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน

- 1) ชุมชนเป็นเจ้าของกิจการเอง แต่อย่างไรก็ดี คนนอกอาจมีส่วนร่วมโดยอาจมีการถือหุ้นได้เพื่อ การมีส่วนร่วม ร่วมมือ และให้ความช่วยเหลือ
- 2) ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน โดยใช้วัตถุดิบ ทรัพยากร พุฒแรงงานในชุมชน เป็นหลัก
- 3) ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน เพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ซึ่งมีความรู้ ภูมิปัญญา หากมีกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมเกิดมีความเชื่อมั่นในตัวเองก็ริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ได้โดยไม่เอาแต่เลียนแบบหรือแสวงหาสูตรสำเร็จ
- 4) เป็นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานภูมิปัญญาสากล ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานทุน ที่สำคัญ เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยปรับประยุกต์ให้ทันสมัย ผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญา สากลหรือจากที่อื่น
- 5) มีการดำเนินการแบบบูรณาการ เชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ไม่ใช่ทำเป็นโครงการ เดี่ยว คล้ายกับปลูกพืชเดี่ยว แต่เป็นการทำแบบวนเกษตร คือ มีหลายกิจกรรมประสานผืนปลูก และ เกื้อกูลกัน
- 6) มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจหลัก การเรียนรู้ คือ หัวใจของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน หากไม่ มีการเรียนรู้ก็จะมีแต่การเลียนแบบ การหาสูตรสำเร็จโดยไม่มีความคิดสร้างสรรค์ใหม่ หากไม่มีการเรียนรู้ ก็จะไม่มีความรู้วิสาหกิจชุมชนบนฐานความรู้ แต่บนฐานความรู้สึก ความอยาก ความต้องการ
- 7) มีการพึ่งพาตนเองของครอบครัวและชุมชนเป็นเป้าหมาย เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน หมายถึง คณะบุคคลที่รวมตัวกัน โดยมีวัตถุประสงค์ในการทำกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อประโยชน์ ในการดำเนินงาน ของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย

3) พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

ความเป็นมา

ในชุมชนมีการรวมตัวกันเพื่อประกอบธุรกิจในระดับรากหญ้าอยู่มากมาย ซึ่งเป็นธุรกิจที่ยังมีขนาด ไม่ถึงวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม (SME) หรือสหกรณ์ แต่เป็นธุรกิจที่สามารถช่วยเหลือเศรษฐกิจ ของประเทศได้ในระดับหนึ่ง ธุรกิจในระดับนี้ยังมีปัญหาที่ประสบอยู่ คือ

- ไม่เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานรัฐหรือเอกชนอื่น ๆ เนื่องจากไม่มีกฎหมายรองรับ
- การสนับสนุนจากภาครัฐไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริง เนื่องจากข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย และ ความต้องการไม่ชัดเจน รัฐบาลจึงกำหนดให้มีการออกกฎหมายรองรับการประกอบการ

หลักการ

เพื่อส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง ซึ่งจำนวนหนึ่งอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมจะเข้ามาแข่งขันทางการค้า ให้ได้รับการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการ และพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการของหน่วยธุรกิจที่สูงขึ้น

การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

กฎหมายกำหนดให้มีการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนอย่างครบวงจร

- 1) ระดับปฐมภูมิ ส่งเสริมการจัดตั้ง การให้ความรู้ การศึกษาวิจัย ในการนำทุนชุมชนมาใช้เหมาะสม การร่วมมือกันในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้
- 2) ระดับสูงขึ้นส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การรักษาคุณภาพ การศึกษาวิจัยเทคโนโลยี และการตลาด การสร้างความเชื่อถือทางธุรกิจ และความปลอดภัยแก่ผู้บริโภค การประสานงานแหล่งเงินทุน เพื่อให้สามารถเป็นผู้ประกอบการหรือพัฒนาไปสู่การประกอบธุรกิจขนาดย่อม และขนาดกลางต่อไป
- 3) การส่งเสริมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน รัฐจะให้การสนับสนุนการจัดตั้งการประกอบการ การตลาด ความสัมพันธ์และความร่วมมือกันระหว่างเครือข่าย หรือภาคธุรกิจหรืออุตสาหกรรมอื่น เพื่อขยายและสร้างความมั่นคงให้แก่กิจการวิสาหกิจชุมชน

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

สาวิตรี ลิ้มชัยอรุณเรือง (2536 อ้างถึงใน พัทรี เขียวสะอาด, 2550, หน้า 9) มีแนวคิดว่าควรแบ่งกลุ่มผู้สูงอายุออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

- 1) ผู้สูงอายุตอนต้น อายุ 60 – 69 ปี มีสุขภาพกาย และจิตสังคมค่อนข้างดี
- 2) ผู้สูงอายุตอนกลาง อายุ 70 – 79 ปี เริ่มพบความเสื่อมถอยทางร่างกาย และจิตสังคม
- 3) ผู้สูงอายุตอนกลาง อายุ 80 ปีขึ้นไป พบว่า ภาวะเสื่อมถอยปรากฏชัดเจน

นอกจากนี้ได้มีแนวคิดเพิ่มเติมว่า การแบ่งวัยผู้สูงอายุควรแบ่งตามการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายในลักษณะเสื่อมถอยการเจริญเติบโตของร่างกาย และความต้านทานโรคน้อยลง ความสามารถด้านการปรับตัวและบทบาททางสังคมของแต่ละบุคคลจะมีความสามารถที่แตกต่างกันออกไป ผู้สูงอายุจะมีลักษณะและปัจจัยที่ทำให้เกิดความชรา รวมทั้งการใช้ชีวิตอยู่ในสังคมแตกต่างกันขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหาส่วนตัว ทางด้านร่างกายความสามารถในการปรับตัวของแต่ละบุคคลที่ไม่เหมือนกัน ตลอดจนบทบาทและลักษณะนิสัยทางสังคมของผู้สูงอายุที่ได้อยู่ในสังคมนั้นเอง (โสภาพรรณ รัตนัย, 2555, หน้า 8) จึงแบ่งผู้สูงอายุออกเป็น 4 กลุ่ม

วัยเริ่มต้นของการสูงอายุ บุคคลที่มีอายุ 51 – 65 ปี

วัยเกษียณ บุคคลที่มีอายุ 55 – 70 ปี

วัยสูงอายุ บุคคลที่มีอายุ 65 – 75 ปี

วัยสูงอายุยิ่ง บุคคลที่มีอายุ 71 – 80 ปี

สรุปได้ว่าผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ลักษณะผมหงอก หน้าตาเหี่ยวเฉา การเคลื่อนไหว เชื่องช้า เป็นต้น การแบ่งวัยผู้สูงอายุจะแบ่งตามการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ในลักษณะเสื่อมถอย การเจริญเติบโตของร่างกาย และความต้านทานโรคน้อยลง ความสามารถในการปรับตัวและบทบาททางสังคมของแต่ละบุคคลจะมีความสามารถที่แตกต่างกันออกไป ผู้สูงอายุจะมีลักษณะและปัจจัยที่ทำให้เกิดความชรา รวมทั้งการใช้ชีวิตอยู่ในสังคมแตกต่างกันขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหาส่วนตัว ทางด้านร่างกาย ความสามารถในการปรับตัวของแต่ละบุคคลที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งได้มีการใช้ความหมายของผู้สูงอายุนี้เป็น การกำหนดช่วงที่ผู้สูงอายุมีโอกาสเริ่มได้รับสิทธิต่าง ๆ จากทางราชการด้วย

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism : CBT) คือ กิจกรรมทางการท่องเที่ยว ที่ชุมชนเป็นเจ้าของ โดยชุมชนดำเนินการและบริหารงานหรือการประสานงานในระดับชุมชน โดยชุมชน ได้รับการสนับสนุนด้านชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน อีกทั้งสนับสนุนความยั่งยืนและรักษาประเพณี วัฒนธรรม และทรัพยากรด้านประวัติศาสตร์ให้คงอยู่ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ Harold Goodwin & Rosa Santilli (2009) ที่ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็น การท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของเอง และบริหารจัดการเองโดยชุมชนจะเป็นผู้ได้รับประโยชน์

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) (2558) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวทางเลือก ที่บริหารจัดการโดยชุมชนอย่างสร้างสรรค์ และมีมาตรฐานก่อให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน ของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมท้องถิ่น และคุณภาพชีวิตที่ดี” สอดคล้องกับ เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2552 และ วีระพล ทองมา, 2561 ที่กล่าวว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่น กับผู้มาเยือนรวมถึงการดูแลรักษาทรัพยากรด้านต่าง ๆ ของชุมชน โดยการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อประโยชน์แก่ชุมชน นอกจากนี้ Strydom, A”J”, Mangope, D. & Henama, U. S. (2018) ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism : CBT) คือ การท่องเที่ยวที่สามารถสร้างผลประโยชน์ และสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ให้แก่คนในท้องถิ่น

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community - Based Tourism) คือ การท่องเที่ยวชุมชน เป็นการทำให้คนต่างถิ่นมีปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชน เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความคิด และประสบการณ์ซึ่งกัน ระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน และระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน (ACTPPR, 2550) อีกทั้งยัง

ต้องคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ชุมชนจะเป็นผู้กำหนดทิศทางการจัดการ โดยชุมชนเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทของการเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ แก่ผู้มาเยือน (โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, 2540) โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของคนใน ชุมชนในการตัดสินใจ ซึ่งคนในชุมชนจะได้รับประโยชน์และรายได้อย่างยุติธรรมจากการท่องเที่ยว จากงาน จากการกำจัดความยากจน และไม่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมแล้วสิ่งแวดล้อม (World Bank, 2000) ทั้งนี้จะต้องมีการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการ ชุมชนโดยเริ่มตั้งแต่การคิดวางแผนการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ การประเมินผลโครงการและการรับ ผลประโยชน์โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ (อุดร วงศ์ทับทิม, 2546)

จากนิยามข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ว่า การท่องเที่ยว โดยชุมชน คือการท่องเที่ยวที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และเป็นเจ้าของกิจกรรม โดยมีความ โดดเด่นของเอกลักษณ์ หรือ อัตลักษณ์ที่แตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการ ทรัพยากรทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้ชุมชน มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว ทั้งนี้การจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีหลักการ คือ ชุมชนมีสิทธิในการบริหารจัดการพื้นที่หรือแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน โดยคน ในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและรูปแบบในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสร้างความ ภาคภูมิใจของคนในชุมชน อีกทั้งการยกระดับคุณภาพชีวิต ก่อให้เกิดความยั่งยืนของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อม (พจนา สวนศรี, 2546)

ซึ่งเดวิด เฟนเนลล์ ได้อธิบายไว้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นจะต้องเป็นการที่ชุมชนได้รับประโยชน์ ร่วมกัน นั่นคือมีการกระจายรายได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยในการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของชุมชน นั้นจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชน เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม เช่น การปลูกป่าชายเลน การเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน และจะต้องสะท้อน ความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนนั้นให้นักท่องเที่ยวเกิดความเข้าใจ ตระหนักถึงความหลากหลายทาง ชีวภาพและวัฒนธรรมทางสังคมว่าทุกคนในสังคมมีความเท่าเทียมกันถึงแม้ระดับความเป็นอยู่จะต่างกัน (Fennell, 1999) ทั้งนี้ รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีหลายรูปแบบ เช่น รูปแบบที่คนในชุมชน มีส่วนร่วมในการนำเที่ยวนักท่องเที่ยวตามสถานที่ต่าง ๆ รูปแบบบ้านพัก (Homestay) เป็นการ ที่นักท่องเที่ยวมาอาศัยร่วมกับคนในชุมชน เพื่อสัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนนั้น รูปแบบ การเดินทางกับบริษัทนำเที่ยวที่มีการแบ่งผลประโยชน์กับคนในชุมชน รูปแบบที่บริษัทนำเที่ยว พานักท่องเที่ยวไปพักยัง Homestay เป็นการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน และรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ โดยปราศจากธุรกิจ เช่น กิจกรรมเข้าค่าย การเดินทางแลกเปลี่ยน เป็นต้น (Gonsalves, 1987)

การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นเป็นการเรียนรู้กันระหว่างคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยวในการที่จะดูแลและรักษาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ของชุมชนให้มีความยั่งยืนและสืบทอดต่อไป รวมทั้งเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งองค์ประกอบในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถแบ่งได้ 4 ด้าน (วิมล จิโรจน์พันธ์, 2548) คือ

1) ด้านพื้นที่เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

2) ด้านการจัดการเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมมีการจัดการที่ยั่งยืน

3) ด้านกิจกรรมและกระบวนการเป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและชุมชนของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์ความประทับใจการพิจารณาถึงความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว

4) ด้านการมีส่วนร่วมเป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมในการคิดวางแผนปฏิบัติตามแผนได้รับประโยชน์ติดตามตรวจสอบตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวอันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น แต่สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ให้ความคิดเห็นว่าองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถแบ่งได้ 4 ด้าน คือ 1) ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม 2) องค์กรชุมชน 3) การจัดการ และ 4) การเรียนรู้ (โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, 2540) สามารถแยกเป็นประเด็นสำคัญได้ดังนี้

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชนจะต้องมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และมีกระบวนการผลิตที่พึ่งพา ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

ด้านองค์กรชุมชน ชุมชนมีระบบสังคมที่มีความเข้าใจตรงกัน มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้ และทักษะในการให้ข้อมูล ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชน

ด้านการจัดการ ชุมชนมีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ รวมทั้งมีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม และมีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

ด้านการเรียนรู้ ชุมชนมีลักษณะการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดการเรียนรู้ และสร้างความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนที่มีความแตกต่าง ทั้งนี้จะต้องมีการจัดระบบการให้กิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยว และสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งในส่วนของชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

2.6 การท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์

การท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์พัฒนามาจากฐานคิดของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ตามนิยามของ Raymond and Richard (2000) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ไว้ว่า หมายถึงการท่องเที่ยวซึ่งมอบโอกาสให้กับผู้เดินทางในการพัฒนาศักยภาพการสร้างสรรค์ของตน ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จริง ที่เป็นไปตามลักษณะเฉพาะของพื้นที่เป้าหมายที่ได้ท่องเที่ยว นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังเน้นความผูกพันและประสบการณ์ที่แท้จริงในการเรียนรู้ร่วมกันกับเจ้าของพื้นที่ ผ่านกิจกรรมด้านศิลปะ วัฒนธรรมหรือกิจกรรมที่มีลักษณะพิเศษของพื้นที่ที่เดินทางไป โดยแบ่งลักษณะเฉพาะของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ 6 ประเด็นสำคัญ (Greg Richarde, 2010) ได้แก่

(1) เพิ่มทักษะให้กับนักท่องเที่ยวซึ่งการพัฒนาทักษะของนักท่องเที่ยวสามารถเกิดขึ้น ได้จากที่นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมท้องถิ่น

(2) มีสินค้าหลัก คือ ทักษะและประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมที่เกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวประสบการณ์จะกลายเป็นสินค้า

(3) ท่องเที่ยวที่เปลี่ยนจากการขายทรัพยากรท้องถิ่นที่จับต้องได้ สู่ทรัพยากรท้องถิ่นที่จับต้องไม่ได้ เปลี่ยนจากการขายสินค้าเป็นวัตถุไปสู่การขายสินค้าที่เรียกว่าประสบการณ์

(4) ท่องเที่ยวที่เปลี่ยนจากสินค้าที่เป็นวัฒนธรรมระดับสูงไปสู่สินค้าที่เป็นวัฒนธรรมประจำวัน เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้สัมผัสถึงความเป็นของท้องถิ่น และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ง่ายขึ้น โดยวัฒนธรรมระดับสูงเป็นวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวจำเป็นต้องไปเยี่ยมชมได้แก่ พิพิธภัณฑสถานแสดงผลงาน อนุสาวรีย์ต่างๆ ส่วนวัฒนธรรมประจำวัน เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างแท้จริง ที่มีอยู่ตามชนบทในวิถีชีวิตประจำวัน เช่น ตลาดนัดท้องถิ่น ร้านอาหารพื้นบ้านตามชนบทสภากาแฟ เป็นต้น

(5) ท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว ร่วมกับชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสถึงวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริงโดยแต่ละกิจกรรมจะมีชาวบ้านในท้องถิ่นคอยให้คำแนะนำในการดำเนินกิจกรรม

(6) ท่องเที่ยวที่ต้องมีความโดดเด่นแตกต่างกัน ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อสร้างเอกลักษณ์ให้กับแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากนักท่องเที่ยวต้องการประสบการณ์ใหม่ๆ ที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวดังกล่าวถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่น เมื่อพิจารณาความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแบบเดิมกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแบบใหม่ตามองค์ประกอบของการจัดการ

นอกจากนี้ สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ (2556) ได้กำหนดคุณสมบัติของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ไว้ 10 ประการ ดังนี้

- (1) ผู้ท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านมีความผูกพันระหว่างกัน
- (2) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

- (3) มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งทางวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยว
- (4) ประสบการณ์จากการมีส่วนร่วม
- (5) มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน/ส่งผ่าน-ส่งต่อประสบการณ์
- (6) เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าผู้เข้าชม
- (7) นักท่องเที่ยวมีโอกาสพัฒนาศักยภาพในการสร้างสรรค์ของตนเองและมีส่วนร่วมในการ

ตัดสินใจ

- (8) ความจริงแท้ทั้งในกระบวนการผลิตและผลิตภัณฑ์, ประสบการณ์จริง
- (9) จัดจำประทับใจ, เข้าใจ
- (10) การท่องเที่ยวแบบจำเพาะเจาะจง

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชญาณี ไมเออร์ (2552) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุในจังหวัดปทุมธานี โดยเพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุในจังหวัดปทุมธานี เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ รวมถึงปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ

ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมอยู่ในระดับปานกลางโดยมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนามากที่สุด รองลงมาเป็นกิจกรรมทางการเมือง กิจกรรมอาสาสมัครเพื่อชุมชน กิจกรรมทางการศึกษาและศิลปวัฒนธรรม และกีฬานันทนาการ ตามลำดับ นอกจากนี้พบว่า ปัจจัยด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยด้านตนเอง ปัจจัยด้านครอบครัว ปัจจัยด้านสังคมและปัจจัยด้านบทบาทเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ มีข้อเสนอว่าควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมทางสังคมซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ ทำให้รู้สึกว่าคุณค่าเป็นที่ยอมรับของสังคมและส่งเสริมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ

ดวงใจ คำคง (2554) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ตำบลลำสินธุ์ อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตและปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลลำสินธุ์ อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุในตำบลลำสินธุ์ครึ่งหนึ่งมีอายุ 60 – 69 ปี คุณภาพชีวิตในระดับสูง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสภาพแวดล้อม โดยมีด้านปัญญาอยู่ในระดับกลาง โดยมีปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตพบว่ามีปัจจัยด้านอายุและสถานภาพสมรส (หม้าย)

วรรณษา วงษ์เส็ง (2558) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุด้านประชาสังคมในการพัฒนาชุมชนเขตบางแค กรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาข้อมูลและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุด้านประชาสังคมในการพัฒนาชุมชน เขตบางแค กรุงเทพมหานคร รวมถึงการสนับสนุนจากเครือข่ายด้านประชาสังคมในการพัฒนาชุมชนเขตบางแค กรุงเทพมหานคร

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนเขตบางแคมีแนวทางในการดำเนินกิจกรรมตามแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง มีการดำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น สนับสนุนประสานงานภายในชุมชน แต่ละโครงการหรือกิจกรรมจะเกิดจากความร่วมมือมุ่งมั่นในการพัฒนาชุมชน ผู้สูงอายุในชุมชนมีบทบาทการเข้าร่วมพัฒนาชุมชน มีบทบาทในการเป็นคณะกรรมการชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน โดยผู้สูงอายุที่เข้าร่วมการพัฒนาชุมชนส่วนใหญ่มีทั้งเพศชายและเพศหญิง อายุตั้งแต่ 60 – 85 ปี โดยส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่มีความสนใจ มีเวลาว่าง จิตอาสา ถือเป็นกลุ่มของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ โดยปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมงานพัฒนาชุมชนเนื่องจากผู้สูงอายุมีความสนใจ คิดว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งในชุมชน อยากสร้างประโยชน์ให้ชุมชน รวมถึงบุตรหลานของตนเองก็อยู่ในชุมชน โดยมีบทบาทและการมีส่วนร่วม ด้านความเป็นประชาสังคมมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรม ตั้งเป็นคณะกรรมการชุมชน โดยมีเทคนิคและวิธีการสร้างการมีส่วนร่วม จากการมีผู้นำริเริ่ม สรรหาสมาชิก กำหนดความต้องการของชุมชน สำหรับปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ได้แก่ ปัญหาสุขภาพ ผู้สืบทอดงาน การขาดความร่วมมือในชุมชน งบประมาณส่งเสริมกิจกรรมของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ ในการพัฒนาชุมชนดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน องค์กรอิสระ

จริยญา วงษ์พรหม (2558) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เพื่อศึกษาบริบทและการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ รวมถึงเพื่อพัฒนา กิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ พร้อมทั้งเสนอแนวทางที่เหมาะสม เพื่อพัฒนา กิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุมีความสุขความพึงพอใจที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมที่สามารถตอบสนองต่อคุณภาพชีวิตใน 4 มิติ คือ กาย ใจ สังคม และปัญญา/การเรียนรู้ เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านการจัดกิจกรรมสังสรรค์ มีการบูรณาการความรู้และกิจกรรมในชุมชนผ่านการสรุปประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้ เกิดความยั่งยืนของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนโดยการดำเนินการต่อเนื่องของชุมชนที่ประกอบด้วย แกนนำผู้สูงอายุ คนวัยอื่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชน โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ภาวะผู้นำของแกนนำ ความเข้มแข็งของชุมชน การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน มีกระบวนการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนอย่างต่อเนื่อง มีบทบาทภาควิชาการเสริมกระบวนการเรียนรู้ รวมถึงการมีระบบการจัดเก็บและการนำมาใช้ขององค์ความรู้ที่ดี

คณิดา ไกรสันติและรสมนต์ คำศรี (2559) ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสุชาวดี ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาศักยภาพ การจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสุชาวดีและศึกษา แนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสุชาวดี ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็น กลุ่มแปรรูปสมุนไพรบำรุงผิวจากสารสกัดธรรมชาติ ภายใต้แบรนด์ “สุชาวดี” ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการ สังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ ผู้นำกลุ่มสมาชิกและผู้มีส่วนร่วมในกลุ่ม และเจ้าหน้าที่ ผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับงานพัฒนาชุมชน จำนวน 30 คน และการสนทนากลุ่มจากตัวแทนผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 10 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และวิเคราะห์ SWOT Analysis โดยกำหนดศึกษาศักยภาพด้านผู้นำและการบริหารจัดการ ด้านการผลิต

ด้านการตลาด ด้านเงินทุน ด้านการจัดการความรู้และข้อมูล ด้านสมาชิกและชุมชน ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอก พบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนสุขาวดีมีศักยภาพด้านผู้นำและการบริหารจัดการกลุ่มอย่างเป็นระบบ ผู้นำกลุ่มมีการสนับสนุนให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย ทิศทาง และการดำเนินงานในการพัฒนาวิสาหกิจ ชุมชน ด้านการผลิต มีแหล่งวัตถุดิบในท้องถิ่น เป็นการลดต้นทุนในการผลิต มีการควบคุมคุณภาพสินค้า ผ่านตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) เครื่องหมายรับรองฮาลาล และองค์การอาหารและยา (อย.) จนผลิตภัณฑ์ได้ระดับ 4 ดาว ด้านสมาชิกและชุมชนมีรายได้เสริมและมีการจัดสรรเงินปันผลให้กับสมาชิก เป็นรายปี และผลกำไรบางส่วนนำมาทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจแก่สมาชิก

อรรถชัย คล่องแคล่ว (2560) ได้ศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุกับการพัฒนาชุมชนย่อยที่ 14 (ป่ายาง) เทศบาลเมืองจันทบุรี เพื่อศึกษาการส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของผู้สูงอายุกับการพัฒนาชุมชนย่อยที่ 14 (ป่ายาง) เทศบาลเมืองจันทบุรี สามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ด้าน ได้แก่ บทบาทด้านการพัฒนาชุมชน บทบาทด้านการนันทนาการ บทบาทด้านศาสนา บทบาทด้านศิลปวัฒนธรรม บทบาทด้านการศึกษา สำหรับการส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุกับการพัฒนาชุมชน พบว่าปัจจัยที่มีความสำคัญ ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เป็นหน่วยสำคัญในการเสริมบทบาท ในการออกนโยบาย โครงการ กิจกรรม รวมถึงภาคประชาชน เป็นผู้สนับสนุนการเดินทางและให้ความร่วมมือกับผู้สูงอายุในการทำกิจกรรม

ภูพฤท กัณณะ และ จอมภัก คลังระหัด (2560) ได้ศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในการท่องเที่ยวหรือการใช้บริการในสถานที่ต่าง ๆ และปัญหาต่อการมาท่องเที่ยวของผู้สูงอายุที่มาท่องเที่ยวอำเภอหัวหิน ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุนิยมการท่องเที่ยวโดยกิจกรรมในการพักผ่อนอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดการผ่อนคลาย และยังได้พบกับสิ่งใหม่ ได้รับรู้ถึงวัฒนธรรมประเพณีที่ไม่เคยได้พบเห็นมาก่อน โดยส่วนใหญ่รูปแบบการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุจะเป็นการท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะ บุคคลที่ท่องเที่ยวด้วยคือคนในครอบครัว สถานที่ท่องเที่ยวคือ โรงแรมหรือรีสอร์ท ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวโดยส่วนใหญ่เป็นค่าที่พัก รองลงมาเป็นค่ากิจกรรมในการท่องเที่ยว และการเลือกซื้อสินค้าที่ระลึก

วรรณพงศ์ ช่วยรักษา (2560) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน : กรณีศึกษา กลุ่มสตรีทอผ้าฝ้ายย้อมคราม บ้านถ้ำเต่า จังหวัดสกลนคร เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคของกลุ่มสตรีทอผ้าฝ้ายย้อมคราม รวมถึงการกำหนดแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนดังกล่าว ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรคเป็นเรื่องของการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐยังมีข้อจำกัดทั้งในด้านของบรรจุภัณฑ์ การตลาด การสนับสนุนการผลิต การจัดจำหน่าย ส่วนแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มสตรีทอผ้าฝ้ายย้อมคราม พบว่าควรมีการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือให้เข้มแข็งและกว้างขวางระดับประเทศ เพื่อขยายภาคการผลิต การวางแผนการผลิตที่ครบวงจร การพัฒนาวัตถุดิบ การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลาย เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค

ณัฐยา จินมิน และ พัทธ์ ศิริวงศ์ (2560) ได้ศึกษาการรวมกลุ่มและสภาพปัญหาของผู้สูงอายุ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา เพื่อศึกษาวัตถุประสงค์การเข้าร่วมกลุ่มเป็นผู้ประกอบการของผู้สูงอายุ สภาพการทำงาน และลักษณะการทำงานของผู้สูงอายุ รวมถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของผู้สูงอายุในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน พื้นที่อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุมีความประสงค์เข้าร่วมเป็นผู้ประกอบการในวิสาหกิจชุมชนของผู้สูงอายุ คือ เพื่อสร้างรายได้เสริมให้แก่ตนเองในวัยเกษียณอายุ โดยที่สามารถทำงานที่บ้านได้ และสามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่ลูกหลาน ด้านสภาพการทำงานและลักษณะการทำงานของผู้สูงอายุมีลักษณะแตกต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับประเภทของผลิตภัณฑ์ที่ผลิต สภาพร่างกายและศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุแต่ละราย นอกจากนี้ สภาพปัญหาที่มักพบในการทำงานของผู้สูงอายุกลุ่มวิสาหกิจชุมชน คือ การขาดแคลนสมาชิกในการทำงานด้านการผลิต การขยายเวลาในการทำงานที่นานเกินไป และ ขาดการสนับสนุนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

กาญจนา สมมิตร และบุษบา สิทธิการ (2560) ศึกษาเรื่องปัจจัยความสำเร็จและความยั่งยืนของธุรกิจเพื่อสังคมในการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของธุรกิจเพื่อสังคมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย 4 ชุมชน พบปัจจัยความสำเร็จสำคัญ 3 ประการที่เป็นลักษณะร่วมของชุมชน คือ 1) ความเป็นผู้นำ มีทักษะความเป็นผู้นำสูง เท้าทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีทักษะการประสานและสร้างการมีส่วนร่วม มุ่งมั่นในการทำงาน และเรียนรู้อยู่เสมอ 2) ความเป็นของแท้ และมีอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชน รวมถึงการสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ท้องถิ่น เช่น การตีเหล็ก การนวดแผนโบราณ การทำอาหารท้องถิ่น เป็นต้น และ 3) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและการเป็นเจ้าของธุรกิจของภาคีการท่องเที่ยว

ศุภวิภา นาคเรืองและคณะ (2560) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดยะลา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดยะลา เก็บข้อมูลจากกลุ่ม ตัวอย่างที่เป็นประธานวิสาหกิจชุมชน จำนวน 82 คน คณะกรรมการจำนวน 101 คน และสมาชิกกลุ่ม จำนวน 71 คน รวมเป็นจำนวน 254 คน ใช้เครื่องมือการวิจัยเป็นแบบสอบถามซึ่งปรับปรุงจาก เครื่องมือของงานวิจัยเรื่องศักยภาพการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามเกณฑ์การพิจารณา การให้สินเชื่อจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ คุณลักษณะภาวะผู้นำของประธาน คุณลักษณะสมาชิก การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ การบริหารการตลาด การบริหารการผลิต การบริหารทรัพยากรมนุษย์ และการบริหารการเงิน ผลการวิจัยพบว่า ด้านการบริหารการเงิน ด้านการบริหารการตลาด และด้านคุณลักษณะของสมาชิกมีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดยะลาตามลำดับ

ประกายพรรณ สืบบุญกุล (2560) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กลุ่มการค้าปลีกเครื่องสำอาง จังหวัดกรุงเทพมหานครมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อความสำเร็จของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กลุ่มการค้าปลีกเครื่องสำอาง จังหวัดกรุงเทพมหานคร 2) ศึกษาข้อมูลทั่วไปของธุรกิจที่ส่งผลต่อความสำเร็จของธุรกิจ

ขนาดกลางและขนาดย่อม กลุ่มการค้าปลีกเครื่องสำอาง จังหวัดกรุงเทพมหานคร 3) ศึกษาปัจจัยภายในธุรกิจที่ส่งผลต่อความสำเร็จของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กลุ่มการค้าปลีกเครื่องสำอาง จังหวัดกรุงเทพมหานคร 4) ศึกษาปัจจัยภายนอกธุรกิจที่ส่งผลต่อความสำเร็จของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กลุ่มการค้าปลีกเครื่องสำอาง จังหวัดกรุงเทพมหานคร และ 5) ศึกษาปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกธุรกิจที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กลุ่มการค้าปลีกเครื่องสำอาง จังหวัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ข้อมูลส่วนบุคคล มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา และระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจ ข้อมูลทั่วไปของธุรกิจมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ได้แก่ เงินทุนในการจัดตั้งธุรกิจ แหล่งเงินทุน จำนวนแรงงาน และประเภทการจัดตั้งธุรกิจ ด้านปัจจัยภายในธุรกิจ มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ได้แก่ การดำเนินการผลิต การกระจายสินค้า การตลาด และการขายบริการ โครงสร้างพื้นฐาน ทรัพยากรมนุษย์การพัฒนาเทคโนโลยี และการจัดซื้อด้านปัจจัยภายนอกธุรกิจ อิทธิพลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ได้แก่ ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านการแข่งขัน และด้านลูกค้า

กฤตยา โชคสมศิลป์ (2563) ศึกษาเรื่องความร่วมมือในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาบ้านวังนกไข่ ตำบลหนองนกไข่ อำเภอกะหุ้งแบน จังหวัดสมุทรสาคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะหรือรูปแบบความร่วมมือที่มีต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็งปัจจัยความสำเร็จในการสร้างความร่วมมือที่มีต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็งและปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นโดยผลการศึกษาพบว่าความร่วมมือที่มีต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีลักษณะความร่วมมือในรูปแบบความเป็นเครือข่ายที่ก่อรูปขึ้นจากการประสานบทบาทระหว่างภาคีหรือเครือข่ายภาคีภาคประชาชนในการร่วมกันดำเนินกิจกรรมและโครงการต่างๆเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันพึ่งพาอาศัยกันมีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรที่แต่ละฝ่ายมีอยู่เพื่อขับเคลื่อนภารกิจภายใต้เป้าหมายร่วมกันจนประสบความสำเร็จ

บทที่ 03

ระเบียบวิธีการ ดำเนินการวิจัย

บทที่ 03

ระเบียบวิธีการ ดำเนินการวิจัย

การศึกษาการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน ใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน 2566 โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยดังต่อไปนี้

3.1 วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในกระบวนการศึกษาผู้วิจัยได้แบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นสองกลุ่มหลักๆ คือ กลุ่มแรกศึกษาผู้สูงอายุที่มาท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน และกลุ่มที่สองศึกษาการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน

3.2 กลุ่มตัวอย่าง

1. ผู้สูงอายุที่มาท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกพื้นที่ละ 5 คน จำนวน 3 พื้นที่ รวมทั้งสิ้น 15 คน
2. ผู้สูงอายุในชุมชนที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน ผู้วิจัยดำเนินการจัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group)
3. หน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ประเด็นคำถามเกี่ยวกับการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชนเพื่อสังคมของผู้สูงอายุ

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary research) รวบรวมข้อมูลจากการค้นคว้าเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน จากเอกสารตำรา หนังสือ วารสาร และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ รายงานวิจัย บทความวิจัย รวมทั้งการค้นหาข้อมูลจากสื่อสารสนเทศ เว็บไซต์ ต่าง ๆ ทางอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการรวบรวมข้อมูลเอกสารต่าง ๆ ขององค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน

การศึกษาวิจัยภาคสนาม (Field study research) รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่มีการเลือกแบบเจาะจง โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ ผู้วิจัยได้กำหนดโครงสร้างกว้างๆ เป็นแนวคำถาม เริ่มจากการสร้างความคุ้นเคยกับกลุ่มตัวอย่างก่อน โดยสนทนาในเรื่องทั่วๆ ไป แล้วจึงสอดแทรกคำถามที่ผู้วิจัยต้องการหาคำตอบเข้าไปภายหลัง เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เกิดความไว้วางใจและร่วมมือในการให้ข้อมูลที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด ในระหว่างการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยจะทำการสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างไปด้วย โดยใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า โดยสอบถามข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักหลายๆ ส่วนที่มีความเกี่ยวข้องว่าข้อมูลที่ได้รับมีความสอดคล้องของข้อมูลหรือไม่ ซึ่งข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รับการสัมภาษณ์และการสังเกต ผู้วิจัยทำการจดข้อมูลทั้งหมดในบันทึกภาคสนาม ไปวิเคราะห์ และนำเสนอเป็นรายงานต่อไป การเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดผู้วิจัยจะเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และสามารถซักถามได้อย่างเต็มที่

3.5 สถานที่ทำการวิจัย

ในประเทศ/ ต่างประเทศ	ชื่อประเทศ/จังหวัด	พื้นที่ที่ทำวิจัย	ชื่อสถานที่
ในประเทศ	จังหวัดพังงา	ตำบลบ่อแสน	วิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน
	จังหวัดนครศรีธรรมราช	ตำบลท่าศาลา	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโฮมสเตย์ (บ้านหน้าทับ)
	จังหวัดภูเก็ต	ตำบลเชิงทะเล	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทาเชิงทะเล

บทที่ 04
ผลการศึกษา

บทที่ 04 ผลการศึกษา

โครงการวิจัยการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) การมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน 2) ประสิทธิภาพของกิจกรรมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน และ 3) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้สูงอายุในการทำงานด้านการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน กำหนดขอบเขตพื้นที่การศึกษา 3 พื้นที่ ได้แก่ 1) วิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน จังหวัดพังงา 2) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโฮมสเตย์ (บ้านหน้าทับ) จังหวัดนครศรีธรรมราช และ 3) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทาเชิงทะเล จังหวัดภูเก็ต เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มกับผู้สูงอายุในชุมชนที่มีผลต่อวิถีสาขากิจ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ได้ผลการศึกษาแยกตามพื้นที่การศึกษา ดังต่อไปนี้

4.1 วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโฮมสเตย์ (บ้านหน้าทับ) จังหวัดนครศรีธรรมราช

ภาพที่ 1 : ชุมชนบ้านแหลม (บ้านหน้าทับ) จังหวัดนครศรีธรรมราช
ที่มา : นักวิจัย

○ ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

บ้านแหลม เป็นชุมชนขนาดเล็ก ชุมชนหนึ่งที่ตั้งอยู่ที่ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยที่คนในชุมชนกว่าร้อยละ 90 นับถือศาสนาอิสลาม อาชีพหลักของชาวชุมชนคืออาชีพประมงขนาดเล็ก นอกจากนั้นจะมีอาชีพค้าขายและรับจ้างทั่วไปในพื้นที่ ความน่าสนใจของชุมชนบ้านแหลม คือ วิถีชีวิตของชาวชุมชนที่ปรากฏออกมาเป็นอาชีพที่ผู้มาเยือนพบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน จนเกิดเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่คนในชุมชนเข้ามาบริหารจัดการเอง กลายเป็นรายได้เสริมทำให้คนในชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

วิถีชีวิตที่ปรากฏมาเป็นอาชีพที่สามารถพบได้ในชุมชน ได้แก่ การทำเครื่องแกงจากกลุ่มทำเครื่องแกงบ้านแหลม การทอผลิตภัณฑ์จากหางอนของกลุ่มทอหางอนบ้านบางตง ซึ่งหาได้ยาก และถือเป็นชุมชนที่มีการผลิตมากเป็นอันดับต้นๆ ของประเทศไทย นอกจากนั้น นักท่องเที่ยวสามารถแวะซื้ออาหารทะเลสดๆ จากแหล่งขายของชุมชน และชมการทำประมงอย่างใกล้ชิด การวางอวนจับปู ปลาผ่านบริการของบ้านแหลมโฮมสเตย์

วิถีชีวิตของชาวชุมชนบ้านแหลม ถือเป็นรูปแบบการดำรงชีวิตที่เรียบง่าย เป็นกันเองและอยู่อย่างพอเพียง เป็นวิถีที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษสู่คนรุ่นหลัง ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตที่หาได้ยากในปัจจุบัน

○ ความเป็นมาของวิสาหกิจชุมชน

พัฒนาการความเป็นมาของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโฮมสเตย์ (บ้านหน้าทับ) จังหวัดนครศรีธรรมราช เริ่มตั้งแต่ช่วงประมาณปลายปี 2554 โดยมีแนวคิดจาก นายทักษิณ หมินหมั่น (ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโฮมสเตย์ (บ้านหน้าทับ) จังหวัดนครศรีธรรมราช) ซึ่งมีความต้องการจะประกอบอาชีพเสริมเพื่อให้มีรายได้เพียงพอสำหรับการดำรงชีวิต จึงได้นำแนวความคิดดังกล่าวมาหารือกับสมาชิกในชุมชนซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ จากนั้นได้ศึกษาข้อมูลและหาวิธีโดยเริ่มต้นจากการสร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชน และบอกต่อคนภายนอกชุมชนว่าในชุมชนของเรามีอะไรที่เป็นสิ่งที่น่าสนใจ ซึ่งในขณะนั้นทางด้านนายทักษิณฯ มีความสนใจที่จะทำโฮมสเตย์ แต่ยังขาดความรู้ โดยศึกษาข้อมูลจากช่องทางสารคดีต่างๆ

ในช่วงแรกของการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชน เริ่มต้นจากการที่นายทักษิณฯ และเพื่อน รวม 3 คนปรึกษากันภายใน แต่ในขณะนั้นชาวบ้านในชุมชนยังไม่เข้าใจคำว่าวิสาหกิจชุมชน ไม่เข้าใจการขับเคลื่อนงานดังกล่าว นายทักษิณฯ และเพื่อนจึงมีการขับเคลื่อนกันเองต่อไปเรื่อย ๆ ซึ่งใช้ระยะเวลา 3 ปี ต่อมาเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามานั่งเรือ นอนโฮมสเตย์ สร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านในขณะนั้น ชาวบ้านคนอื่นๆ ก็เริ่มสนใจ จึงเป็นที่มาของจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน เมื่อปี 2557 ซึ่งการจะดำเนินการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนได้นั้น ต้องมีสมาชิกทั้งสิ้น 7 คน แต่ในขณะนั้นมีสมาชิกกลุ่มอยู่เพียง 3 คน ก็มีการชักชวนสมาชิกคนอื่นๆ เข้ามามีส่วนร่วม ต่อมาได้เข้าร่วมโครงการของรัฐทำให้ได้พัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนขึ้น จนนำมาสู่การเปลี่ยนแปลง เห็นการมีส่วนร่วมของชุมชน ชาวบ้านมีรายได้เสริม ผู้สูงอายุมีคุณค่า ต่อมามีหน่วยงานภาคีเครือข่ายภาครัฐ และสถาบันการศึกษาเข้ามาส่งเสริม พัฒนาผลิตภัณฑ์ ทำการศึกษาวิจัยต่อยอดวัตถุดิบของชุมชน จึงทำให้วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโฮมสเตย์ (บ้านหน้าทับ) จังหวัดนครศรีธรรมราช สามารถคงอยู่และเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติจนถึงปัจจุบัน

ต่อมาเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ สิ่งที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยวได้ คือ ของฝากที่เป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน จึงเป็นที่มาของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่างๆ ของชุมชนบ้านแหลมในหมู่บ้านอาหารหรือผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่จะเป็นอาหารตามฤดูกาล ที่ขึ้นชื่อคือ “กะปิ” ซึ่งใช้การแปรรูปโดยวิธีการดั้งเดิม โดยการเลือกตัวเคยจากทะเล ล้างกับน้ำทะเลให้สะอาด ผสมเกลือ แล้วหมักทิ้งไว้ 1 คืน นอกจากนี้กลุ่มอาชีพที่มีอยู่ในชุมชนและมีความเชื่อมโยงกันก็ยังมีกลุ่มเครื่องแกง ต่อมามีการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากโปรแกรมที่พานักท่องเที่ยวเล่นโคลน ก็มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากโคลนทะเล เริ่มต้นจากการทำสบู่โคลน มาร์คหน้าโคลน โคลนหมักผม ครีมล้างหน้าจากโคลน และผลิตภัณฑ์บำรุงผิวมาจากต้นโกงกาง ซึ่งผลิตภัณฑ์ทั้งหมดมีวัตถุดิบอยู่ในพื้นที่ชุมชนทั้งหมด ซึ่งทางชุมชนได้นำมาปรับปรุงพัฒนาสร้างมูลค่าจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อนำผลิตภัณฑ์ขายให้แก่นักท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

○ โครงสร้างสมาชิกวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนบ้านแหลมโฮมสเตย์ฯ มีการบริหารจัดการตามโครงสร้างโดยมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกตามประเภทงาน และความถนัดของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ ยังมีรูปแบบการกระจายงานสู่ชุมชน โดยการเชื่อมโยงให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน และใช้วิธีการคัดเลือกบุคคลที่สะดวกพร้อมรับงานในขณะนั้น โดยบุคคลนี้อาจเป็นสมาชิกในองค์กรอยู่แล้ว หรือเป็นบุคคลอื่นในชุมชนที่สะดวก และสนใจที่จะหารายได้เสริม ซึ่งการขับเคลื่อนงานขององค์กรมีหลักในการดำเนินงานที่เน้นการอนุรักษ์ธรรมชาติ และวิถีชุมชน ดังวลีที่ว่า “วิสาหกิจชุมชน และชุมชนร่วมเห็น ร่วมสร้างร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผลประโยชน์” สำหรับการประชุมวางแผนการดำเนินงานจะมีในลักษณะของการจัดประชุมประจำปี และการประชุมประจำเดือนในกรณีที่วางแผนต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวรวมถึงหากมีประเด็นหรือมีความรู้ใหม่ที่มีความจำเป็นต้องมาถ่ายทอดให้แก่สมาชิก

○ กิจกรรมท่องเที่ยวชุมชนและความเชื่อมโยงของกลุ่ม

สำหรับการท่องเที่ยวของวิสาหกิจชุมชนบ้านแหลมโฮมสเตย์ฯ จะเป็นการท่องเที่ยวเน้นวิถีชีวิตชุมชน กิจกรรม ประกอบด้วย ชมโบราณสถาน วัด มัสยิด ปั่นหม้อดิน และล่องเรือในทะเล (จิบแฟลลหวัน) โดยมีกลุ่มต่างๆ ที่มีลักษณะของความเชื่อมโยงในการทำงานเพื่อจัดโปรแกรมให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่อยู่หลายกลุ่ม ประกอบด้วย

- กลุ่มที่พัก (โฮมสเตย์)
- กลุ่มการทำอาหาร
- กลุ่มเรือประมง ทำหน้าที่หาอาหาร และพานักท่องเที่ยวทำกิจกรรม (ชาวเลพาเที่ยว)
- กลุ่มรถซาเล้ง
- กลุ่มดูแลผลิตภัณฑ์
- กลุ่มพริกแกง
- กลุ่มทอหางอวน

สำหรับสถานที่ท่องเที่ยวภายในชุมชน ประกอบด้วย

- บ้านสวนวัลลีย์ (หม่อนไหม) บ้านที่เจ้าของบ้านตั้งใจปลูกต้นหม่อนเพื่อนำผลผลิตมาจำหน่าย โดยจำหน่ายผลสดในตลาดท้องถิ่น นักท่องเที่ยวสามารถเยี่ยมชมแปลงปลูกหม่อนที่มีผลผลิตจำนวนมาก
- กลุ่มทอหางอวนบ้านบางตง การทอผลิตภัณฑ์จากหางอวนที่มีรูปแบบที่หลากหลายน่าสนใจ มีความเป็นเอกลักษณ์ เลือกชมและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ฝีมือชาวชุมชน
- บ้านดินปั้นหม้อ แหล่งผลิตหม้อดินเผาในชุมชนที่เป็นอาชีพดั้งเดิมของชาวท่าศาลา นักท่องเที่ยวสามารถทดลองปั้นหม้อได้ด้วยตนเอง เรียนรู้ทักษะวิธีการและกระบวนการผลิต
- สปาโคลนบ้านแหลม บริการจากบ้านแหลมโฮมสเตย์ นั่งเรือออกไปเพียงไม่กี่นาทีก็ถึงแหล่งโคลนธรรมชาติ นักท่องเที่ยวสามารถเล่นน้ำโปะโคลน หรือนำโคลนมาพอกตัวบนเรือก็สามารถทำได้ ซึ่งโคลนธรรมชาติแห่งนี้มีคุณสมบัติที่ดีต่อผิวไม่แพ้โคลนสปาจากต่างประเทศ

สำหรับอาหารในชุมชน จะเป็นในลักษณะของอาหารพื้นบ้านขึ้นชื่อ ได้แก่ ข้าวมันทะเลโคลน หรือข้าวหมกโคลน และอาหารจากใบโกงกาง

ขนมหวาน: เปียกปูนสดใบโกงกาง / ขนมโคมะพร้าว / ขนมปะดา

เครื่องดื่ม: ชาใบโกงกาง / มัลเบอร์รี่สมูทตี้ ท็อปด้วยโยเกิร์ตและมะพร้าวอ่อนขูด / มะม่วงเบาปั่น

สินค้าในชุมชน เป็นผลิตภัณฑ์จากโคลนทะเล, เครื่องแกง, กะปิ, ไข่เค็มทะเลโคลน

สำหรับกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโฮมสเตย์ (บ้านหน้าทับ) จังหวัดนครศรีธรรมราช จะเป็นการท่องเที่ยว

- กิจกรรมอนุรักษ์ธรรมชาติ กิจกรรมสร้างบ้านปู – บ้านปลา ปลูกป่าชายเลน
- ล่องเรือ นั่งรถสามล้อ ปั่นจักรยาน เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนประมงพื้นบ้าน
- ร่วมปรุงอาหารถิ่นจากทะเลสดๆ
- สปาโคลน สัมผัสโคลนธรรมชาติที่มีคุณสมบัติบำรุงผิวและล้างสารพิษ
- กิจกรรมกินกาแฟ แลหวัน (นั่งเรือกินอาหารเช้า ดูพระอาทิตย์ขึ้น)
- ชมบรรยากาศคำคืนในหมู่บ้าน ชิม ชา กาแฟ โรตีสี่ ที่ร้านในชุมชน

(www.banlaembomestay.com)

โดยมีรูปแบบแพคเกจ 2 รูปแบบ ดังนี้

Package	บริการที่ได้รับ
Package 1 (2 วัน 1 คืน) อัตราค่าบริการ 1,950 บาทต่อคน	อาหาร 3 มื้อ ที่พัก ค่าเรือทำกิจกรรม บริการรถเช่า บริการจักรยานใช้ในชุมชน ประกันชีวิต
Package 2 (One day trip ไม่ค้างคืน) อัตราค่าบริการ 950 บาทต่อคน	อาหาร 2 มื้อ ค่าเรือทำกิจกรรม บริการรถเช่า บริการจักรยานใช้ในชุมชน ประกันชีวิต

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาธิตชุมชน

จากการเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านแหลมโฮมสเตย์ฯ จำนวน 5 คน เป็นเพศชาย 3 คน เพศหญิง 2 คน ช่วงอายุระหว่าง 59-74 ปี ระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี และมีบทบาทในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เช่น การเป็นแม่ครัว คนขับเรือนำเที่ยว เหนียวญิก เจ้าของโฮมสเตย์ และฝ่ายช่าง

ผลการศึกษาพบว่าผู้สูงอายุมีแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมกิจกรรมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากการเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มวิสาหกิจนั้นสามารถก่อให้เกิดการมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวมาเลี้ยงครอบครัว การได้มีโอกาสทำงานกับเพื่อนสมาชิกในวัยเดียวกัน การได้มีโอกาสพบปะกับผู้คนหลากหลายที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน และการเป็นเครือญาติหรือเป็นสมาชิกในครอบครัว “มีรายได้มาเลี้ยงครอบครัว” (สมาชิกวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2566) “ชอบ เพราะได้ทำงานร่วมกับเพื่อน” (สมาชิกวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2566)

ผลการศึกษาด้านประโยชน์ที่ผู้สูงอายุได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านแหลมโฮมสเตย์ฯ คือ การได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ “ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ดีกว่านอนอยู่บ้านเฉยๆ” (สมาชิกวิสาหกิจชุมชนสัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2566) ได้เห็นนักท่องเที่ยวมีความสุข “ได้เห็นนักท่องเที่ยวมีความสุข ทำให้รู้สึกมีความสุขไปด้วย” (สมาชิกวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2566) ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและความคิดเห็นกับนักท่องเที่ยว มีรายได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้พบว่าผู้สูงอายุได้มีการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ และรวมไปถึงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม

ผลการศึกษาด้านแนวคิดในการสร้างการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุในชุมชน ได้แก่

- การดัดศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกับวิสาหกิจชุมชน ตามความถนัดของผู้สูงอายุเอง เช่น หากผู้สูงอายุที่ถนัดในการทำทอผ้าไหมโบราณ ก็รับผิดชอบในการทำทอผ้าไหมโบราณ การแปรรูปปลาเกลือเค็ม และกะปิ แล้วนำมาจำหน่าย โดยในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไม่ได้คาดหวังว่าผู้สูงอายุทุกคนในชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมกับวิสาหกิจทุกคน เพราะการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในวิสาหกิจชุมชนนั้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานของความพร้อมและความสมัครใจของผู้สูงอายุ

- การมีสวัสดิการให้กับผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกในวิสาหกิจชุมชนบ้านแหลมโฮมสเตย์ ซึ่งที่ผ่านมาวิสาหกิจชุมชนบ้านแหลมโฮมสเตย์ฯ ได้มีการขับเคลื่อนงานด้านสวัสดิการให้ผู้สูงอายุในพื้นที่อยู่แล้ว เช่น การให้ข่าวสารช่วงรอมฎอน การช่วยเหลือเป็นเครื่องอุปโภคบริโภคให้แก่ครอบครัวที่มีผู้สูงอายุที่ไม่สบาย/ติดเตียง เป็นต้น นอกจากนี้ มีสวัสดิการในการช่วยเหลือแจกอาหารเครื่องดื่มให้แก่ผู้ที่ประสบความยากลำบากในสถานการณ์โควิด - 19 “ผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป มีอยู่ 10 กว่าคน ต่อไป 3% จะให้กับสมาชิกที่เป็นผู้สูงอายุที่ไม่มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ บ้านแหลมจะเป็นแกนนำ ไม่อยากให้ผู้สูงอายุรอเงินผู้สูงอายุในสิ้นเดือน และบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ โดยไม่ได้เอาความสามารถของตนเองมาใช้ให้เต็มที่ ทำให้พลังงาน ประสบการณ์ ไม่ได้ใช้ประโยชน์ รู้สึกเสียดาย ผมจึงคิดว่าจะเอาภูมิปัญญาจากผู้สูงอายุมาใช้ให้เกิดคุณค่ามากที่สุดในการทำท่องเที่ยวชุมชน โดยสิ่งที่อยากเห็นจากผู้สูงอายุ เป็นปรัชญาทางทะเล การทำขนม การเล่าเรื่องวิถีชีวิต” (นายทักษิณ หมินหมั่น, สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2566)

- การสร้างคุณค่าให้แก่ผู้สูงอายุ ให้บทบาทแก่ผู้สูงอายุในการเข้ามามีบทบาทมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานวิสาหกิจชุมชน ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความภาคภูมิใจ นอกจากการเชิญเข้ามาร่วมทำกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนแล้วนั้น ก็มีการชักชวนร่วมทำกิจกรรมของชุมชน ร้อง รำ ทำเพลง เพื่อไม่ให้ผู้สูงอายุในชุมชนไม่รู้สึกละเลย และผ่อนคลาย

○ ลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุกับวิสาหกิจชุมชน

การขับเคลื่อนงานวิสาหกิจชุมชนบ้านแหลมโฮมสเตย์ฯ ขับเคลื่อนโดยผ่านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยมีภาคีเครือข่ายหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษามหาชนเสริมการขับเคลื่อนงานดังกล่าว

รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการเข้าร่วมกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนบ้านแหลมโฮมสเตย์ฯ มีรูปแบบที่หลากหลาย เช่น

- กลุ่มผู้สูงอายุมีส่วนร่วมโดยสามารถทำงานที่บ้านได้ เช่น การทำพริกแกง การทำผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่บ้าน โดยมีโปรแกรมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมและพูดคุยรับฟังการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากบ้านของผู้สูงอายุ “บางบ้านที่มีผู้สูงอายุอยู่บ้านคนเดียวเวลานักท่องเที่ยวเข้าไป กลายเป็นคนที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวได้ แต่ว่าไม่ได้เหมือนกันทุกคน ต้องมีการคัดกรองตามลำดับว่าผู้สูงอายุคนไหน เหมาะสำหรับแนะนำอาชีพ มีความหลากหลาย ไม่ได้คาดหวังว่าผู้สูงอายุในหมู่บ้านต้องมาร่วมทุกคน” (สมาชิกวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2566)

- กลุ่มผู้สูงอายุบางรายมีอาชีพอยู่แล้ว เช่น ทำขนมขาย ทำประมงพื้นบ้าน ขายผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นต้น และต่อมาได้รับการชักชวนให้เข้ามามีส่วนร่วมในวิสาหกิจชุมชน
ผลการศึกษาด้านลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุกับวิสาหกิจชุมชนบ้านแหลมโฮมสเตย์ ทั้ง 4 ด้านพบว่า

ภาพที่ 2 : การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในวิสาหกิจชุมชน

ที่มา : <https://banlaemhomestay.com/index.php> , สืบค้นเมื่อ 23 สิงหาคม 2566

ด้านการตัดสินใจ

ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนบ้านแหลมโฮมสเตย์ฯ เช่น การมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมการประชุมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในทุกๆ ครั้ง ซึ่งทั้งในรูปแบบของการประชุมประจำปีและการประชุมเตรียมพร้อมสำหรับการต้อนรับนักท่องเที่ยวในแต่ละครั้ง การมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นในขณะเดียวกันผู้นำหรือสมาชิกในชุมชนก็รับฟังความคิดเห็นจากผู้สูงอายุ หากเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทางกลุ่มก็รับแนวคิด แนวทางตามคำแนะนำของผู้สูงอายุ พร้อมทั้งนำแนวทางไปปฏิบัติ ซึ่งการที่ผู้สูงอายุในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นนั้น ส่งผลให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้แนะนำวิถีชุมชน และดูแลนักท่องเที่ยว

“เมื่อนักท่องเที่ยวมาครั้งหนึ่งก็จะมีการประชุมเพื่อกำหนดหน้าที่ร่วมกัน หรือเมื่อมีหน่วยงานรัฐเข้ามาอบรมให้ความรู้ ทุกคนจะรู้หน้าที่ของตนเองว่าจะต้องทำอะไร และเมื่อทำหน้าที่ของตนเองเสร็จแล้วก็จะสามารถช่วยเหลือคนอื่นต่อได้ ทำงานที่นี้ไม่มีเงินเดือนขึ้นอยู่กับการมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในแต่ละครั้ง” (สมาชิกวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2566)

ด้านการดำเนินงาน

วิสาหกิจชุมชนบ้านแหลมโฮมสเตย์ฯ จัดตั้งขึ้นตั้งแต่ช่วงปลายปี 2554 จากแนวคิดของ นายทักษิณ หมีนหมั่น ซึ่งอยากมีอาชีพเสริมที่จะให้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต จึงได้นำแนวคิดนี้มาคุยกับ คนรุ่นใหม่อย่างนายสันติ แล้วร่วมกันสร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชน เริ่มต้นจากที่ปรึกษา 3 คน เป็น แรงขับเคลื่อนตลอดระยะเวลา 3 ปีแรกยังไม่ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน เนื่องจากไม่สามารถ อธิบายเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ผู้อื่นได้ “เมื่อมาถึงจุดหนึ่ง เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามานั่งเรือ ทำให้เรือลำอื่นเห็นลำนั้นได้ดังแล้ว พอคนมาอนบ้านหลังนี้ ทำให้บ้านข้างๆ เห็นบ้านหลังนั้นได้ดังจริง ” (นายทักษิณ หมีนหมั่น, สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2566)

ต่อมาได้จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนเมื่อปี พ.ศ. 2557 โดยมีคุณทักษิณ หมีนหมั่นเป็นประธาน โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านแหลมโฮมสเตย์ฯ มีการบริหารจัดการตามโครงสร้างองค์กรที่วางบทบาท หน้าที่สมาชิกตามประเภทงาน และความถนัดของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ ยังมีรูปแบบการกระจายงานสู่ ชุมชน โดยการเชื่อมโยงให้คนในชุมชนเข้ามาทำงานร่วมกัน และใช้วิธีการคัดเลือกบุคคลที่สะดวกพร้อมรับ งานในขณะนั้น โดยบุคคลนี้อาจเป็นสมาชิกในองค์กรอยู่แล้ว หรือเป็นบุคคลอื่นในชุมชนที่สะดวก และ สนใจหารายได้เสริมก็ได้

โดยวิสาหกิจชุมชนบ้านแหลมโฮมสเตย์ฯ มีจำนวนผู้สูงอายุ 60 ปี ขึ้นไป ที่เป็นสมาชิกและร่วม ขับเคลื่อนกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน จำนวน 10 กว่าคน บางคนเข้าร่วมกิจกรรมในวิสาหกิจชุมชนตั้งแต่ ยังไม่เข้าวัยผู้สูงอายุ แต่บางคนมาเข้าร่วมวิสาหกิจชุมชนภายหลังอายุ 60 ปี ด้วยเหตุผลในเรื่องของการ อยากรูปปะเพื่อน อยากรู้อะไรทำ รวมถึงบางคนอยากมีรายได้เสริมนำไปเลี้ยงดูหลาน ซึ่งลักษณะของ การร่วมดำเนินงานในวิสาหกิจชุมชนดังกล่าวจะแบ่งหน้าที่ตามความถนัดของผู้สูงอายุแต่ละคน สำหรับ กิจกรรมที่ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในวิสาหกิจชุมชนประกอบด้วย การร่วมเป็นวิทยากร (ปราชญ์ชุมชน) มีหน้าที่ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาของชุมชนให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยว การบริการอาหาร เป็นแม่ครัว ประกอบอาหารท้องถิ่น/ทำขนมต้อนรับนักท่องเที่ยว การทำขนมทองม้วนโบราณ แปรรูปผลิตภัณฑ์ การแปรรูปปลาเกลือ กะปิ รวมถึงอาหารพื้นบ้านอื่นๆ เจ้าของบ้านโฮมสเตย์ รวมถึงการเป็นที่ปรึกษาให้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพราะผู้สูงอายุจะมีประสบการณ์และอยู่กับชุมชนมาอย่างยาวนาน จึงมีบทบาท สำคัญทั้งในส่วนของการเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำในการทำกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน ให้ความรู้ในประเด็น ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ประวัติศาสตร์ และเรื่องเล่าในชุมชน

“บทบาทหน้าที่เป็นแบบธรรมชาติ รู้ว่าใครถนัดหรือเก่งอะไรก็จะให้ทำสิ่งนั้น เวลาที่มีกิจกรรมหรือ มีนักท่องเที่ยวเข้ามา ก็จะมีการคัดเลือกคนที่ว่างหรือพร้อมรับงานมาทำงานทันที ซึ่งก็มีทั้งสมาชิกในกลุ่ม และคนอื่น ๆ ในชุมชนที่สนใจ มันเป็นกุศโลบายของกลุ่มในการที่จะพยายามกระจายงาน และสร้างรายได้ เสริมให้คนในชุมชน และได้เข้ามามีส่วนร่วมกับเรา” (นายทักษิณ หมีนหมั่น, สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2566)

การขับเคลื่อนงานขององค์กรมีหลักในการดำเนินงานที่เน้นการอนุรักษ์ธรรมชาติและวิถีชุมชน ดังวลีที่ว่า “วิสาหกิจชุมชน และชุมชนร่วมเห็น ร่วมสร้าง ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผลประโยชน์” ดังคำให้ สัมภาษณ์ของประธานวิสาหกิจชุมชนฯ ที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับหลักในการดำเนินงานขององค์กรว่า

“เราเป็นองค์กรที่มีเป้าหมายชัดเจนในการพัฒนาชุมชนแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และเรามีการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนที่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยเน้นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติที่เชื่อมโยงไปอย่างผสมกลมกลืนกับวิถีชุมชน” (นายทักษิณ หมินหมั่น, สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2566)

“ไม่มีการวางแผนอะไรมากมาย แต่ต้องการให้ทุกคนรักบ้านแหลม รักลูกค้า ถ้าทุกคนรักแล้วตำแหน่งตั้งขึ้นเพื่อจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนเท่านั้น” (นายทักษิณ หมินหมั่น, สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2566)

สำหรับการวางแผนและกำหนดเป้าหมาย กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านแหลมโฮมสเตย์มีการกำหนดแผนการยกระดับมาตรฐานเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถสร้างอาชีพรายได้ให้กับวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านแหลมโฮมสเตย์ ได้อย่างเป็นรูปธรรมทั้งในระยะต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

ด้านต้นน้ำ คือ กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโฮมสเตย์ ด้านปลายน้ำ ประกอบด้วยความพึงใจของนักท่องเที่ยว และการกลับมาเที่ยวซ้ำ

เป้าหมายระยะสั้น คือ ต้องการให้ทุกคนมีรายได้เสริม

เป้าหมายระยะกลาง คือ เข้ามามีส่วนร่วมกับวิสาหกิจชุมชน เกิดความรักในชุมชน

เป้าหมายระยะยาว คือ อยากให้บ้านแหลมเป็นของทุกคน มีความยั่งยืน มีคนรุ่นใหม่เข้ามาสืบทอด

ด้านการรับผลประโยชน์

วิสาหกิจชุมชนบ้านแหลมโฮมสเตย์ฯ มีการแบ่งผลประโยชน์ตามภารกิจหน้าที่ ความรับผิดชอบ เช่น คนนำเที่ยว คนทำอาหาร วิทยากรอาชีพ และบริการเรือนำเที่ยว ทางวิสาหกิจชุมชนจะหัก 3% จากรายได้การขายสินค้า และบริการท่องเที่ยว สำหรับผู้สูงอายุที่เข้ามามีส่วนร่วมในวิสาหกิจชุมชนก็ได้รับค่าจ้างจากการให้บริการด้านการท่องเที่ยวเช่นเดียวกับสมาชิกคนอื่นๆ ทั้งในส่วนของการขับเรือนำเที่ยว หรือการทำอาหาร รายได้ทั้งหมดจะเข้าแก่สมาชิกที่มาร่วมกิจกรรม โดยวิสาหกิจชุมชนจะหัก 3% เพื่อการบริหารจัดการในกลุ่มต่อไป และการเข้าร่วมกิจกรรมในวิสาหกิจชุมชนโดยส่วนใหญ่จะเข้ามาร่วมในลักษณะครอบครัว เมื่อมีสมาชิกคนใดเข้ามามีส่วนร่วมก็จะดึงสมาชิกคนอื่นๆ ในครอบครัวเข้ามาร่วมด้วย

“ถ้าสามีมาขับเรือในวิสาหกิจชุมชน ภรรยาและลูกจะเข้าเป็นสมาชิกโดยอัตโนมัติ ครอบครัวต้องรับรู้ด้วยว่ามาทำที่นี่ เช่น สามีขับเรือ ภรรยาจะต้องมาทำอาหาร หรือเป็นไกด์ ช่วยซิงกาแพให้นักท่องเที่ยว และจากแนวคิดประชาธิรัฐ ทำให้มีแนวความคิดที่จะตั้งเป็นกฎให้ค่าตอบแทนเดือนละ 300 บาท สำหรับสมาชิกที่เป็นผู้สูงอายุด้วย” (นายทักษิณ หมินหมั่น, สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2566)

หากจำแนกรูปแบบของการรับผลประโยชน์ สามารถจำแนกได้เป็น 2 กรณี ได้แก่ ผลประโยชน์ที่จับต้องได้ และผลประโยชน์ที่จับต้องไม่ได้ ดังนี้

ผลประโยชน์ที่จับต้องได้ ได้แก่

1. ผู้สูงอายุในวิสาหกิจชุมชน รวมถึงสมาชิกอื่นๆ มีรายได้เพิ่มขึ้น
2. สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีจำนวนสมาชิกมากขึ้น

3. โครงสร้างพื้นฐานในชุมชน ได้รับการพัฒนาเพื่อให้เอื้อต่อการรับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในพื้นที่

4. ผู้สูงอายุในวิสาหกิจชุมชน รวมถึงสมาชิกอื่นๆ มีความรู้เพิ่มขึ้น จากการสนับสนุนของหน่วยงานภาคีเครือข่ายในพื้นที่ ซึ่งถือเป็นการพัฒนาคนในชุมชน จากการจัดฝึกอบรมของหน่วยงานต่างๆ เช่น การทำน้ำพริก การตกแต่งอาหาร เป็นต้น

ผลประโยชน์ที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่

1. ความภาคภูมิใจของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนซึ่งหมายรวมถึงผู้สูงอายุ และหมู่บ้านเป็นที่รู้จักไปทั่วประเทศ

2. การค้นพบความรู้ต่างๆ จากงานวิจัย เช่น ดีปลาทูมิก มีประโยชน์ช่วยลดมะเร็งสามารถนำมาทำอาหารได้ การนำมาทำข้าวมันทะเลโคลน และผลงานวิจัยที่แสดงให้เห็นว่าไบโองคางสามารถนำมาประกอบอาหารรับประทานได้ซึ่งมีแร่ธาตุแคลเซียมมากถึง 50% ซึ่งทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนก็นำผลจากงานวิจัยดังกล่าวมาแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นเมนูไบโองคางทอด ซึ่งเป็นเมนูยอดนิยมของผู้ที่มาท่องเที่ยวที่วิสาหกิจชุมชนดังกล่าว

3. การมีส่วนร่วมมีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และช่วยเหลือกันในชุมชนของสมาชิกของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งทุกคนในกลุ่มสามารถทำงานแทนกันได้ และสามารถแก้ปัญหาและแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าได้

4. ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมสามารถใช้เวลาวางให้เป็นประโยชน์ รู้สึกมีความสุข ทำให้มีศักยภาพและมีคุณค่ามากขึ้น

“ผลตอบแทนที่ได้รับจากวิสาหกิจชุมชนคุ้มค่ามาก เพราะเป็นการสร้างประโยชน์ให้ชุมชน พร้อมทั้งได้รับการพัฒนาความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก สมาชิกมีความรู้จากการทำประโยชน์เพื่อส่วนร่วม และเป็นการส่งเสริมอาชีพให้คนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีรายได้มากขึ้น”

ด้านการตรวจสอบประเมินผล

ลักษณะของการติดตามประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนนั้น จะมีลักษณะของการติดตามผลการดำเนินงานตามความคืบหน้าของแต่ละกิจกรรม โดยผู้นำหรือประธานวิสาหกิจชุมชนจะเป็นผู้ติดตามระหว่างการทำงาน และนำผลการติดตามประเมินผลนั้น มาร่วมประชุมแลกเปลี่ยนกันในบางโอกาส เพื่อนำผลจากการติดตามมาปรับเปลี่ยนรูปแบบวิธีการดำเนินงานในส่วนที่มีปัญหา ตามความสัมฤทธิ์ผลของแต่ละกิจกรรม สำหรับส่วนใดที่สามารถทำได้ดีอยู่แล้วก็มีการพัฒนาให้ดีขึ้น โดยจากการรับฟังข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็นของสมาชิกทุกคนและทุกช่วงวัยที่มาร่วมประชุมในขณะนั้น นอกจากนี้ ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโฮมสเตย์ (บ้านหน้าทับ) จังหวัดนครศรีธรรมราช ยังได้นำผลจากการประเมินมาร่วมวางแผนปรับเปลี่ยนกิจกรรมการดำเนินงาน ทำให้มีบางกิจกรรมก็ต้องหยุดกิจกรรมไว้ก่อน บางกิจกรรมมีการขับเคลื่อนต่อและมีการพัฒนาเพื่อให้ตอบโจทย์กับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้น

นอกจากนี้ ประธานวิสาหกิจชุมชนเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นและประเมินได้
อย่างเต็มที่ ในที่ประชุมซึ่งมีทางอาจารย์ที่ปรึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชเข้าร่วม
การประชุมด้วย “นายทักษิณจะไม่อยู่ เพื่อต้องการให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นให้เต็มที่ ไม่ได้
ตั้งกฎเกณฑ์ หรือเอาตัวเองเป็นที่ตั้ง จุดมุ่งหวังของแต่ละคนที่จะเข้ามาทำกิจกรรมในวิสาหกิจชุมชนอาจจะ
หวังแค่มีรายได้เสริม ต้องคอยสอนให้ทุกคนเริ่มรู้สึกรักชุมชนทีละนิดๆ รายได้จากบ้านแหลมโฮมสเตย์ต้อง
มาจากนักท่องเที่ยว ไม่ได้มาจากงบประมาณ ไม่เคยเอางบประมาณของหลวงเป็นที่ตั้ง” (ทักษิณ หมินหมั่น,
สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2566)

ผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ประเภทของกิจกรรมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุกับ การท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน

จากการสอบถามกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่มาท่องเที่ยวเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลน
บ้านแหลมโฮมสเตย์ (บ้านหน้าทับ) จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 6 คน แบ่งเป็นเพศชาย 2 คน เพศ
หญิง 4 คน มีอายุระหว่าง 60-67 ปี

ด้านความรู้สึกต่อการทำกิจกรรมในชุมชน

นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุส่วนใหญ่ที่มาท่องเที่ยว พบว่า เป็นการเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นครั้งแรก
โดยรับทราบข้อมูลการท่องเที่ยวจากสื่อออนไลน์ เช่น สารคดี Thai PBS ทางช่อง Youtube จากการหา
ข้อมูลเพจ facebook “เคยดูสารคดีการท่องเที่ยวผ่านช่อง Youtube ที่ไปสัมภาษณ์ประธานวิสาหกิจ
ชุมชน และเห็นภาพการพาไปนั่งชงกาแฟ ทำกาแฟที่ทะเลเล็กสนใจ” (นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ, สัมภาษณ์,
22 มีนาคม 2566) นอกจากนี้ มาจากการบอกกล่าวของคนในชุมชน รวมถึงจากการแนะนำของคนที่เคย
เข้าไปท่องเที่ยวมาแล้ว ลักษณะการเดินทางเป็นการทัศนศึกษาร่วมกับโรงเรียนในช่วงปิดเทอม โดยใช้
เวลาในชุมชน 2 วัน 1 คืน และการเดินทางมาเที่ยวพร้อมกับครอบครัว สำหรับสินค้าที่เลือกซื้อในชุมชน
โดยส่วนใหญ่เป็นประเภท ขนมและของที่ระลึก เนื่องจากเป็นผลิตภัณฑ์ของคนในชุมชนซึ่งมีความน่าสนใจ
และบางผลิตภัณฑ์เป็นสิ่งที่ไม่เคยเห็นหรือไม่เคยทานมาก่อน โดยเหตุผลที่เลือกมาท่องเที่ยววิสาหกิจ
ชุมชนบ้านแหลมโฮมสเตย์ฯ เนื่องจากชื่นชอบสถานที่ท่องเที่ยวแบบธรรมชาติ และสถานที่ท่องเที่ยวมีการ
จัดบริการที่ดี สถานที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้วัฒนธรรม วิถีชีวิตและการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านแหลม
นอกจากนี้ ไม่เพียงแต่จะเป็นเพียงที่ท่องเที่ยวเยี่ยมชมเท่านั้น แต่สถานที่ดังกล่าวยังมีกิจกรรมที่
หลากหลายทั้งการล่องเรือชมพระอาทิตย์ ชงกาแฟ รวมถึงกิจกรรมที่ทำมาจากต้นโกงกาง และการได้ปลูก
ป่าโกงกาง เป็นต้น ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์
เฉพาะถิ่น และมีแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ

สำหรับกิจกรรมที่ได้เข้าร่วมกับวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ การทำผ้ามัดย้อมจากสีใบโกงกาง
การล่องเรือชมธรรมชาติ การพอกโคลน การปลูกป่าโกงกาง ซึ่งนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุมีความเห็นว่า
กิจกรรมดังกล่าวเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของชุมชนที่ต้องการให้เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมการใช้ชีวิตของ
ชาวบ้าน นอกจากนี้ กิจกรรมที่ประสงค์อยากให้ทางวิสาหกิจชุมชนจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวเพิ่มเติม
ให้นักท่องเที่ยวจะเป็นในลักษณะของกิจกรรมที่ทำขาย ผจญภัยมากขึ้น ในขณะที่กิจกรรมที่อยากให้

เพิ่มเติมสำหรับนักท่องเที่ยวที่เป็นผู้สูงอายุ ได้แก่ กิจกรรมตกปลา วางอวน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่พื้นที่มีอยู่แล้ว แต่อยากให้เพิ่มเติมในกิจกรรมของการท่องเที่ยวดังกล่าวด้วย

หลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน พบว่า ผู้สูงอายุที่มาท่องเที่ยวในวิสาหกิจชุมชน กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโสมสเดย์ (บ้านหน้าทับ) จังหวัดนครศรีธรรมราช รู้สึกดีและคุ้มค่าที่ได้มีโอกาสเรียนรู้ทั้งในส่วนของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ รู้สึกมีความสุขและรักธรรมชาติ ประทับใจ สนุกสนาน รู้สึกผ่อนคลาย นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุได้ให้ข้อมูลการจัดสนใจหากมีการมาท่องเที่ยวในครั้งต่อไป ซึ่งพบว่า นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุให้ข้อมูลว่า หากมีโอกาสจะกลับมาเที่ยวอีกครั้ง และบอกต่อคนอื่นๆ ต่อไป

“เขาบริการดีมาก สถานที่เหมาะสำหรับการเรียนรู้วัฒนธรรม วิถีชีวิต และการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านแหลม” (นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2566) “มาอีกครั้ง เพราะรู้สึกประทับใจในการบริการ” (นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2566) “กลับมาแน่นอน พร้อมจะช่วยประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวบ้านแหลม” (นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2566)

ด้านประสบการณ์การท่องเที่ยว

จากการสอบถามกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่มาท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชนบ้านแหลมโสมสเดย์ฯ จำนวน 6 คน พบว่า ลักษณะกิจกรรมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุ ได้แก่ การท่องเที่ยวในรูปแบบของธรรมชาติหรือชุมชน การท่องเที่ยวทางทะเล โดยกิจกรรมนั้นต้องให้ความรู้สึกว่าผู้สูงอายุได้ผ่อนคลาย อาจจะมีกิจกรรมในลักษณะของการล่องเรือชมธรรมชาติ มีกิจกรรมผจญภัยบ้างแต่ที่เป็นการผจญภัยที่มีความเหมาะสมกับผู้สูงอายุ สำหรับรูปแบบที่พักที่ต้องการ พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการเข้าพักในลักษณะที่พักเป็นโฮมสเตย์ ใกล้ทะเลหรือคลอง เป็นห้องแอร์และมีห้องพักสำหรับเด็ก “บางครอบครัวมาท่องเที่ยวกันเป็นครอบครัวใหญ่ ตั้งแต่รุ่นตายายปู่ย่ารวมถึงหลานๆ ก็อยากให้วิสาหกิจชุมชนมีที่พักที่รองรับให้แก่กลุ่มครอบครัวใหญ่เช่นนี้” (นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2566) สำหรับประเด็นความต้องการในเรื่องของอาหาร พบว่า ผู้สูงอายุมีความชื่นชอบลักษณะอาหารเป็นอาหารทะเลสด สะอาด มีอาหารคาวซึ่งเป็นวัตถุดิบที่ทำจากพื้นที่ และเป็นอาหารที่ดีต่อสุขภาพ

สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า ผู้สูงอายุที่เป็นนักท่องเที่ยวมีความต้องการให้วิสาหกิจชุมชน จัดสิ่งอำนวยความสะดวกของการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน อาทิ ห้องน้ำสาธารณะที่สะอาด มีการออกแบบที่รองรับสำหรับผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่ต้องใช้อุปกรณ์เสริมหรือกายอุปกรณ์ รวมถึงห้องน้ำสำหรับผู้พิการ นอกจากนี้ พื้นที่สำหรับที่จอดรถต้องเหมาะสมไม่ไกลจากสถานที่ท่องเที่ยว เนื่องจากผู้สูงอายุโดยส่วนใหญ่มีปัญหาในเรื่องของกระดูกข้อเข่า เป็นต้น มีมาตรการความปลอดภัยในการท่องเที่ยวทางทะเล มีเสื้อชูชีพให้นักท่องเที่ยว รวมถึงมีบุคคลที่สามารถช่วยเหลือผู้สูงอายุได้หากเกิดเหตุการณ์ใดๆ นอกจากนี้ ที่พักควร มีมาตรการดูแลความปลอดภัย โดยเฉพาะโฮมสเตย์ของผู้หญิง รวมถึงต้องให้นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในชุมชนรู้สึกถึงความปลอดภัยตลอดระยะเวลาที่มาท่องเที่ยวและพักอาศัยในวิสาหกิจชุมชน

สำหรับการให้บริการของวิสาหกิจชุมชน พบว่า ผู้สูงอายุที่เป็นนักท่องเที่ยวมีความคาดหวังให้ผู้ให้บริการ เป็นบุคคลที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีบุคลิกที่ดี ความเป็นกันเองกับนักท่องเที่ยว และที่สำคัญต้องมี

จรรยาบรรณในการทำงาน “เนื่องจากการท่องเที่ยวสมัยนี้ การจะตัดสินใจไปท่องเที่ยวไหนก็ต้องระมัดระวัง เพราะมีฉ้อโกงแฝงมาในรูปแบบต่างๆ เยอะ เราต้องเลือกที่ที่เรามั่นใจได้ว่าที่นั่นผู้ให้บริการจะมีจรรยาบรรณในการนำเที่ยว ไว้ใจได้ ไม่ทิ้งเราไว้หรือปล่อยเราไว้” (นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2566)

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้สูงอายุในการทำงานด้านการท่องเที่ยววิถีสุขภาพชุมชน

ผลการศึกษาจากผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมกับ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโสมสเดย์ (บ้านหน้าทับ) จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่ามีความคิดเห็นในประเด็นปัจจัยความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

ปัจจัยด้านบุคคล

ด้านผู้นำ คือ

1. มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รวมถึงผู้สูงอายุในชุมชนด้วย เป็นผู้กำหนดหน้าที่กระบวนการทำงานของกลุ่มวิสาหกิจ “ยังไม่ปฏิเสธความคิดเห็นของคนในชุมชน” (สมาชิกวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2566) มีอิทธิพลต่อการสร้างแรงจูงใจของคนในพื้นที่ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมในภาพรวมได้

2. มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ สามารถปรับตัวต่อสถานการณ์ได้ดี เท้าทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีความคิดพัฒนาอย่างต่อเนื่อง “กลุ่มทุกกลุ่มจะสำเร็จอยู่ที่หัวหน้ากลุ่มเป็นแกนหลักสำคัญ นายทักษิณ เหมือนว่าอุทิศพยายามนำการเปลี่ยนแปลงทุกอย่างเข้าชุมชน ในช่วงโควิด ที่นี้จะเป็นกลุ่มแรกที่ไลฟ์สดขายออนไลน์ ไม่ได้ทำท่องเที่ยว หรือขายสินค้าอย่างเดียว แต่พยายามที่จะดึงดูดเด่นในบริบทของชุมชนมาเป็นจุดขาย ให้คะแนนผู้นำกลุ่มสูงเลย ตามมาด้วยสมาชิกกลุ่มก็มีความสำคัญรองลงมา สมาชิกกลุ่มเมื่อเห็นความสำเร็จก็จะหันมาให้ความร่วมมือทุกกลุ่ม สำคัญอยู่ที่ผู้นำ และสมาชิก การบริหารจัดการ และศักยภาพออกมา” (ผู้แทนสำนักงานเกษตรจังหวัด, สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2566)

3. มีน้ำใจต่อผู้อื่น พร้อมทั้งให้ความช่วยเหลือคนในชุมชน และไม่เพียงแต่ดูแลเฉพาะสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเท่านั้น แต่มีน้ำใจไปถึงผู้สูงอายุทั้งที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน และครอบครัว “ผู้สูงอายุป่วยไม่สบาย บังคับก็มีการแจกข้าวสารให้กับครอบครัว” (สมาชิกวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2566) ซึ่งจากนอกจากนี้ เป็นกันเอง มีความยืดหยุ่น

4. บุคลิกภาพของผู้นำวิสาหกิจชุมชนมีความโปร่งใส และมีความรู้ในเรื่องการบริหารองค์กร มีการมอบหมาย ความรับผิดชอบให้แก่สมาชิกอย่างชัดเจน และต้องการให้ทุกคนรอบรู้ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม “อยากให้ทุกคนเห็นความสำคัญ จึงมอบหน้าที่ ต้องเวียน ห้ามซ้ำ ใครทำบ้านโสมสเดย์แล้ว ห้ามทำเรือประมง ใครที่มีเรือวิ่งแล้ว ห้ามมาทำบ้านพักโสมสเดย์ ทุกคนต้องแบ่งงานกันทำ จะมีบางกลุ่มที่ไม่มีบ้าน ไม่มีเรือ งานก็ไม่มี จะให้กวาดขยะบ้าง ทำกับข้าวบ้าง คนไหนที่คิดว่าเหมาะสมทำกับข้าวเก่ง ก็ทำกับข้าว เสิร์ฟอาหาร คนไหนที่อายุๆน้อย ก็ดูแลห้องน้ำ แค่นี้ก็สำคัญกับเขา” (ประธานวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2566)

5. มีการทำงานเชิงรุก มีความตั้งใจที่จะพัฒนาชุมชน แสวงหาภาคีเครือข่ายและทรัพยากรที่จะเข้ามา มีส่วนหนุนเสริมการขับเคลื่อนงานวิสาหกิจชุมชน ทั้งการขับเคลื่อนงานกับภาคส่วนเอกชน รวมถึงการเข้าร่วมการประชุมกับหน่วยงานภาครัฐในหลายๆ โอกาส “นายทักษิณได้เข้าไปที่สำนักงานเกษตรอำเภอเพื่อแนะนำตัวและแนะนำชุมชนให้หน่วยงานได้รู้จัก ตั้งแต่วันนั้นจนถึงวันนี้ก็เห็นการพัฒนาของชุมชนบ้านแหลม และหน่วยงานได้ให้การสนับสนุนในเรื่องของการแปรรูปพัฒนาผลิตภัณฑ์สุญ และไปไกลทางทอด และอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นในอนาคตข้างหน้าก็ยังคงให้การช่วยเหลือต่อไป” (ผู้แทนสำนักงานเกษตรจังหวัด, สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2566)

6. มีความภูมิใจในบ้านเกิดของตนเอง และพยายามนำเสนอสิ่งและถ่ายทอดสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนออกมาให้คนอื่นได้รับรู้

ด้านสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจ คือ

1. มีการรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รับผิดชอบต่อหน้าที่ตนเอง และงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “ประธานวิสาหกิจชุมชน เป็นผู้กำหนดหน้าที่ และกระบวนการทำงานในวิสาหกิจชุมชน สมาชิกในวิสาหกิจชุมชน จะมีการช่วยเหลือกัน เมื่อหน้าที่ของตนเองเสร็จแล้วก็จะมีการช่วยเหลืองานในหน้าที่อื่น ๆ ต่อไป” (สมาชิกวิสาหกิจชุมชน , สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2566) “ผู้นำจะดีอย่างไรแต่ถ้าลูกทีมไม่เห็นด้วย การขับเคลื่อนก็ค่อนข้างยากลำบาก” (สมาชิกวิสาหกิจชุมชน , สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2566)

2. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน ไม่ต่ำกว่า 30% เนื่องจากสมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชนที่อยู่มาอย่างยาวนาน รู้ประวัติความเป็นมา เอกลักษณ์พื้นที่ถิ่นที่สามารถนำองค์ความรู้มาใช้ในการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนได้ นอกจากนี้ การยึดโยงความสัมพันธ์ที่มีระหว่างกันมาอย่างยาวนานก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การรวมกลุ่มของสมาชิกมีความเหนียวแน่น “เกิดที่นี่ โตที่นี่ จำไม่ได้ว่าเข้าร่วมกี่ปีแล้ว เข้ามารุ่นแรกของโฮมสเตย์ มีหน้าที่หาเรือ ถ้านักท่องเที่ยวต้องการรู้ประวัติของที่นี่จะตอบให้หมด เพราะอาวุโสรู้หมด” (นายภิพลี มณีพันธ์, สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2566)

3. มีการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ ทั้งในส่วนของกิจกรรมการประชุม และการต้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งจะมีการประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมรับนักท่องเที่ยวอยู่แล้ว สำหรับการประชุมสมาชิกทางวิสาหกิจชุมชนก็มีการจัดประชุมประจำปี ปีละ 1 ครั้ง นอกจากนี้ ก็จะมีการประชุมแบบเฉพาะกิจที่มาร่วมแลกเปลี่ยนความรู้ ซึ่งสมาชิกทุกคนก็ให้ความร่วมมืออย่างดี นอกจากนี้ ในช่วงเวลาที่มีการประชุมบางกรณีจะขอความร่วมมือจากอาจารย์ที่ปรึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช เข้าร่วมประชุมเพื่อติดตามสถานะการขับเคลื่อนงานของวิสาหกิจชุมชนด้วยอีกทางหนึ่ง “ชอบ ยินดีช่วยทุกอย่าง ทำอะไรได้ก็จะทำ” (สมาชิกวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2566) นอกจากนี้การมีส่วนร่วมในการร่วมกิจกรรมแล้ว ประธานวิสาหกิจชุมชนเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นและประเมินได้เต็มที่ ในที่ประชุมซึ่งมีทางอาจารย์ที่ปรึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชเข้าร่วมการประชุมด้วย “นายทักษิณจะไม่อยู่ เพื่อต้องการให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นให้เต็มที่ ไม่ได้ตั้งกฎเกณฑ์หรือเอาตัวเองเป็นที่ตั้ง จุติมุ่งหวังของแต่ละคนที่เข้ามาทำกิจกรรมในวิสาหกิจชุมชน อาจจะหวังแค่มีรายได้เสริม

ต้องคอยสอนให้ทุกคนเริ่มรู้สึกรักชุมชนทีละนิดๆ รายได้จากบ้านแหลมโฮมสเตย์ต้องมาจากนักท่องเที่ยว ไม่ได้มาจากงบประมาณ ไม่เคยเอางบประมาณของหลวงเป็นที่ตั้ง” (ทักษิณ หมินหมั่น, สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2566)

4. มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในวิถีสาธิตชุมชน ซึ่งหากมีเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว ในแต่ละครั้ง จะมีการประชุมเพื่อกำหนดหน้าที่บทบาทร่วมกัน สมาชิกทุกคนต่างรู้หน้าที่ของตนเองว่าจะต้องทำอะไร แต่เมื่อทำหน้าที่ของตนเองเสร็จก็สามารถช่วยเหลือคนอื่นต่อได้ ทำงานที่นี้ไม่มีเงินเดือนขึ้นอยู่กับการมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในแต่ละครั้ง

ปัจจัยด้านชุมชนและการเป็นกลุ่มวิถีสาธิตชุมชน พบว่า

1. โครงสร้าง และกระบวนการบริหารจัดการ ของวิถีสาธิตชุมชน มีผลต่อความสำเร็จ หากโครงสร้างการทำงานชัดเจน รูปแบบการทำงานจะเคลื่อนตัวได้ง่ายขึ้น โดยโครงสร้างการบริหารจัดการวิถีสาธิตชุมชนแห่งนี้ มีทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและรูปแบบธรรมชาติ สมาชิกคนใดสนใจสิ่งใดก็ทำงานตามความเชี่ยวชาญนั้น เน้นการขับเคลื่อนงานที่คู่ขนานไปกับระบบพี่น้อง และทำเพื่อชุมชน

2. ชุมชนมีฐานทรัพยากรที่เป็นเอกลักษณ์ ประกอบด้วย ป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ อากาศที่บริสุทธิ์ อาหารทะเลที่สะอาดสดใหม่ ต้นโกงกางที่สามารถนำทุกส่วนมาแปรรูปเป็นสิ่งต่างๆ โคลนธรรมชาติ พร้อมทั้งเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชุมชน ความเป็นอยู่ของชุมชน และเป็นพื้นที่ที่เอื้ออำนวยกับการท่องเที่ยว

3. ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการจัดการภายในชุมชน จนนำไปสู่ การเป็นวิถีสาธิตชุมชนต้นแบบ “ถ้าชุมชนไม่มีจิตที่จะมาช่วยกันการขับเคลื่อน ถึงผู้นำจะดีอย่างไรแต่ถ้าลูกทีมไม่เห็นด้วยการขับเคลื่อนก็ค่อยข้างยากลำบาก” (ทักษิณ หมินหมั่น, สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2566) “ในปี 2565 วิถีสาธิตชุมชนบ้านแหลมก็เป็นชุมชนต้นแบบของสำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้าของชุมชน” (ผู้แทนสำนักงานพาณิชย์จังหวัดนครศรีธรรมราช, สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2566)

4. ชุมชนบ้านแหลมแสวงหาโอกาส และเข้าไปมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่ายอื่นๆ เพื่อพัฒนา และยกระดับวิถีสาธิตชุมชน รวมถึงเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์วิถีสาธิตชุมชนอีกทางหนึ่ง เช่น การเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industry Village) เพื่อดำเนินกิจกรรมเชื่อมโยงสินค้าชุมชนสู่ตลาดการท่องเที่ยว โครงการแปรรูปสินค้าเกษตรอุตสาหกรรม 1 จังหวัด 1 ชุมชน (OPOAI-C) การเข้าร่วมกิจกรรมประชาสัมพันธ์ Seafood เพื่อนำเสนอสินค้าแปรรูปและผลิตภัณฑ์อื่นๆ เป็นต้น

5. มีสวัสดิการสำหรับสมาชิก เช่น ค่าพาหนะเดินทางไปเข้าร่วมประชุม และวางแผนจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ

6. ความเป็นพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ เนื่องจากในชุมชนบ้านแหลมมีคนที่นับถือ ศาสนาพุทธ และอิสลามอยู่ร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันในพื้นที่ ในขณะเดียวกันในพื้นที่ที่มีความร่วมมือเป็นอย่างดี

7. วิถีสาธิตชุมชนมีการปรับตัว โดยนำเทคโนโลยีเข้ามาเป็นส่วนหนึ่ง ในการขับเคลื่อนวิถีสาธิตชุมชน เช่น ด้านการตลาดออนไลน์ การประชาสัมพันธ์วิถีสาธิตชุมชนผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ และช่องทางอื่นๆ

ปัจจัยด้านหน่วยงานภายนอก

วิสาหกิจชุมชนบ้านแหลมโฮมสเตย์ฯ ได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกอย่างหลากหลาย ในภารกิจที่แตกต่างกัน เช่น การพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์ การฝึกอบรม การประชาสัมพันธ์ การอนุรักษ์ทรัพยากรชายทะเลและชายฝั่ง เป็นต้น รวมถึงการได้มีโอกาสสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่ ได้แก่ มหาวิทยาลัยทั้งในจังหวัด ต่างจังหวัด และกรุงเทพมหานคร (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์) ในบทบาทการให้องค์ความรู้ (การทำวิจัย) และการฝึกอบรม บริษัท ปตท. จำกัด ในรูปแบบของกิจกรรมเพื่อสังคม (Corporate Social Responsibility : CSR) และนักธุรกิจต่างชาติ มาในรูปแบบ ช่วยปรับปรุงภูมิทัศน์ และการนำนักท่องเที่ยวต่างชาติ (ทวีปยุโรป) มาท่องเที่ยวในวิสาหกิจชุมชน SCG องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ และนักวิชาการ

โดยลักษณะการช่วยเหลือสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนบ้านแหลมโฮมสเตย์ฯ จะเป็นในรูปแบบที่หน่วยงานได้เข้ามาร่วมรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของกลุ่ม “จะถามความต้องการของชาวบ้านก่อน เขียนมาเป็นลำดับขั้นตอนว่าต้องการอะไร ทางสำนักงานก็จะหาวิทยากร” (สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน , สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2566) บางหน่วยงานเป็นลักษณะการเป็นหน่วยประสานงาน “เป็นลักษณะของการส่งเสริมมากกว่า เป็นหน่วยงานคอยประสานงาน มีหน้าที่รับรองกลุ่มเกษตรกรให้ถูกต้องตามกฎหมาย ทางสำนักงานจะหากลุ่มที่มีศักยภาพ แล้วเข้าไปวิเคราะห์ศักยภาพอีกครั้ง และหาความต้องการ ว่าต้องการความรู้ในเรื่องไหนบ้าง และจะส่งต่อให้กับสำนักงานพัฒนาชุมชน” (สัมภาษณ์, 2566)

- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา มีบทบาทสนับสนุนในเรื่อง ของการประชาสัมพันธ์ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโฮมสเตย์ และการส่งเสริมผลิตภัณฑ์สินค้า OTOP ทั้งนี้ ในส่วนของหน่วยงานได้มีโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ซึ่งวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโฮมสเตย์เข้าร่วมเป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เมื่อปี 2560 โดยบทบาทของหน่วยงานจะเป็นการหนุนเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ให้แก่นักท่องเที่ยว และพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว โดยมีงบประมาณในการปรับปรุงสถานที่เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งมีการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา มีการประเมินการจัดประเภทชุมชนกลุ่มท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ซึ่งจะมีความเหมาะสมต่อเนื่องทุกปี

นอกจากนี้ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ จะมีบทบาทที่สำคัญ อาทิ การส่งเสริมองค์ความรู้ทางวิชาการ การพัฒนาช่องทางการตลาด โดยหน่วยงานพัฒนาชุมชนจะมีทีมนักการตลาด ซึ่งปัจจุบันจะเน้นในเรื่องของการตลาดแบบออนไลน์ จะเป็นส่วนหนึ่งในการประชาสัมพันธ์อีกรูปแบบหนึ่ง

- สำนักงานพาณิชย์จังหวัดนครราชสีมา สนับสนุนวิสาหกิจชุมชนบ้านแหลมโฮมสเตย์ฯ ในด้านการขยายช่องทางการตลาด ทั้งในลักษณะของออฟไลน์และออนไลน์ นอกจากนี้ ได้มีการส่งเสริมในเรื่องของการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์ชุมชนในช่วงปี 2564 ซึ่งภายหลังจากการสนับสนุนดังกล่าว ทางหน่วยงานมีการลงพื้นที่ติดตามการขับเคลื่อนงานอย่างต่อเนื่อง นอกจากจะพัฒนา

เรื่องของบรรจุภัณฑ์แล้วนั้น ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพบุคลากร ในรูปแบบของการอบรมให้ความรู้ และการเชื่อมโยงการจำหน่าย การหาสถานที่จำหน่ายสินค้า ในส่วนของบ้านแหลมก็จะมีสินค้าแปรรูปผลิตภัณฑ์ เครื่องแกง และการนำเสนอสินค้าและบริการ ในรูปแบบ Online (E-Catalog)

- สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครศรีธรรมราช มีกองทุนผู้สูงอายุในการสนับสนุนงบประมาณ ซึ่งเป็นเงินกู้ยืมเพื่อการประกอบอาชีพทั้งในส่วนที่เป็นรายบุคคลรายละไม่เกิน 30,000 บาท และการกู้ยืมรายกลุ่ม กลุ่มละไม่น้อยกว่า 5 คน กลุ่มละไม่เกิน 100,000 บาท และในส่วนของชมรมผู้สูงอายุสามารถขอรับการสนับสนุนในรูปแบบของโครงการเพื่อที่จะจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้ ฝึกอาชีพ และให้ความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพกับผู้สูงอายุ

- สำนักงานเกษตรจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นหน่วยงานที่เป็นนายทะเบียนของวิสาหกิจชุมชนให้การสนับสนุนในเรื่องของการพัฒนาศักยภาพการขับเคลื่อนงานวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ โดยในแต่ละปีจะมีการประกวดวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับจังหวัดเป็นประจำทุกปี พร้อมทั้งให้การสนับสนุนทั้งในส่วนของการแปรรูปผลิตภัณฑ์ สบู่ ครีملล้างหน้า ซึ่งทำมาจากโคลน การทำไบโogas ทอด ซากจากไบโogas เป็นต้น นอกจากนี้ มีงบประมาณสนับสนุนในแต่ละกิจกรรม ทั้งนี้ หน่วยงานที่ดำเนินการประสานงานกับวิสาหกิจชุมชนโดยตรงจะเป็นสำนักงานเกษตรอำเภอ โดยสำนักงานเกษตรอำเภอจะเป็นหน่วยจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนเป็นหลัก โดยวิสาหกิจชุมชนจะต้องดำเนินการต่อทะเบียนวิสาหกิจชุมชนทุกปี ซึ่งปัจจุบันในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีวิสาหกิจชุมชนประมาณ 1,400 แห่ง

- สำนักงานเกษตรอำเภอท่าศาลา มีบทบาทในลักษณะของการส่งเสริม และเป็นหน่วยประสานงานกลาง ซึ่งได้มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโฮมสเตย์ ในโครงการการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพชุมชน และได้มีความร่วมมือกับประธานวิสาหกิจชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง ในเรื่องของการเข้าร่วมการประชุม การขอข้อมูลข้อเสนอแนะ ความคิดเห็นในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนางานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยว นอกจากนี้ จะมีการบูรณาการการส่งต่อคณะที่มีความสนใจในการท่องเที่ยวหรือคณะศึกษาดูงานในพื้นที่

- สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช มีภารกิจในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ซึ่งสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดจะรับผิดชอบดูแลใน 2 ภาคส่วน ได้แก่ 1) ภาคอุตสาหกรรม 2) ภาคครัวเรือน โดยเมื่อปี 2564 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านแหลมโฮมสเตย์ ได้เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industry Village : CIV) เพื่อดำเนินกิจกรรมเชื่อมโยงสินค้าชุมชนสู่ตลาดการท่องเที่ยว ในประเด็นที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจฐานรากในภาพของชุมชน นอกจากนี้ ยังได้รับการรับรองระบบคุณภาพงานบริการ จากสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม รวมถึงการเข้าร่วมโครงการแปรรูปสินค้าเกษตรอุตสาหกรรม 1 จังหวัด 1 ชุมชน (OPOAI-C) เป็นลักษณะการแปรรูปผลิตภัณฑ์ พัฒนาผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน โดยมีเงื่อนไขจะต้องอยู่ในบริเวณของโรงงาน (โรงงานอยู่ได้ชุมชนอยู่ได้) ซึ่งทางวิสาหกิจชุมชนมีการทำกิจกรรมเพื่อสังคม (Corporate Social Responsibility : CSR) จากบริษัทปูนซีเมนต์ไทย (SCG) บริษัท ปตท.(จำกัด) มหาชน ช่วยสนับสนุนการขับเคลื่อนงานจึงทำให้เป็นโอกาสที่วิสาหกิจชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในจุดดังกล่าว สำหรับการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ทางวิสาหกิจ

ชุมชนได้เข้าร่วมโครงการศูนย์แปรรูปโรงงานอุตสาหกรรม เป็นการพัฒนาออกแบบหลากหลายโลโก้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านแหลมโฮมสเตย์ฯ ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์จากใบโกงกาง

- องค์การบริหารส่วนตำบลท่าศาลา มีภารกิจ ในการดูแลภาพรวมของชุมชน นอกจากนี้ ครอบคลุมไปถึงเรื่องของสวัสดิการ การฝึกอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุในพื้นที่ นอกจากนี้ ในประเด็นของการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ทางวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโฮมสเตย์ ได้ร่วมโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลนและการท่องเที่ยวเชิงเกษตร รวมถึงปัจจุบันมีโครงการคัดแยกขยะเพื่อสร้างทัศนียภาพที่งดงามให้แก่แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) มีบทบาท ในการส่งเสริมองค์ความรู้ การขึ้นทะเบียนผู้ประกอบการ การให้ความรู้ด้านภาษี การบริหารจัดการเงินทุน โดยได้มีการขับเคลื่อนโครงการต่างๆมากมาย เช่น โครงการส่งเสริมผู้ประกอบการผ่านระบบ BDS หรือ “SME ปัง ตั้งได้คืน” เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับ SME ในมิติต่างๆ โครงการ SME Coach กรณีที่ผู้ประกอบการมีความต้องการที่อยากจะให้สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เป็นที่ปรึกษา

4.2 วิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน จังหวัดพังงา

○ ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

ภาพที่ 3 : ชุมชนบ้านคลองบ่อแสน จังหวัดพังงา
ที่มา : นักวิจัย

ตำบลบ่อแสนตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอทับปุดห่างจากที่ว่าการอำเภอทับปุดประมาณ 9 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 44 ตารางกิโลเมตรหรือ 27,500 ไร่ ลักษณะทางภูมิประเทศ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบและบางส่วนเป็นควนเขา ในตำบลบ่อแสนประกอบแบ่งออกเป็น 8 หมู่บ้าน

วิถีชีวิตสภาพทางสังคม ในชุมชนบ่อแสนเป็นชุมชนมุสลิม คนในชุมชนโดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพสวนยางพารา ปาล์มน้ำมัน และมีอาชีพเสริม คือ การค้าขาย และการผลิตสินค้า OTOP และจากการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์)

ชุมชนบ้านคลองบ่อแสน มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ เขาโต๊ะดำ ล่องแพไม้ไผ่ น้ำตกเต่าทอง หลาดต้นเหินา

เขาโต๊ะดำ

เขาโต๊ะดำ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ จากปากทางถ้าไปจนถึงหน้าถ้ามีระยะทางประมาณ 80 เมตร เป็นถ้ำขนาดเล็กที่ตั้งอยู่ในชุมชนบ้านคลองบ่อแสน มีต้นไม้ปกคลุมอย่างหนาแน่นตลอดเส้นทางเดิน ซึ่งทางเข้าถ้ำนั้นมีขนาดเล็ก ภายในถ้ำเป็นที่โล่ง มีห้อง โถงต่าง ๆ นานา อาทิ ห้องประชุม มีลักษณะเป็นห้องโถงขนาดใหญ่ ห้องแถว มีลักษณะเป็นห้องโถงเล็กเรียง ติดกันเป็นแถว พื้นดินมีลักษณะแบนราบ ไม่มีน้ำ เดินชมภายในถ้ำได้สะดวก เป็นต้น และมีค้างคาวอาศัยไม่มากนัก มีหินงอกหินย้อยมากมายซึ่งหินพวกนี้มีอายุมากกว่า 200 ปี

ล่องแพไม้ไผ่

ลำคลองที่ใช้ล่องแพ เป็นลำคลองที่น้ำไหลมาจากน้ำตกผ่านหมู่บ้านหลายๆ หมู่บ้าน ซึ่งคลองบ่อแสนนั้นไหลมาจากหมู่บ้านถ้ำทองหลาง ตำบลถ้ำทองหลาง อำเภอทับปุด ซึ่งมีน้ำตกเต่าทองเป็นเอกลักษณ์ ลักษณะของลำคลองนั้นมีความยาวไม่มากนัก ส่วนบรรยากาศนั้นเย็นสบาย ร่มรื่น ระดับน้ำในลำคลองมีความลึกที่แตกต่างกันไป สัตว์ที่อาศัยอยู่ในลำคลองจะมีตัวนาก ซึ่งปกติชาวบ้านจะนำอาหารมาให้ แต่ถ้าชาวบ้านไม่เอาอาหารมาให้ พวกตัวนากก็จะออกหาอาหารของมันเอง ซึ่งชาวบ้านจะเลี้ยงให้คุ้นเคยกับผู้คน เพื่อที่จะไม่ให้เกิดความตกใจและทำร้ายผู้คนที่มาล่องแพ มีหอยลักไก่ มีลักษณะห้วยาวๆ ท้ายแหลมๆ ชาวบ้าน จะมมหาหอยอยู่บ่อยครั้งเพื่อนำไปขาย ซึ่งได้กิโลกรัมละ 80 บาท ต้นไม้ที่ขึ้นอยู่บริเวณริมคลองก็จะมีมากมาย หลายชนิด เช่น ต้นไผ่ ต้นจำปูน ต้นจำปา ซึ่งต้นจำปูนจำปานั้น มีกลิ่นหอมชวนหลงใหล และยังมีหินที่ ชาวบ้านไว้ใช้ซักผ้าในสมัยก่อน มีลักษณะเป็นวงกลมด้านบนแบนราบ มีอายุราว ๆ 40 ปี เมื่อเราล่องไปเรื่อย ๆ นั้น ก็จะเจอ คลองสองพี่น้อง ซึ่งในอดีตกาลนั้น มีสองพี่น้องมาเล่นน้ำแล้วจมน้ำ อยู่ที่แห่งนี้ ชาวบ้านเลยเรียกว่า “คลองสองพี่น้องนั่นเอง” ล่องไปอีกนิด ก็จะเจอ “ท่าสะพานด่าน” ซึ่งในอดีต กาลเส้นทางนี้เป็นทางผ่านของหมู่บ้านหนึ่งไปยังอีกหมู่บ้านหนึ่ง ชาวบ้านที่เดินผ่านนั้นก็ จะแวะเล่นน้ำเป็น จำนวนมาก อดีตชาวบ้านคลองบ่อแสนจะใช้น้ำคลองเพื่อใช้สอยเป็นหลัก เช่น ซักผ้า เป็นต้น แต่ปัจจุบันมี น้ำประปาใช้ชาวบ้านใช้สอยแล้ว แต่ชาวบ้านบางส่วนก็ยังใช้น้ำคลองใช้สอยอยู่

น้ำตกเต่าทอง

ห่างจากตัวเมืองพังงา ประมาณ 19-20 กม. ลักษณะเด่นของน้ำตกแห่งนี้คือ น้ำตกที่ไหลออกมาจาก ถ้ำของภูเขา กลายเป็นสายธารกว้างที่ม้วนด้วยต้นไม้ใหญ่ มีแก่งหินน้อยใหญ่เรียงรายไปตามสายน้ำ สามารถ ลงเล่นน้ำได้เพราะไม่ลึกมาก ถัดจากน้ำตกไปมีสะพานแขวนขนาดกลางพาดข้ามลำธารเป็นจุดชมวิวและ ถ่ายภาพ เหมาะสำหรับการพักผ่อนทั้งครอบครัว หรือ จะลุยเดี่ยวมาถ่ายภาพก็สวย การเดินทางสามารถเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัว โดยเริ่มจากตัวเมืองพังงา ขับมายังถนนเส้นทาง อ.ทับปุด ประมาณ 19 - 20 กม. เลี้ยวโรงแรมบ่อแสนวิลล่าเพียง 1-2 กม. จะพบป้ายทางซ้ายมือ เลี้ยวซ้ายเข้า ซอยตามป้ายไปประมาณ 1 กม. จะพบกับที่จอดรถและน้ำตกเลย (ผู้สูงอายุและเด็ก ก็สามารถมาเที่ยวได้) ปล. หลังจากเที่ยวน้ำตกแล้ว ยังสามารถแวะรับประทานอาหารทะเลที่บ้านบางพัฒน์ ก็ไม่ไกลกันนัก ถือว่าได้เที่ยวทั้งน้ำตกและได้กินอาหารซีฟู้ดบรรยากาศทะเลๆ อีกด้วย

ตลาดต้นเหเนา

ตลาดต้นเหเนาพัฒนามาจากโครงการนวัตวิถี ริเริ่มมาแล้ว 9 ปี แต่เปิดอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2562 โดยมีผู้ใหญ่บ้านมีแนวคิดที่จะต่อยอด เพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านมีอาชีพเสริม เพราะราคา ยางตกต่ำ โดยตลาดต้นเหเนาปัจจุบันมีร้านค้าทั้งหมด 26 ร้าน โดยแต่ละร้านขายสินค้าที่แตกต่างกัน ซึ่ง ผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่นในตลาดต้นเหเนา คือ ต้นขกหรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าต้นเหเนา สามารถนำน้ำตาลที่ได้จากลูก เหเนาและดอกเหเนา มาแปรรูปได้หลายอย่าง โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ ได้แก่

1. เพื่อสร้างอาชีพเสริมให้คนในท้องถิ่นเพิ่มขึ้น
2. เพื่อให้ใช้น้ำตาลขกเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น
3. เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านบ่อแสน

ภาพที่ 4 : ผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน จังหวัดพังงา

ที่มา : นักวิจัย

สำหรับจุดเด่นของผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ของวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บ่อแสน จังหวัดพังงา คือ ลูกชก เป็นต้นไม้ลักษณะคล้ายต้นปาล์มชอบขึ้นตามแนวภูเขาหิน มีลำต้นตรงโตเต็มที่จะมีขนาดใหญ่ กว่าต้นตาลสูงประมาณ 20-25 เมตรใบยาวประมาณ 3 เมตร คล้ายใบมะพร้าวแต่ใหญ่กว่าและแข็งแรงกว่ากัน ใบทางใบเหยียดตรงกว่ามะพร้าวมีรกสีดำตาม กาบใบหนาแน่นดอกหรือรวงของต้นชกจะออกบริเวณส่วนบน โกล่ยอดของลำต้นมีก้านดอกห้อยเป็นพวง ยาว 3-5 เมตรผลคล้ายลูกตาลขนาดจิ๋วออกผลเป็นทะลายเนื้อ ภายในผลมี 3 เมล็ด ต้นตัวเมียปีหนึ่งให้ดอก ออกผล 1 ครั้ง ในช่วงเดือนมกราคม – พฤษภาคม ส่วนต้นตัวผู้ไม่มีดอก แต่ไม่มีผลขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ดแต่จะ เจริญเติบโตได้ดีในพื้นที่เชิงเขาหรือเนินเขาเตี้ยๆในป่าเขตร้อนชื้นมีมากเป็นพิเศษในพื้นที่ ตำบลบางเตย อำเภอเมืองพังงาชาวบ้านที่มีความชำนาญในการปีนป่ายจะขึ้นไปตัดเอาผลของลูกชก ลงมาท่ามกลางเสียง ร้องเพลงให้กำลังใจเชียร์ของเพื่อนบ้านที่อยู่ใต้ต้นเป็นประเพณีประจำถิ่นที่เชื่อว่าต้นชกจะให้ผลผลิตดี หากมีเสียงเพลงให้ความรักความเอาใจใส่ดูแลต้นชกผลผลิตจากต้นชกสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ หลากหลายเนื้อเมล็ดใช้รับประทานเป็นของหวานแต่ก่อนรับประทานต้องนำไปเผาไฟผ่าแคะเอาเนื้อ ออกมาสามารถนำไปทำลูกชกเชื่อมหวานหอมชวนรับประทานเนื้อนุ่มกว่าลูกชดียอดอ่อนใช้ทำอาหารได้ ทั้งคาว และหวานวงหรือดอกใช้ทำน้ำตาลชกสดนำเคี่ยวจนกลายเป็นน้ำตาลเหนียวหนืด

ลูกชก (ลูกเหณา) ดอกลูกชก (ดอกเหณา) น้ำตาลชกสามารถแปรรูปทั้งหมดได้ 5 อย่าง สามารถ นำไป ประกอบอาหารได้หลากหลายรูปแบบดังนี้

1. น้ำเชื่อม
2. น้ำตาลชก
3. ลูกชกร้อยแก้ว
4. น้ำตาลทรายแดง
5. น้ำตาลแว่น

○ ความเป็นมาของวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน จังหวัดพังงา เกิดจากการรวมตัวกันของคน ในชุมชนหลายๆ กลุ่ม ทั้งผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการร่วมกันก่อตั้งกลุ่มขึ้น ในช่วงแรก เนื่องจากพื้นที่ชุมชนบ่อแสนนั้น มีสถานประกอบการทางด้านธุรกิจการท่องเที่ยวที่สำคัญและ เป็นที่รู้จักกันดี คือ มีบ่อแสนวิลล่า ซึ่งมีพื้นที่หลายร้อยไร่ ทางชุมชนบ่อแสนก็เริ่มกลับมาคิดว่าในชุมชนมี ทรัพยากรที่น่าสนใจ ทั้งในส่วนของน้ำตก ทะเล ภูเขา ถ้ำ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจมากมาย ในขณะที่มีกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในบ่อแสนวิลล่า โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวจีนไม่ต่ำกว่าวัน ละ 300 คน กำนันและผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้นได้รวมกลุ่มทำเป็นวิสาหกิจชุมชนขึ้น เพื่อได้เป็นอีกหนึ่ง ช่องทางที่ได้รับการประสานและเข้าถึงหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนให้ชุมชนได้มีรายได้หรือ ผลประโยชน์ รวมถึงผู้สูงอายุที่ว่างไม่มีงานทำก็เริ่มได้ประโยชน์จากการรวมกลุ่ม

วิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน จังหวัดพังงา ก่อตั้งขึ้นเมื่อตอนปี 2558 ในขณะนั้นมิ่ววิสาหกิจชุมชนหลายกลุ่มที่ก่อตั้งขึ้น แต่ที่ยังคงดำเนินการอยู่จนถึงปัจจุบันก็เป็นวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน ต่อมามีคนภายนอกรู้จักมากขึ้นในช่วงปี 2561 โดยมีหน่วยงานภาครัฐ และสถาบันการศึกษา ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ และ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี เข้ามาร่วมสนับสนุนกิจกรรม

○ โครงสร้างสมาชิกวิสาหกิจชุมชน

สำหรับโครงสร้างสมาชิกวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน จังหวัดพังงา มีสมาชิกทั้งสิ้น 26 คน ประกอบด้วย ประธานกลุ่ม รองประธาน กรรมการ และที่ปรึกษา โดยมีการแบ่งฝ่ายรับผิดชอบอย่างชัดเจน ประกอบด้วย ฝ่ายการตลาด ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายเหรียญกษาปณ์ ฝ่ายอาหาร ฝ่ายต้อนรับ โดยสมาชิกที่เข้าร่วมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ่อแสนมีทุกช่วงวัย โดยเยาวชนจะรับผิดชอบเรื่องของการประชาสัมพันธ์ ช่องทางการตลาดต่างๆ รวมถึงเป็นไกด์ในการท่องเที่ยวในถ้ำ ป่า เขา น้ำตก และกลุ่มเยาวชนที่สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้จะเป็นไกด์ให้แก่นักท่องเที่ยว สำหรับวัยกลางคนหรือวัยทำงานจะร่วมทำกิจกรรมอื่นๆในวิสาหกิจชุมชน สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งมีประมาณ 14 คน จะแบ่งหน้าที่ตามความถนัด ทำอาหาร ทำขนม จักสาน รวมถึงเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่สมาชิกในวิสาหกิจชุมชน รวมถึงถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมในพื้นที่

○ กิจกรรมท่องเที่ยวชุมชนและความเชื่อมโยงของกลุ่ม

สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน จังหวัดพังงา จะประกอบไปด้วย การเดินชมความงามของหินงอก หินย้อย ภายในถ้ำเขาโต๊ะดำ การล่องแพไม้ไผ่ชมธรรมชาติ และ เล่นน้ำ ซึ่งช่วงเวลาในการล่องแพ หน้าแล้ง สามารถล่องแพได้ เนื่องจากน้ำในลำคลองไหลผ่านตลอดเวลา ไม่มีความแห้งแล้ง และเล่นน้ำตก นั่งชมบรรยากาศ และเป็นสถานที่พักผ่อนในวันหยุด สำหรับโปรแกรมการท่องเที่ยวของวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน มี 10 กิจกรรม ประกอบด้วย การทำกิจกรรมการพันผ้า การทำผ้าบาติก การทำผ้ามัดย้อม การทำขนมดอกจอก ขนมโค ขนมครก เยี่ยมชมทำกิจกรรมกลุ่มเลี้ยงผึ้ง การทำน้ำตาลจากต้นเหินา เดินป่า (พิชิตเขาเต่า ระยะทาง ไป-กลับ 4 ชั่วโมง) การล่องแพ โดยมีคำเชื่อมที่ทำให้เห็นภาพชัดเจนในการมาท่องเที่ยวในพื้นที่ท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสนว่า “ชมน้ำตก ล่องแพ แลถ้ำ คล้าหอย หอย อาหารถิ่น”

สำหรับการเชื่อมโยงวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน กับกลุ่มอื่นๆ ในชุมชน ได้มีการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจการท่องเที่ยวก็เป็นสมาชิกของกลุ่มอื่นๆ จึงทำให้เกิดความเชื่อมโยงการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดกิจกรรมโปรแกรมการท่องเที่ยวให้แก่ นักท่องเที่ยว โดยมีกลุ่มที่มีความเชื่อมโยงกัน ได้แก่ กลุ่มกะละแม กลุ่มจักสานใบเตย กลุ่มผ้าพันท์ กลุ่มการเลี้ยงโคขุน กลุ่มเลี้ยงผึ้ง เป็นต้น

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน จังหวัดพังงา

จากการเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน จังหวัดพังงา จำนวน 6 คน เป็นเพศชาย 1 คน เพศหญิง 5 คน ช่วงอายุระหว่าง 60-72 ปี ระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี และมีบทบาทในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเช่น เป็นคณะทำงาน เป็นสมาชิก

ผลการศึกษาลักษณะการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสนจะเป็นการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มทำน้ำตาลหนา กลุ่มทำขนม กลุ่มทำอาหาร กลุ่มทำน้ำมันสมุนไพร กลุ่มจักสาน กลุ่มทำผ้ามัดย้อม กลุ่มทำกระเป๋าก หรือการเป็นแม่บ้าน เป็นต้น

ผลการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุมีแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ่อแสนฯ ซึ่งโดยส่วนใหญ่มีผู้ชักชวนให้มาเข้าร่วมทั้งในส่วนของผู้นำชุมชน เพื่อน รวมถึงครอบครัวที่ชักชวนให้เข้ามาทำกิจกรรมของชุมชน “เข้ามาทำงานวิสาหกิจชุมชนเพราะใจชอบ มีอดีตผู้ใหญ่ที่ชวนให้มาทำ เลยสนใจเข้าร่วมเพราะใจชอบ” (สมาชิกวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2566) ด้วยเหตุผลส่วนตัวมาจากการชอบทำกิจกรรม “ชอบทำกิจกรรม เข้ามาร่วมการทำกิจกรรมก่อนสามี” (สมาชิกวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2566) ได้มีโอกาสเจอเพื่อน มีรายได้เสริม รู้สึกผูกพันกับการทำกิจกรรมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน “อยากมาเจอกับเพื่อนๆ และมีรายได้เสริม พอทำมาเรื่อยๆ ก็รู้สึกผูกพัน” (สมาชิกวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2566)

ผลการศึกษาด้านประโยชน์ที่ผู้สูงอายุได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ่อแสนฯ พบว่าผู้สูงอายุที่เข้าร่วมทำกิจกรรมในชุมชนได้รับความรู้และมีทักษะในด้านอื่นๆเพิ่มมากขึ้น “ได้ความรู้ จากที่ไม่เคยทำผ้าบาติกเป็นก็มีความรู้ที่ทำเป็น” (สมาชิกวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2566) เกิดการสร้างรายได้ของผู้สูงอายุที่เข้าร่วมทำกิจกรรมทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำอาชีพเสริม ได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เป็นแบบอย่างให้ลูกหลานต่อไป ได้พบปะพูดคุยกับนักท่องเที่ยวทำให้ไม่เหงาไม่เบื่อ รู้สึกว่าตนเองมีประโยชน์ต่อชุมชน สามารถช่วยเหลือชุมชนได้ สำหรับบางครอบครัวลูกอยาก

ให้ผู้สูงอายุออกมาร่วมทำกิจกรรมของชุมชน โดยที่ครอบครัวสนับสนุน รับ - ส่ง เพื่อให้ผู้สูงอายุมาร่วมทำกิจกรรม “ลูกบอกว่าให้ออกมาทำกิจกรรมได้ฝึกสมอง เพราะเป็นผู้สูงอายุแล้วอยู่บ้านเฉยๆจะเบื่อ มาร่วมกิจกรรมได้เจอเพื่อน ได้ฝึกคิด” (สมาชิกวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2566)

ผลการศึกษาด้านแนวคิดในการสร้างการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุในชุมชน

- การดึงการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุผ่านการร่วมทำกิจกรรมทั้งที่เป็นกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือการทำกิจกรรมอื่นๆ ในชุมชน เช่น การชักชวนกันออกกำลังกาย การทำอาหารรับประทาน เป็นต้น

- ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุทั้งกลุ่มที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน การรวมกลุ่มเยี่ยมเยียนผู้สูงอายุ และผู้ป่วยติดเตียงให้มีกำลังใจ “ปัจจุบันเน้นผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมที่เป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจอยู่แล้ว แต่สำหรับผู้สูงอายุที่ไม่ได้เป็นสมาชิก ถ้าเป็น

ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง เราก็อพยพเหลือ ชื่อของเครื่องใช้ ช่วงโควิดที่ผ่านมา เราก็อพยพชื่อของไปช่วยเหลือ” (ศราวุฒิ กะมินสิน, สัมภาษณ์, 22 กุมภาพันธ์ 2566)

- ส่งเสริมการขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่มคน 3 ช่วงวัยในชุมชน “กลุ่มของคนบ้านเรามีทุกช่วงวัย ตั้งแต่เด็กถึงผู้สูงอายุมาแชร์กัน ใครถนัดด้านใดก็ทำ คนที่อายุน้อยที่สุด ประมาณ 20 ปี เป็นความสนใจ และชักชวนกันมา มากสุดในกลุ่มประมาณ 80 ปี ที่อยู่ในกลุ่มภูมิปัญญา” (สมาชิกวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์ 2566)

○ ลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุกับวิสาหกิจชุมชน

ผลการศึกษาด้านลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุกับวิสาหกิจชุมชนเชิงอนุรักษ์บ่อแสน จังหวัดพังงา ทั้ง 4 ด้าน พบว่า

ภาพที่ 5 : การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในวิสาหกิจชุมชน
ที่มา : นักวิจัย

ด้านการตัดสินใจ

ผู้สูงอายุมีบทบาทในการขับเคลื่อนกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน เป็นส่วนหนึ่งในคณะทำงานของวิสาหกิจชุมชน มีบทบาทในการเลือกประธานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สำหรับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ผู้สูงอายุมีส่วนในการเข้าร่วมการประชุมในทุกครั้ง มีสิทธิมีเสียงในการนำเสนอความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ร่วมวางแผนการขับเคลื่อนงานของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ โดยที่สมาชิกในวิสาหกิจชุมชนทุกคนต่างรับฟังความคิดเห็นของผู้สูงอายุ “เวลาเขามีอะไรให้นำเสนอ ข้อคิดเห็นต่างๆ แต่ถูกหรือผิดก็ไม่รู้เพราะเป็นคนแก่กันแล้ว” (สมาชิกวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2566)

ด้านการดำเนินงาน

วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสนเริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2548 โดยเริ่มต้นจากคุณนิยม หัตถ์นิ ผู้อำนวยการโรงเรียนตรียะหืออิสลามียะห์ ซึ่งมองเห็นว่าชุมชนได้รับผลกระทบจากการที่มีโรงแรม บ่อแสนวิลล่ามาเปิดดำเนินการในชุมชน “ส่วนใหญ่เป็นทุนใหญ่เข้ามาโดยที่ชุมชนไม่ได้ผลประโยชน์มากนัก คนในชุมชนเป็นเพียงแรงงานทั่วไป รายได้ทั้งหมด ก่อนโควิด บ่อแสนวิลล่ามีนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะชาวจีน วันละไม่ต่ำกว่า 300 คน มาท่องเที่ยวบนน้ำตก แต่ละชุมชนไม่ได้ประโยชน์” (นิยม หัตถ์นิ, สัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์ 2566) จึงต้องการให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ “ผมเองก็เป็นกรรมการช่วยเหลือ พยายามให้คนในชุมชนมีความหวังแทน ทรัพยากรที่มีในชุมชน และมีพัฒนาการไปเรื่อยๆ” (นิยม หัตถ์นิ, สัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์ 2566) ปัจจุบันคุณสรารุณี กะมินสิน เป็นประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยมีโครงสร้าง ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 1 คน รองประธาน คณะทำงาน 12 คน โดยมีผู้สูงอายุเป็นคณะทำงานดังกล่าว ซึ่งประกอบด้วย เลขานุการ เจริญญิก มีการแบ่งฝ่ายในการขับเคลื่อนงาน อาทิ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายการตลาด ฝ่ายผลิต มีสมาชิกประมาณ 30-40 คน โดยสมาชิกทุกคนต่างรับรู้และรับทราบโครงสร้างของแต่ละกลุ่มว่าใครมีหน้าที่บทบาทอย่างไร และทุกคนสามารถทำงานแทนกันได้

สำหรับกรรมการวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน มีทุกช่วงวัย สำหรับกลุ่มวัยรุ่นหรือเยาวชน มีบทบาทในเรื่องการทำการตลาด การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ มีเยาวชนประมาณ 8 คน ที่สามารถทำหน้าที่เป็นคนนำเที่ยวเดินป่า เดินเขา พายเรือ นำเข้าถ้ำ โดยกิจกรรมดังกล่าวต้องใช้กลุ่มวัยรุ่นเนื่องจากยังมีแรงที่จะสามารถทำกิจกรรมหนักๆ รวมถึงการคอยดูแลนักท่องเที่ยวให้ท่องเที่ยวอย่างปลอดภัยได้ ประกอบกับบางคนมีความสามารถในการสื่อสารภาษาได้บ้าง ก็จะเป็นไกด์สำหรับการต้อนรับและดูแลนักท่องเที่ยวต่างชาติ สำหรับวัยกลางคน มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ประมาณ 14 คน จะเป็นลักษณะของกิจกรรมการทำอาหาร ทำขนม การผลิตสินค้าแปรรูปของชุมชน สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งในวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน มีจำนวน 8 คน จะช่วยกิจกรรมตามความถนัดของตนเองและตามกำลัง ซึ่งโดยส่วนใหญ่ จะเป็นกิจกรรมกลุ่ม การทำขนม การจักสาน ในประเภทงานฝีมือ การถ่ายทอดภูมิปัญญา นอกจากนี้ จะมีผู้สูงอายุที่มีบทบาทเป็นที่ปรึกษาให้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ทั้งอดีตผู้นำชุมชน หรือปราชญ์ชุมชน เป็นต้น “เราจะแบ่งประเภทคนที่เหมาะสมว่าจะทำอะไร ในส่วนของผู้สูงอายุ เราก็ทำกิจกรรม อย่างเช่น กิจกรรมสร้างสรรค์ การทำขนม อย่างเมื่อวานได้เป็นตัวแทนของอำเภอทาบุด ไปประกวดทำขนมต้มที่งานกาชาดพังงา ได้รองชนะเลิศอันดับ 1 มา ซึ่งตรงนี้ผู้สูงอายุเป็นคนร่วมกิจกรรมทั้งนั้น” (สรารุณี กะมินสิน, สัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์ 2566)

ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ่อแสนฯ มีลักษณะของการแบ่งงานกันทำเป็นกลุ่ม โดยสมาชิกภายในกลุ่มจะช่วยกันทำ ซึ่งมีผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกอยู่ภายในแต่ละกลุ่มนั้นๆ ซึ่งทุกครั้งที่มีการท่องเที่ยวหรือมีการต้อนรับนักท่องเที่ยว หรือกลุ่มที่มาศึกษาดูงาน ทางวิสาหกิจชุมชนจะเตรียมความพร้อมในการเชิญสมาชิกทุกคนเข้าร่วมการประชุม เพื่อเตรียมความพร้อมซักซ้อมการต้อนรับคณะนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน มีการจัดทำแผนงานของกลุ่ม

สำหรับการประชุมโดยปกติจะมีการประชุมกรรมการเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อพูดคุย ทบทวนบทบาทการทำงานที่ผ่านมา หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมการต้อนรับนักท่องเที่ยวก็จะมีการประชุมเพื่อประเมินผลการต้อนรับนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งหากมีข้อปรับปรุง สมาชิกสามารถนำเสนอความคิดเห็นได้ รวมถึงการประชุมในแต่ละเดือนมีการวางแผนการขับเคลื่อนงานในเดือนต่อไป สำหรับการประชุมประจำปียังคงมีแต่ไม่เป็นทางการ

การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ่อแสนฯ จะมีความเชื่อมโยงกันในแต่ละกลุ่ม ซึ่งสมาชิกทั้งหมดจะเป็นสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยว ที่ผ่านมาจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการเชื่อมโยงกับกลุ่มของการทำโฮมสเตย์ ผู้ประกอบการของกลุ่มโฮมสเตย์ก็เข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยมีการส่งต่อนักท่องเที่ยวต่อกันอย่างต่อเนื่อง หากมีนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มใหญ่ ทางวิสาหกิจชุมชนก็จะประสานในเรื่องของที่พักรโฮมสเตย์ดังกล่าว รวมถึงการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับกลุ่มอื่นๆ ทั้งกลุ่มผ้าพันท์ ผ้ามัดย้อมหรือผ้าต่างๆ กลุ่มทำขนม (ขนมดอกจอก ขนมโค ขนมครก หนุมานคลุกฝุ่น) กลุ่มเลี้ยงผึ้ง กลุ่มทำน้ำตาล เพื่อประกอบกับการทำกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจท่องเที่ยวในกิจกรรมการเดินป่า เดินเขา (พิชิตเขาเต่า) การล่องแพ ขมน้ำตก รับประทานอาหารถิ่น เป็นต้น โดยนักท่องเที่ยวสามารถเลือกโปรแกรมการท่องเที่ยวตามความสนใจได้ และขณะท่องเที่ยวก็จะมีเรื่องเล่าตลอดเส้นทางในรูปแบบของการถ่ายทอดของไกด์ แต่ยังไม่ได้มีในลักษณะของการจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร “ขณะที่นักท่องเที่ยวไปกับเราเรามีเรื่องเล่าทุกเส้นทาง ตอนนี้เป็นในรูปแบบของความทรงจำแต่ยังไม่ได้เป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน แหล่งท่องเที่ยวที่เราทำไว้ มีแพคเกจราคาไว้หมด นักท่องเที่ยวสามารถเลือกได้เลยว่าต้องการเที่ยวแบบไหน” (ศราวดี กะมินสิน, สัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์ 2566)

ด้านการรับผลประโยชน์

วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ่อแสนฯ มีการแบ่งการรับผลประโยชน์ตามกิจกรรมของกลุ่มตนเอง โดยสามารถจำแนกรูปแบบของการรับผลประโยชน์ได้เป็น 2 กรณี ได้แก่ ผลประโยชน์ที่จับต้องได้ และผลประโยชน์ที่จับต้องไม่ได้ ดังนี้

ผลประโยชน์ที่จับต้องได้

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน มีการจัดการรายได้จากการท่องเที่ยวหลังหักต้นทุนแล้ว โดยหักเข้ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยว 10% เพื่อเป็นส่วนกลางในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เช่น การดูแลสถานที่ ห้องน้ำ ค่าไฟ ค่าใช้จ่ายในการเดินทางของสมาชิกกรณีที่ไปออกร้านหรือประชุมภายนอก เป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าน้ำมัน เป็นต้น ส่วนที่เหลือจากการหักเข้ากลุ่มก็จะจัดสรรแบ่งจ่ายให้สมาชิกทุกคน ทั้งนี้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน ยังไม่มีการจ่ายเงินปันผลให้แก่สมาชิกวิสาหกิจชุมชน “กลุ่มท่องเที่ยวจะได้ 10 เปอร์เซ็นต์ ที่เก็บเข้ากลุ่มใช้บริหารจัดการดูแลเรื่องสถานที่ เช่น ห้องน้ำ ค่าไฟ ไม่มีปันผลในส่วนนี้ เพราะเมื่อเราทำงานมาดูงาน เราหักเข้ากลุ่ม 10 เปอร์เซ็นต์ ที่เหลือหักค่าอุปกรณ์ เหลือจากนั้น แบ่งจ่ายให้สมาชิกทุกคน ณ วันนั้น รายได้ที่เข้ามาใครที่มาเข้าร่วมกลุ่มนั้นก็จะได้ในส่วนตรงนั้นไป” (ศราวดี กะมินสิน, สัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์ 2566)

นอกจากนี้ กรณีในกลุ่มของบ้านที่เลี้ยงผึ้ง ซึ่งจะมีแทบทุกบ้าน ทางกลุ่มเลี้ยงผึ้งจะมีคนสำหรับเก็บน้ำผึ้งจากรังของแต่ละบ้าน โดยจะคิดค่าบริการเป็นค่าจ้างเก็บ 50 บาท ซึ่งเงินดังกล่าวจะเข้าไปอยู่ในส่วนของกลุ่มเลี้ยงผึ้ง

ผลประโยชน์ที่จับต้องไม่ได้

1. คนทั่วไปหรือนักท่องเที่ยวรู้จักวิถีสาขากิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสนเพิ่มมากขึ้น มีกลุ่มคนจากหลายพื้นที่หลายจังหวัดเข้ามาศึกษาดูงานมาเยี่ยมชมหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง
2. สมาชิกในชุมชนมีความภาคภูมิใจ ที่ได้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชุมชนมีชื่อเสียง และรู้สึกถึงความห่วงใยของชุมชน อยากให้รุ่นๆต่อไปเห็นความสำคัญกับการท่องเที่ยวชุมชน
3. มีส่วนร่วมในการสร้างความสามัคคีในหมู่บ้าน และสมาชิกในชุมชนรู้จักถึงการแบ่งปัน ทั้งทรัพยากร กำลังร่างกาย แรงใจ รวมถึงมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันภายในชุมชน
4. ผู้สูงอายุได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ได้ทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนทำให้ไม่เหงา เกิดการถ่ายทอดระหว่างรุ่นสู่รุ่น
5. เยาวชนในชุมชนเป็นตัวเชื่อมในการนำเสนอความรู้ภูมิปัญญาต่างๆ เป็นเส้นทางเชื่อมภูมิปัญญา และเข้ามาอนุรักษ์ ห่วงแหนชุมชนมากขึ้น (เส้นทางเชื่อมภูมิปัญญา)
6. คนในชุมชนได้เรียนรู้การใช้เครื่องมือเทคโนโลยีและการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อสนับสนุนการทำงานของวิสาหกิจชุมชนมากขึ้น

ด้านการตรวจสอบประเมินผล

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีแผนงาน กำหนดการประชุม กรรมการเดือนละ 1 ครั้ง ที่ศาลา มีการพูดคุย ทบทวนบทบาทการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ผ่านมา เพื่อปรับปรุงแก้ไข และวางแผนงานข้างหน้าต่อไป “เมื่อมีการรับงานเสร็จเรามีการประชุมพูดคุยเพื่อมองกลับไปอีกครั้งว่าเราจะทำอย่างไรให้ดีกว่าเดิม ติดตามงานที่ผ่านมา วางแผนงานไปข้างหน้า การประชุมมีทุกเดือน มีเรื่อง ๆ ไม่มีตัวเล่มแผนที่เป็นลายลักษณ์อักษร” (ศราวดี กะมินสิน, สัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์ 2566)

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ประเภทของกิจกรรมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุในการท่องเที่ยว

จากการสอบถามกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่มาท่องเที่ยวในวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน เป็นเพศหญิง 5 คน มีอายุระหว่าง 61-80 ปี

ด้านความรู้สึกที่ผู้สูงอายุมีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่เข้ามาท่องเที่ยวในวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ่อแสนฯ เข้ามาท่องเที่ยวเป็นครั้งแรก ทราบข้อมูลการท่องเที่ยวมาจากหลาน โดยหลานช่วยค้นหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต จึงได้มีการชักชวนกันมาท่องเที่ยว “หลานเป็นคนหาข้อมูล ดูข้อมูลผ่านงานท่องเที่ยวและหาเพิ่มเติมจากอินเทอร์เน็ต” (นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ, สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2566) นอกจากนี้ ทราบจากการไปเดินเยี่ยมชมงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และได้ไปพบเจอวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน

ซึ่งมาออกบูธประชาสัมพันธ์วิสาหกิจชุมชนดังกล่าวสำหรับการเดินทางมาส่วนใหญ่เดินทางท่องเที่ยวเป็นกลุ่มเพื่อน “เพื่อนชวน เลยนใจ” (นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ, สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2566) และแบบครอบครัว ใช้เวลาท่องเที่ยวเฉลี่ย 3 - 5 วัน เนื่องจากนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มไม่ได้เจาะจงมาท่องเที่ยวที่วิสาหกิจชุมชนเพียงแห่งเดียว แต่เป็นการท่องเที่ยวตลอดทริปการเดินทาง โดยใช้เวลาในพื้นที่วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสนประมาณครึ่งวันหรือหนึ่งวัน สำหรับสินค้าที่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชื่นชอบ โดยส่วนใหญ่จะเลือกซื้อของที่ระลึกที่เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อจะได้เป็นที่ระลึกจากการท่องเที่ยว นอกจากนี้ จะเป็นผลิตภัณฑ์จากชุมชนแล้วยังมีส่วนของอาหารท้องถิ่นสำหรับการนำไปเป็นของฝาก

สำหรับเหตุผลที่ผู้สูงอายุเลือกมาท่องเที่ยวที่วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ่อแสน เนื่องจากชื่นชอบกิจกรรมทางธรรมชาติ แต่ต้องเป็นกิจกรรมที่ไม่สมบุกสมบัน จึงคิดว่าการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เป็นผู้สูงอายุ นอกจากนี้ ยังมีมุมมองที่เห็นว่าการท่องเที่ยวชุมชนเป็นสิ่งที่แปลกใหม่ ได้เห็นความแตกต่างของวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ที่สะท้อนออกมาในรูปแบบของการใช้ชีวิต ผลิตภัณฑ์สินค้าต่างๆ โดยกิจกรรมที่ได้ทำในชุมชน เช่น เทียวถ้ำ ล่องแพ เทียน้ำตกชมธรรมชาติ การทำน้ำตาลและชมพร้อมทั้งเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ศูนย์เรียนรู้การทำน้ำตาลหนา

หลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวของวิสาหกิจชุมชน พบว่า ผู้สูงอายุที่มาท่องเที่ยวในวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ่อแสน รู้สึกมีความสุขที่ได้สัมผัสธรรมชาติ ประทับใจผู้นำเที่ยว มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นกันเองกับนักท่องเที่ยว รวมถึงประทับใจคนในชุมชนที่มีมิตรไมตรีที่ดี รู้สึกสนุก ผ่อนคลายได้ใช้เวลากับเพื่อน

ด้านประสบการณ์การท่องเที่ยว

จากการสอบถามกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่มาท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ่อแสน จังหวัดพังงา จำนวน 5 คน พบว่า ลักษณะของกิจกรรมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงชุมชนในรูปแบบของธรรมชาติ นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชอบการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ไม่มีความลำบากมาก “อันไหนที่หนักเกินไปเราก็ไม่ไหวก็บอกข้อจำกัดเขาไป” (นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ, สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2566) สะดวกต่อการเดินทางระยะสั้นๆ เนื่องจากผู้สูงอายุมีข้อจำกัดในเรื่องของการเดินทาง และมีกิจกรรมที่ผู้สูงอายุสามารถร่วมทำได้ “มีกิจกรรมที่น่าสนใจ หลากหลายไม่ว่าจะเป็น การล่องแพชมธรรมชาติ ซึ่งโดยส่วนตัวชอบเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่แล้ว” (นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ, สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2566)

โดยมีความคิดเห็นต่อกิจกรรมการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ่อแสน ซึ่งคิดว่ามีความเหมาะสม เพราะนักท่องเที่ยวสามารถเลือกและออกแบบกิจกรรมที่มีความเหมาะสมกับตัวเองได้ “ตอนแรกจะไปหาที่ท่องเที่ยว เช่น หมู่เกาะสิมิลัน หมู่เกาะสุรินทร์ และก็พยายามหาที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ ด้วย แต่ต้องเลือกการท่องเที่ยวไม่ได้สมบุกสมบัน เพราะในกลุ่มที่นัดจะมาเที่ยวกันก็มีผู้สูงอายุส่วนใหญ่คิดว่าเที่ยวประมาณวิสาหกิจชุมชนน่าจะเหมาะสม และอยากเห็นอะไรที่แปลกๆ ใหม่ ๆ เพราะว่าเราก็ไม่ค่อยได้เที่ยว ในเชิงวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นอะไรที่แปลกๆ ใหม่ ๆ และเป็นไปตามที่คิดไว้” (นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ,

สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2566) ทั้งนี้ จิรัฐีกว่าการท่องเที่ยวคุ้มค่าในการท่องเที่ยว ผู้คนน่ารัก เป็นกันเอง มีความเอาใจใส่ในการบริการ มีโอกาสจะกลับมาท่องเที่ยวอีก และบอกต่อเพื่อน ๆ

สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า ผู้สูงอายุที่เป็นนักท่องเที่ยวต้องการให้วิสาหกิจชุมชนจัด สิ่งอำนวยความสะดวก โดยห้องน้ำต้องมีเหมาะสมกับผู้สูงอายุ และสะดวกการเข้าใช้ การใช้โถส้วมแบบนั่ง ทางเดินที่ไม่ลื่น มีบริการรถเข็นให้แก่ผู้สูงอายุ มีการดูแลความปลอดภัยสำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ “ผู้สูงอายุจะมีปัญหาเรื่องการเดิน ถ้าเดินเยอะๆ ก็ไม่ไหว ต้องมีรถกอล์ฟ หรือรถอะไรที่ช่วยหน่อย ผู้สูงอายุจะได้มาเที่ยวเยอะๆ” (นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ, สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2566) อยากให้ทุกจุดที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวมีจุดล้างมือ เน้นมาตรการเรื่องของการรักษาความสะอาด สำหรับด้านที่พัก มีความคิดเห็นว่าผู้สูงอายุต้องการให้จัดที่พักในรูปแบบธรรมชาติ มีห้องน้ำในตัว เพราะผู้สูงอายุมีปัญหาเรื่อง สุขภาพโดยเฉพาะในเรื่องการเดิน พื้นที่รองรับการเดินของผู้สูงอายุ การมีราวจับ เพราะผู้สูงอายุมีความเสี่ยงที่จะลื่นล้มง่าย

สำหรับการให้บริการของวิสาหกิจชุมชน พบว่า ผู้สูงอายุที่เป็นนักท่องเที่ยวมีความคาดหวังด้านผู้ให้บริการ ควรเป็นผู้มีความรู้ในพื้นที่ รู้จักสถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่เป็นอย่างดี สามารถให้คำแนะนำได้ว่าควรท่องเที่ยวในพื้นที่ไหน มีกิจกรรมแนะนำอย่างไร เอาใจใส่ดูแลนักท่องเที่ยว เข้ากับ คนง่าย มีมนุษยสัมพันธ์ดี เป็นกันเองกับนักท่องเที่ยว “รู้สึกประทับใจ ทั้งตัวของวิสาหกิจชุมชน และ ประธานวิสาหกิจ และผู้นำท่องเที่ยว” (นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ, สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2566) นอกจากนี้ ผู้ให้บริการต้องมีคนที่ไว้ใจได้ ในบางกรณีนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ ไม่สามารถนำสัมภาระสิ่งของต่างๆ ที่พกพาไปร่วมทำกิจกรรมได้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องฝากสัมภาระสิ่งของ ดังกล่าวไว้ ณ จุดรับฝากของ ทั้งนี้ ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลสัมภาระสิ่งของ ทรัพย์สินต่างๆ ของ นักท่องเที่ยวต้องเป็นบุคคลที่วิสาหกิจชุมชนพิจารณาแล้วว่าน่าเชื่อถือและไว้ใจได้ นอกจากนี้ ในทุกกิจกรรมของการท่องเที่ยวต้องมีระบบการรักษาความปลอดภัยที่ดี มีเสื้อชูชีพสำหรับนักท่องเที่ยว อย่างเพียงพอ และเน้นการท่องเที่ยวในจุดที่ปลอดภัย “การล่องแพควรเซฟตี้เรื่องชูชีพ เมื่อตกน้ำ มีน้ำป่า ท่อเที่ยวไปในจุดที่ปลอดภัย และยังมีผู้สูงอายุไปด้วยยังต้องหาสถานที่ที่ปลอดภัยให้แก่ผู้สูงอายุเป็นพิเศษ เพราะผู้สูงอายุมีข้อจำกัดหลายอย่าง” (นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ, สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2566)

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้สูงอายุในการทำงานด้านการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน

ผลการศึกษากลุ่มผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเชิงอนุรักษ์บ่อแสน จังหวัดพังงา พบว่าผู้สูงอายุมีความคิดเห็นในประเด็นปัจจัยความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

ปัจจัยด้านบุคคล

ด้านผู้นำ คือ

1. ผู้นำรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกทั้งในที่ประชุม และรับฟังความเห็นนอกเวลาประชุม มาขอคำแนะนำ เวลาจะดำเนินกิจกรรมอะไรมีการประชุมก่อนเสมอทุกครั้ง

2. มีความเป็นกันเอง เหมือนญาติพี่น้อง พุดคุยกันแบบพี่น้อง “นอกเหนือจากผู้สูงอายุที่มาร่วมกิจกรรม กลุ่มที่จะได้รายได้จากการทำกิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยวต่างๆ แล้ว ผู้นำชุมชนยังเป็นแกนนำในการร่วมลงพื้นที่เยี่ยมช่วยเหลือผู้สูงอายุ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุติดเตียง และไม่ใช่ว่าเฉพาะกับกลุ่มผู้สูงอายุเท่านั้น ยังมีการช่วยชาวบ้านอื่นๆ เช่น ตอนโควิด ก็มีการนำข้าวปลาอาหารแห้ง ของใช้ที่จำเป็นช่วยเหลือชาวบ้านที่มีความเดือดร้อน รวมถึงชาวบ้านต่างหมู่บ้านเราก็ไปช่วยเหลือนะด้วย” (สมาชิกวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2566)

3. มีความเสียสละ มีนิสัยดี เป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือ สามารถเป็นผู้นำกลุ่มได้ สมาชิกในกลุ่มเชื่อฟัง เอาใจใส่สมาชิก

4. เป็นผู้นำกิจกรรม ไม่เพียงแต่เป็นผู้นำการขับเคลื่อนงานวิสาหกิจชุมชนเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเป็นผู้นำกลุ่มในการทำกิจกรรมการชวนผู้สูงอายุออกกำลังกาย การชวนสมาชิกกลุ่มรวมถึงผู้สูงอายุทำอาหารรับประทาน รวมถึงการเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมอื่นๆ เป็นต้น

ด้านสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจ คือ

1. การเป็นคนในพื้นที่ และมีความเป็นเครือญาติ ที่เป็นส่วนเชื่อมร้อยเรื่องราว ระหว่างอดีตและปัจจุบันได้เป็นอย่างดี “อาศัยอยู่ในชุมชนนี้มา 40 กว่าปี เพราะมาเป็นเขยในพื้นที่ ที่นี้ไม่มีคนต่างถิ่นส่วนใหญ่เป็นเครือญาติ แต่จะมีเขยต่างถิ่น สะใภ้ต่างถิ่นที่เข้ามาในชุมชน” “คนที่มาเป็นสมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกันทั้งหมด พี่สาว พี่ชาย พี่เขย หลาน” (สมาชิกวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2566)

2. มีส่วนร่วมในการประชุมขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชน “ปัจจุบันเน้นผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมที่เป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจอยู่แล้ว แต่สำหรับผู้สูงอายุที่ไม่ได้เป็นสมาชิก ถ้าเป็นผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง เราก็ช่วยเหลือ ซื้อของเครื่องใช้ ช่วงโควิดที่ผ่านมา เราก็ระดมซื้อของไปช่วยเหลือ” (สมาชิกวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2566)

3. มีการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ มีความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกทุกคน

ปัจจัยด้านชุมชนและการเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน พบว่า

1. มีภูมิปัญญาในพื้นที่ จากการผลิตจากต้นเหินซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ทุกส่วน เช่น ลูกต้น ใบ หยวก และน้ำจากที่ต้มลูกเหิน เอามาแปรรูปเป็นผ้ามัดย้อมได้ “ต้นเหินเอามาใช้ประโยชน์ได้ทุกส่วน น้ำก็ได้ ลูกก็ได้ ต้น ใบ หยวก ยอดอ่อนเอามาแกง ทำผลิตภัณฑ์ น้ำจากที่ต้มลูกเหิน เอามาแปรรูปเป็นผ้ามัดย้อมได้” (สมาชิกวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2566)

2. มีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ น้ำตก ล่องแพ เดินเข้าถ้ำเขาโตะดำ เขาเต่า เป็นภูเขาที่ทำให้ชาวบ้านได้มีรายได้จากทรัพยากรในพื้นที่ มีคำขวัญว่า “ถิ่นกำเนิดน้ำตาลขก น้ำตกงามตา แหล่งเรียนรู้ศาสนา ภูผาน่าชม” เหนือ ภาษากลางเรียกน้ำตาลขก ชุมชนพยายามต่อยอด (วิทยาลัยชุมชนต่อยอด) ไยจากต้นเหิน ส่วนน้ำตาลขกตาม คือ น้ำตกเขาทอง ที่ไหลผ่านกลางหมู่บ้าน และเป็นที่สวยงาม แหล่งเรียนรู้ศาสนา ในชุมชนมีมุสลิม มี โรงเรียนสอนภาษาอิสลามอายุเกือบร้อยปี ภูผาน่าชม มีถ้ำตามภูเขาต่าง ๆ มากมาย

3. เส้นทางท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย และโดดเด่น ชุมชนมีความน่าสนใจ ที่มีจุดขายของชุมชน มีการเชื่อมโยงกลุ่มการท่องเที่ยว กลุ่มผลิตภัณฑ์ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นเครือข่ายกันและกัน และนำเสนอออกมาเป็นเรื่องราว (story) ได้ตลอดเส้นทาง

4. เนื่องจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการขับเคลื่อนกลุ่มอย่างต่อเนื่อง รวมถึงมีการประชาสัมพันธ์ทางสื่อสังคมออนไลน์อย่างต่อเนื่อง กิจกรรมที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น ทำให้นักท่องเที่ยวรู้จักวิสาหกิจชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะการส่งเสริมการขับเคลื่อนกิจกรรมของคน 3 ชั่ววัย โดยกลุ่มเยาวชนในพื้นที่มีบทบาทในเรื่องการทำการตลาด การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์

ปัจจัยด้านหน่วยงานภายนอก

หน่วยงานภายนอกถือเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จในการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนเชิงอนุรักษ์ บ่อแสน จังหวัดพังงา เนื่องจากเป็นกลไกที่สำคัญตั้งแต่วิสาหกิจชุมชนก่อตั้งขึ้น ซึ่งได้รับการสนับสนุนในหลากหลายรูปแบบทั้งในส่วนของการความรู้ การฝึกทักษะที่เกี่ยวข้องและจำเป็น งบประมาณ และการประสานความร่วมมือจากเครือข่ายอื่นเพื่อมาขับเคลื่อนงานในพื้นที่ “พอเป็นรูปเป็นร่าง เป็นวิสาหกิจชุมชนแล้ว ปรัชญาทางหน่วยงานราชการ แต่ละหน่วยงานก็เข้ามาร่วมกับชุมชน เปิดโอกาสให้ทางชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหลายหน่วยงาน รวมถึงสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต วิทยาลัยชุมชนพังงา หลายหน่วยงานของภาครัฐเข้ามาในพื้นที่ เองงบประมาณลงมาในพื้นที่ ให้พี่น้องวิสาหกิจชุมชนได้แปรรูป หาผลิตภัณฑ์ต่างๆ เกิดขึ้น ทำให้เรามีรายได้เพิ่มขึ้น” (ศราวดี กะมินสิน, สัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์ 2566) (กานัน, สัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์ 2566)

ลักษณะการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานภายนอก เป็นลักษณะการมีส่วนร่วมตามภารกิจของหน่วยงานต่างๆ โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเชิงอนุรักษ์บ่อแสน จังหวัดพังงาได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกอย่างต่อเนื่อง “ประทับใจหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนช่วยเหลือวิสาหกิจ” (สมาชิกวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2566) โดยสลับหน่วยงานกัน เช่น การนำคณะมาศึกษาดูงานของหน่วยงานภาครัฐ การพัฒนาบุคลากรผ่านการฝึกอบรม รวมถึงการสนับสนุนของท้องถิ่นและท้องถิ่น นอกจากนี้ ในการขับเคลื่อนงานของวิสาหกิจชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเปิดโอกาสร่วมรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของพื้นที่ซึ่งบางหน่วยงานมีการจัดประชุมเพื่อรับฟังความเห็นและผลการขับเคลื่อนงานเป็นประจำทุกปี รวมถึงมีการหารืออย่างไม่เป็นทางการอย่างต่อเนื่อง

ผู้นำท้องที่ อยากเห็นชาวบ้านมีรายได้ มีอาชีพเสริมนอกเหนือจากอาชีพปลูกผักทำสวน จึงชวนคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้อำนวยการโรงเรียน ร่วมตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และมีบทบาทในการประสานหน่วยงานในพื้นที่เข้ามาขับเคลื่อน “ผมและคณะกรรมการพูดคุยหาวิธีการเพื่อให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวในชุมชน พอเป็นรูปเป็นร่าง เป็นวิสาหกิจชุมชนแล้ว ปรัชญาทางหน่วยงานราชการ แต่ละหน่วยงานก็เข้ามาร่วมกับชุมชน เปิดโอกาสให้ทางชุมชน ได้รับการสนับสนุนจากหลายหน่วยงาน และ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต วิทยาลัยชุมชนพังงา หลายหน่วยงานของภาครัฐเข้ามาในพื้นที่ เองงบประมาณลงมาในพื้นที่ ให้พี่น้องวิสาหกิจชุมชนได้แปรรูป หาผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เกิดขึ้น ทำให้เรามีรายได้เพิ่มขึ้น” (สมาชิกวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2566)

สถาบันการศึกษา

- มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต สนับสนุนการทำผ้ามัดย้อม การออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว การคิดราคาต้นทุน การเป็นหน่วยงานกลางประสานการประชาสัมพันธ์
- วิทยาลัยชุมชนสอนเรื่องการทำผ้าบาติก /อบรมให้ความรู้ต่าง ๆ สอนทำขนม ท็อฟฟี่ สอนทำ น้ำพริก ทำแพะเก้ง ให้เครื่องมือต่าง ๆ ในการทำกิจกรรมกลุ่ม “ช่วยเยอะมากในเรื่องผลิตภัณฑ์ เขาทำให้ฉันเห็นด้านหนึ่งสามารถออกเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย” (สัมภาษณ์, 2566)
- โรงเรียนตรังปิยะห์อิสลามียะห์ โดยมีผู้อำนวยการโรงเรียนดังกล่าว เป็นผู้เริ่มก่อตั้ง กลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนร่วมกับกำนันในช่วงแรกและจดทะเบียนก่อตั้งวิสาหกิจเมื่อปีพ.ศ. 2548 และมีบทบาทในการให้นักเรียนนานาชาติได้เป็นเจ้าบ้านที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ “คณะครูและนักเรียนได้ช่วยเหลือ และให้บริการวิสาหกิจชุมชนบ่อย เรามีนักเรียนที่เป็นนักเรียนนานาชาติ นักเรียนของโรงเรียนก็ไปต้อนรับโดยใช้ภาษาอังกฤษ” (นิยม หัสณี , สัมภาษณ์, 2566) รวมถึงการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้รับการอบรมมัคคุเทศก์หรือผู้เล่าเรื่องชุมชนร่วมกับชุมชน โดยโรงเรียนใช้ฐานของชุมชนเป็นสถานที่แห่งการเรียนรู้ให้แก่เด็กนักเรียน ผ่านการรับฟังเรื่องราว โดยมีผู้สูงอายุภายในชุมชน (ปราชญ์ชุมชน) เป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชน เพื่อให้นักเรียนสามารถนำไปถ่ายทอดต่อได้ในบทบาทของการเป็นมัคคุเทศก์น้อย

หน่วยงานภาครัฐ

- สำนักงานเกษตรอำเภอ การกิจ เรื่องของการรับการจัดตั้งจดทะเบียนและต่อทะเบียน วิสาหกิจชุมชน รวมถึงเรื่องการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน การวางแผนพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เป็นหน่วยงานหลักที่มีบทบาทงานวิสาหกิจชุมชนโดยมีสำนักงานเกษตรจังหวัดเป็นเลขานุการ จัดประชุม เพื่อรวบรวมแผน ผลการดำเนินงาน และตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ของวิสาหกิจชุมชน และเป็นองค์กรที่เลี้ยง ในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน เมื่อปี 2563 ทางเกษตรอำเภอได้เข้าไปขับเคลื่อนประเมินศักยภาพ วิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวบ่อแสน ทำแผนพัฒนาวิสาหกิจ ผลการประเมินตอนนั้นของกลุ่มอยู่ในระดับดี ได้ส่งกลุ่มเข้าประกวดวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับจังหวัดได้ที่ 1 ส่วนแผนการพัฒนากิจการ ผลที่ออกมา ตอนนั้น คือ กลุ่มต้องการที่จะพัฒนาเรื่องผลิตภัณฑ์น้ำตาลเหนา ปี 2564 เราส่งผลการพัฒนาวิสาหกิจให้ เกษตรจังหวัด ปี 2564 เลยได้รับงบประมาณสนับสนุนเรื่องการพัฒนาบรรจุภัณฑ์น้ำตาลเหนาเป็นซองเล็ก ๆ สำหรับรับประทานกับกาแฟ นอกจากนี้ มีการสนับสนุนการพัฒนาบรรจุภัณฑ์น้ำตาลเหนาโดยออกแบบ รูปแบบบรรจุภัณฑ์ใหม่ที่เหมาะสมกับการวางขายให้แก่กลุ่มนักท่องเที่ยว ซึ่งสร้างรายได้ให้แก่วิสาหกิจชุมชน “ประธานกลุ่มแจ้งว่าผลิตภัณฑ์สามารถจำหน่ายได้มากขึ้นกว่าเดิม ก่อนหน้านี้ผลิตภัณฑ์ใส่ขวดพลาสติกบอญ แล้วติดสติ๊กเกอร์ แต่เมื่อเรามาพัฒนาจัดซื้อทำขวดใหม่ ออกแบบหลากหลายสินค้า ผลตอบรับนักท่องเที่ยว สนใจ คือผลิตภัณฑ์สวย ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวซื้อไปฝาก มียอดขายกว่าปีแรกเกือบเท่าตัว ล่าสุดผลผลิต ไม่เพียงพอต่อการจำหน่าย” (ผู้แทนสำนักงานเกษตรจังหวัด, สัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์ 2566) ทั้งนี้ ในการจัดการฝึกอบรมด้านต่างๆ ก็จะได้รับความร่วมมือจากกลุ่มผู้สูงอายุเป็นอย่างดีในการเข้าร่วม อบรม รวมถึงทางหน่วยงานเองมีการส่งเสริมให้เกษตรกรรุ่นใหม่เข้าร่วมด้วย เพื่อให้มีความหลากหลาย ช่วงวัย รวมถึงดึงคนรุ่นใหม่ในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากลุ่มมากขึ้น

- สำนักงานเกษตรจังหวัดพังงา บทบาทงานวิสาหกิจชุมชน เป็นกลไกการประชุมโดยส่วนใหญ่ เพื่อวางแผนนโยบายในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ผ่านคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน จังหวัดยึดตาม พรบ.ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน 2548 ซึ่ง พรบ. มีการกำหนดคณะกรรมการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชน 18 หน่วยงาน ซึ่งสำนักงานเกษตรจังหวัดมีหน้าที่เป็นคณะกรรมการสำนักงานเลขาฯ ขับเคลื่อนเรื่องนโยบาย คณะกรรมการจังหวัด มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน สำนักงานเกษตรจังหวัด เป็นเลขานุการ จัดประชุมเพื่อรวบรวมแผน ผล การดำเนินงานของหน่วยงานภาคี เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพ พุดคุยถึงปัญหา และออกมาเป็นนโยบายส่งเสริม มีในเรื่องของรวบรวมแผนการประเมินของเกษตรอำเภอ จากทุกแห่ง แต่ละปีมีการตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ของวิสาหกิจชุมชน ทั้งจังหวัดมีประมาณ 400 แห่ง ส่วนใหญ่ประมาณ ร้อยละ 70 อยู่ในระดับปานกลาง มีการส่งต่อแผนใช้เวทีการประชุมในเรื่องการส่งต่อ แผนงานโครงการที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ศักยภาพมาแล้วมีผลเป็นอย่างไรในด้านไหนที่ควรส่งเสริม ส่งต่อ หน่วยงานภาคีที่มีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบตรงนั้น การประชุมมีการจัดปีละ 2 ครั้ง ต้นปีงบประมาณ และ ปลายปีงบประมาณ

- สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพังงา มีภารกิจในการเสริมสร้างองค์ความรู้ และวิเคราะห์ ค้นหาศักยภาพของกลุ่ม สนับสนุนและยกระดับมาตรฐานของกลุ่ม โดยสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ต้นแบบจากผลิตภัณฑ์เดิมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเชิงอนุรักษ์บ่อแสน เช่น การใช้ต้นเหินมาทำเป็นสกรับ ขัดผิว และการทำคาราเมลจากลูกชก “สำหรับกลุ่มบ่อแสนก็มีการเอาต้นเหินมาทำเป็นสกรับขัดผิว และ คาราเมลจากลูกชก ได้รับการพัฒนาไป 2 ผลิตภัณฑ์” (ผู้แทนสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพังงา , สัมภาษณ์ , 23 กุมภาพันธ์ 2566) นอกจากนี้ มีบทบาทหน้าที่ในการสนับสนุนและยกระดับมาตรฐานของกลุ่ม

- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพังงา มีบทบาทรับผิดชอบ โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) โดยสนับสนุนให้ชุมชนท่องเที่ยวบ่อแสนเป็น OTOP นวัตกรรม ตั้งแต่ พ.ศ. 2561 มีการพัฒนาเมนูอาหารพื้นถิ่น ฝึกการเป็นนักร้องเรื่องชุมชน จัดทำเส้นทางท่องเที่ยว และเปิดตลาดชุมชน “ตลาดต้นเหิน” เพื่อส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวมาซื้อผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ชุมชน นอกจากนี้ สำนักงานพัฒนา ชุมชนจังหวัดพังงา ได้งบประมาณการจังหวัดในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับชุมชนท่องเที่ยวกับการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ ซึ่งวิสาหกิจชุมชนบ่อแสนเป็นพื้นที่เป้าหมายที่ได้รับคัดเลือกในการสนับสนุนโครงการดังกล่าว

- สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพังงา ภารกิจงาน ส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาคุณภาพชีวิตทุกช่วงวัย ช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคม สำหรับการขับเคลื่อนงาน ด้านผู้สูงอายุ มีเครือข่ายการทำงานผู้สูงอายุ มีคลังปัญญาผู้สูงอายุ ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริม อาชีพผู้สูงอายุ (ศพอส.) โรงเรียนผู้สูงอายุ ชมรมผู้สูงอายุในจังหวัด สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์จังหวัดพังงา มีกองทุนผู้สูงอายุสนับสนุนเงินทุนกู้ยืมเพื่อการประกอบอาชีพ นอกจากนี้ มีบทบาทเป็นผู้ประสานการส่งเสริมการฝึกอาชีพ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ให้ทั้งกลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มทั่วไป สำหรับการดำเนินงานที่ผ่านมา ผู้เขียนโครงการขอรับการสนับสนุนโดยส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่เป็น ข้าราชการบำนาญ ในส่วนของเจ้าหน้าที่มีบทบาทหน้าที่ในการสนับสนุนการตรวจทานในเบื้องต้น

- องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อแสน มีหน้าที่ในการพัฒนาในทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การบริหารจัดการที่เป็นประโยชน์ ของคนในชุมชน งานด้านการพัฒนาชุมชน เป็นในเรื่อง ขอขึ้น ทะเบียนเด็กแรกเกิด คนพิการ รวมถึงผู้สูงอายุ โดยในตำบลบ่อแสนมีจำนวนผู้สูงอายุทั้งสิ้น 1,133 คน มีทั้งหมด 8 หมู่บ้าน มีชมรมผู้สูงอายุในตำบล ในการดูแลผู้สูงอายุมีบทบาทในเรื่องของการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ การเยี่ยม บ้านผู้สูงอายุ พาไปตรวจสุขภาพ ประสานกับส่งต่อข้อมูล สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดพังงา เพื่อให้การช่วยเหลือกลุ่มผู้สูงอายุและผู้ประสบปัญหาทางสังคมในพื้นที่

- สำนักงานเกษตรอำเภอทับปุด มีภารกิจในการจดทะเบียนและต่อทะเบียนวิสาหกิจ ชุมชน รวมถึงประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน การวางแผนพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เมื่อปี 2563 โดยสำนักงาน เกษตรอำเภอได้ขับเคลื่อนการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนเชิงอนุรักษ์บ่อแสนจังหวัดพังงา โดยผลการประเมิน ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในขณะนั้น อยู่ในระดับดี และได้รับการประเมินวิสาหกิจชุมชนดีเด่น ระดับจังหวัด สำหรับ แผนการพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชน คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความต้องการที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์น้ำตาลเหนา ในปี 2564 ส่งผลให้เกิดการพัฒนาการวิสาหกิจชุมชน จึงได้รับการสนับสนุนงบประมาณ ในเรื่องการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ น้ำตาลเหนา ซึ่งจัดทำในรูปแบบของขนาดเล็ก สำหรับรับประทานกับกาแฟ นอกจากนี้ ที่ผ่านมาสํานักงานเกษตร อำเภอทับปุด ได้เสนอโครงการขอรับการสนับสนุนงบประมาณ ในการสร้างอาคารผลิตสินค้า ของกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชน ที่ตลาดต้นเหนา แต่เนื่องจากที่ดินที่จะสร้างอาคารดังกล่าวไม่มีเอกสารสิทธิ์ จึงทำให้ไม่สามารถสร้างอาคาร ได้ โดยสำนักงานเกษตรตำบล

- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม มีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุน ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐในการขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณสำหรับการดำเนินงานของกลุ่ม วิสาหกิจ รวมถึงการมีโครงการจับคู่ระหว่างผู้ผลิตกับผู้ประกอบการ การอบรมพัฒนาผลิตภัณฑ์ บรรจุ ภัณฑ์ การตลาดออนไลน์ เป็นต้น

4.3 วิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทาเชิงทะเล จังหวัดภูเก็ต

○ ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

ภาพที่ 6 : ชุมชนบางเทา - เชิงทะเล

ที่มา : <https://www.chumchontongtiew.com> , สืบค้นเมื่อ 23 สิงหาคม 2566

ชุมชนบางเทา-เชิงทะเล ตั้งอยู่ในตำบลเชิงทะเล อำเภอลาแมง ซึ่งเดิมเป็นตำบลที่อยู่ติดบริเวณชายหาด น้ำทะเลท่วมไม่ถึง มีพื้นที่ติดกับบริเวณชายหาด จึงเรียกว่าตำบลเชิงทะเล ปัจจุบันมีหาดสุรินทร์เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ผู้คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร ประมง ค้าขาย และรับจ้าง มีทั้งชุมชนชาวพุทธและอิสลามอยู่ร่วมกัน มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีการผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เป็นชนบทที่ชุมชนเมืองที่ถูกรบกวนทางวัตถุคืบคลานเข้าไปอย่างใกล้ชิด แต่ชุมชนยังสามารถรักษาวิถีชีวิตที่สงบและเรียบง่ายในแนวทางของชาวมุสลิมได้อย่างเหนียวแน่น วิถีชีวิตของคนในชุมชนยังอยู่กัน แบบพี่น้อง มีความรักความสามัคคีสอดคล้องกับโลกปัจจุบันที่ผู้คนกำลังเร่งอนุรักษ์ธรรมชาติ วัฒนธรรม และ สิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน

ในพื้นที่ตำบลเชิงทะเล ซึ่งเป็นบริเวณแนวชายฝั่งทะเลด้านตะวันตกของเกาะภูเก็ต ซึ่งติดทะเลอันดามัน และมีเทือกเขาเป็นแนวขวางกั้นกับชายฝั่งทะเลทำให้เป็นที่ราบเชิงเขา ซึ่งน้ำทะเลบริเวณนี้จะใส สวยงาม และมีปะการังกระจายตามแนวชายฝั่ง ลักษณะดังกล่าวเอื้ออำนวยในการประกอบธุรกิจท่องเที่ยวและการประมง ส่วนที่ราบเชิงเขาเหมาะแก่การปลูกสร้างอาคารบ้านเรือนเพื่อใช้เป็นที่พักอาศัย อาคาร ร้านค้า และทำการเกษตร เช่น ทำสวนยางพารา สวนผลไม้

○ ความเป็นมาของวิสาหกิจชุมชน

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทาเชิงทะเล จังหวัดภูเก็ตเกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของคนในหมู่บ้านหลายๆ กลุ่ม ทั้งผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และสมาชิกในชุมชน ร่วมกันก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนขึ้น โดยได้จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนเมื่อปี พ.ศ. 2557 ในขณะนั้นมีสมาชิกที่รวมตัวกันทั้งสิ้น 33 คน สาเหตุที่ทางกลุ่มได้จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนเนื่องจากเพื่อให้เข้าถึงการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐโดยใช้กลไกของการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน หลังจากการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนแล้ว ก็จะมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาเป็นบทบาทพี่เลี้ยงให้คำปรึกษาและคำแนะนำ สนับสนุนการขับเคลื่อนงานวิสาหกิจชุมชนต่างๆ และมีนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเข้ามาเยี่ยมชมอย่างต่อเนื่อง

○ โครงสร้างสมาชิกวิสาหกิจชุมชน

โครงสร้างคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทา มีการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในรูปแบบคณะกรรมการ ประกอบด้วยประธานกลุ่ม รองประธาน เลขานุการ เภรัญญิก ประชาสัมพันธ์ งานทะเบียน สถานที่และการจัดเลี้ยง และฝ่ายกลุ่มการท่องเที่ยว โดยมี การเชื่อมโยงกลุ่มซึ่งอยู่ภายใต้กลุ่มการท่องเที่ยว ประกอบด้วย กลุ่มภูมิปัญญา กลุ่มอาหารแปรรูป กลุ่มมัคคุเทศก์ กลุ่มสินค้าและของที่ระลึก กลุ่มเกษตร กลุ่มเรือ/ยานพาหนะ โดยมีการแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจนตามความรับผิดชอบ ดังนี้

ฝ่าย	หน้าที่ความรับผิดชอบ
1) ฝ่ายอำนวยการ (ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ)	- ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว - เป็นตัวแทนของกลุ่มท่องเที่ยว ในการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว
2) ฝ่ายประชาสัมพันธ์ และการตลาด	- เชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวสู่กลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมาย - ดูแลเรื่องการประชาสัมพันธ์ทั้งในรูปแบบแผ่นพับ สื่อประชาสัมพันธ์ สื่อออนไลน์ - สร้างกิจกรรมการตลาดด้านการท่องเที่ยว
3) ฝ่ายการเงิน/บัญชี	- จัดทำระบบการเงิน บัญชีรายรับรายจ่ายของกลุ่ม รวมถึงการดูแล ทรัพย์สินและผลประโยชน์ของกลุ่มท่องเที่ยว
4) ฝ่ายฐานข้อมูล	- รวบรวมข้อมูลและพัฒนาฐานข้อมูลนักท่องเที่ยวอย่างมีระบบเพื่อนำ มาใช้ในการติดตามและประเมินผล
5) ฝ่ายสถานที่/จัดเลี้ยง	- จัดสถานที่และอาหารเลี้ยงรับรองนักท่องเที่ยว
6) ฝ่ายท่องเที่ยว ประกอบด้วย กลุ่มภูมิปัญญา กลุ่มอาหารแปรรูป กลุ่มมัคคุเทศก์ กลุ่มสินค้าและ ของที่ระลึก กลุ่มเกษตร กลุ่ม เรือ/ยานพาหนะ	- รับรองนักท่องเที่ยวให้ได้รับความสะดวกสบายในการท่องเที่ยว ชุมชน ผ่านการเชื่อมโยง
7) ฝ่ายขาย	- วางแผนการกระจายสินค้าให้แก่นักท่องเที่ยวเป้าหมาย - ออกแบบเส้นทาง/กิจกรรมการท่องเที่ยว นำเสนอเป็นรายการการท่องเที่ยว (Packages Tour) แก่บริษัทจัดนำเที่ยวและตัวแทน จำหน่าย
8) ฝ่ายอนุรักษ์	- บำรุง รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม /ปรับปรุงภูมิทัศน์ ของชุมชน /สร้าง ช่อมแซมและดูแลความสะอาดในชุมชน

○ กิจกรรมท่องเที่ยวและความเชื่อมโยงของกลุ่ม

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทาฯ มีการออกแบบเส้นทาง/จัดทำกิจกรรมการท่องเที่ยว นำเสนอเป็นรายการการท่องเที่ยว ในรูปแบบ Packages Tour โดยประกอบด้วย

- ล่องเรือชมธรรมชาติ ชมเกาะ ดำน้ำ ชมปะการัง
- ออกเรือตกปลาน้ำลึก - น้ำตื้น ไตหมึก
- ชมวิถีชีวิตชาวพุทธ มุสลิม จีน (ชมมัสยิด ชมวัด และศาลหลักเมือง)
- ชมสวนและชิมผลไม้ รับประทานอาหารพืชผักอินทรีย์ (ลองกอง เงาะ มังคุดและทุเรียน)
- เดินเก็บหอยชมชายทะเล
- พายเรือคายัค

- ชมการสาธิตและทดลองการแปรรูปอาหารในรูปแบบต่างๆ กลุ่มแม่บ้านสาธิตการทำข้าวยาใบปาโหม เมนูขึ้นชื่อของชุมชนบางเทาและเป็นข้าวยาสูตรภูเก็ต

- ชมการสาธิตและทดลองการปลูกสับปะรดภูเก็ต/ปลูกสมุนไพรต่างๆ ที่นำมาประกอบอาหาร
- รับประทานอาหารเย็นบนหาดทรายที่ขาวสะอาด /รับประทานอาหารบนยอดภูเขาที่มิดำกับหมูดาวขับเคลื่อนจากเสียงเพลงจากแมลงต่างๆ

- ชมวิวจุดชมวิวบางเทา ภูวิวิ และชมแปลงเกษตรอินทรีย์เกษตรผสมผสาน เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ชมไร่สับปะรดภูเก็ต สวนผลไม้หลากหลายชนิดที่มีให้เห็นตลอดเส้นทางสองข้างทาง

- เยี่ยมชมฟาร์มแพะบังโหด ซึ่งมีทั้งแพะเนื้อและแพะนม แบบครบวงจร ทั้งยังเป็นฟาร์มเจ้าของรางวัลระดับประเทศ มีลองรีดนมแพะ

- กรีดยางที่สวนยางพารา

สำหรับค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวแต่ละครั้ง ได้มีการกำหนดราคาค่าบริการ ซึ่งจำแนกเป็นรายการต่างๆ ดังนี้

ราคาค่าบริการ	ราคา (บาท)
อาหาร 3 มื้อ	200
การเดินทางในชุมชน	300
อุปกรณ์ที่ใช้ระหว่างประกอบกิจกรรม	150
ไกด์ท้องถิ่น	300
บุคคลที่เป็นทรัพยากรของท้องถิ่น	200
มอบให้กองกลางกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน	100

ทั้งนี้ การขับเคลื่อนงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทาฯ มีการเชื่อมโยงการทำงานผ่านการออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวกับกลุ่มอื่นๆ ในชุมชน เพื่อนำเสนอรายการท่องเที่ยวที่เหมาะสม ให้แก่กลุ่มนักท่องเที่ยว โดยกลุ่มที่มีความเชื่อมโยงกับกลุ่มวิสาหกิจการท่องเที่ยวชุมชน ประกอบด้วย กลุ่มภูมิปัญญา กลุ่มอาหารแปรรูป กลุ่มมัคคุเทศก์ กลุ่มสินค้าและของที่ระลึก กลุ่มเกษตร กลุ่มเรือ/ยานพาหนะ กลุ่มที่พัก เป็นต้น

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชนท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทาเชิงทะเล

จากการเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมกับกลุ่มวิถีสาขากิจชุมชนท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทาเชิงทะเล จำนวน 6 คน เป็นเพศชาย 1 คน เพศหญิง 5 คน ช่วงอายุระหว่าง 58-69 ปี ระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี และมีบทบาทในกลุ่มวิถีสาขากิจชุมชน เช่น เป็นคณะทำงาน กรรมการ ทรัพยากร ประสานกลุ่ม และเป็นสมาชิกกลุ่มวิถีสาขากิจชุมชน

ลักษณะการเข้าร่วมกิจกรรมในกลุ่มวิถีสาขากิจชุมชน เป็นการเข้าร่วมแบบเป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมประเภทการทำอาหาร ขนมต่างๆ การทำข้าวยาจากใบปาโหม ทำขนมประเภทการทำการเกษตรปลูกผัก เกษตรผสมผสาน ทำปุ๋ยหมัก เป็นต้น

ผลการศึกษาพบว่าผู้สูงอายุมีแรงจูงใจในการเข้าร่วมกับกลุ่มวิถีสาขากิจชุมชน โดย ผู้สูงอายุที่มาเข้าร่วมกิจกรรมกับวิถีสาขากิจชุมชนมาจากการที่เพื่อนในชุมชนชักชวนให้มาทำกิจกรรม เนื่องจากผู้สูงอายุบางคนอยู่บ้านและไม่ได้ประกอบอาชีพหรือทำกิจกรรมอะไร “ก่อนหน้านี้ว่างๆ แล้วเพื่อนชวนมาก็เลยมาร่วมด้วย” (ผู้สูงอายุร่วมกิจกรรม , สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566) ชอบทำกิจกรรมกับเพื่อนได้มีการรวมกลุ่ม ชอบสนุกสนานกับเพื่อน ชอบที่ได้พบเจอกับเพื่อน ผู้สูงอายุมีแนวความคิดในเรื่องของการพัฒนาตนเอง ทั้งได้โอกาสในการไปศึกษาดูงาน รวมถึงการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ คือ การได้เรียนรู้ตลอดเวลา “ได้ไปร่วมงานดูงาน และได้มาพัฒนาของตนเองด้วย” (ผู้สูงอายุร่วมกิจกรรม , สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566) นอกจากนี้ มีประเด็นเกี่ยวกับการมีรายได้เพิ่มเติมโดยทำให้ผู้สูงอายุได้มีรายได้เสริมเข้ามาใช้จ่ายในครอบครัว “เมื่อก่อนไม่เคยทำขนม แต่ตอนนี้ได้เรียนรู้วิธีทำขนม และกลายมาเป็นอาชีพ ได้รายได้” (ผู้สูงอายุร่วมกิจกรรม , สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566) ผู้สูงอายุอยากทำกิจกรรมกับคนวัยเดียวกัน และมีความเชื่อมั่นในประธาน จึงเป็นแรงจูงใจในการเข้าร่วมทำกิจกรรมของวิถีสาขากิจชุมชน

ผลการศึกษาด้านประโยชน์ที่ผู้สูงอายุได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมในกลุ่มวิถีสาขากิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทาฯ คือ ได้ความรู้จากการมาร่วมทำกิจกรรมในวิถีสาขากิจชุมชน และสามารถนำไปต่อยอด ไปใช้ในครัวเรือนได้ รวมถึงสามารถนำไปต่อยอด เป็นรายได้ให้แก่ครัวเรือน “ได้สูตรทำเค้ก สูตรทำข้าวยาสมุนไพร จากเดิมที่ทำไม่เป็น ก็ทำเป็น และได้ออกร้าน ออกงานต่างๆ” (ผู้สูงอายุร่วมกิจกรรม , สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566) นอกจากนี้ ได้มีโอกาสในการพบเจอกับนักท่องเที่ยว ทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการทำกิจกรรมให้แก่ชุมชน และได้มีเครือข่าย รู้จักหน่วยงานภาครัฐ เอกชน

ผลการศึกษาด้านแนวคิดในการสร้างการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุในชุมชน ได้แก่

- การเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุในพื้นที่ ซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าในชุมชนสามารถถ่ายทอดส่งต่อภูมิปัญญาให้แก่คนรุ่นต่อรุ่น เช่นเดียวกันกับการขับเคลื่อนงานวิถีสาขากิจชุมชนในกลุ่มของการทำอาหาร ซึ่งเป็นที่นิยมของคนในชุมชน ส่วนหนึ่งมาจากการรับเอาความรู้ภูมิปัญญาด้านการ

ทำอาหารที่ได้มาจากผู้สูงอายุ มาถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นวัยทำงานรับช่วงต่อในการทำข้าวต้ม รวมถึงทำขนมอาโป่ง “คนเฒ่าคนแก่ในชุมชนที่มีความรู้ในการทำอาโป่ง ทำข้าวต้ม ซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าในชุมชนมาถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้เอามาทำกันต่อ” (ผู้สูงอายุร่วมกิจกรรม , สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566)

- ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีบทบาทในการทำกิจกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ผู้นำชุมชนมีการรวมกลุ่มในการไปพบปะผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง ในช่วงของการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-2019 ได้ให้การดูแลกลุ่มผู้สูงอายุและครอบครัว ทั้งที่เป็นผู้สูงอายุที่เข้าร่วมวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่ได้เข้าร่วมวิสาหกิจชุมชน “ตอนนี้ความท้าทายคือ กลุ่มของเราผู้สูงอายุเริ่มมากขึ้น ผู้ด้อยโอกาส ผู้ป่วยติดเตียงเพิ่มมากขึ้น เราต้องส่งเสริม ความรู้ ความสามารถ ชักชวน หรือช่วยเหลือเขาอย่างไร” (ประธานวิสาหกิจชุมชน , สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566)

○ ลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุกับวิสาหกิจชุมชน

การขับเคลื่อนงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทาฯ ขับเคลื่อนโดยผ่านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งหมายรวมถึงกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ในชุมชน โดยมีหน่วยงานภาคีเครือข่ายในพื้นที่หนุนเสริมการขับเคลื่อนงานดังกล่าว

รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการเข้าร่วมกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทาฯ มีรูปแบบที่หลากหลายโดยสามารถจำแนกตามกลุ่ม ดังนี้

- กลุ่มผู้สูงอายุที่ต่อยอดจากกิจกรรมที่ทำอยู่เดิม และสามารถทำที่บ้านได้ เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่ทำกิจกรรมทางด้านการเกษตร เกษตรผสมผสาน การปลูกผักอินทรีย์ การทำปุ๋ยหมัก และการเข้าร่วมทำกิจกรรมในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเองก็สามารถได้นำองค์ความรู้จากการที่หน่วยงานเข้ามาอบรมให้ความรู้ ไปต่อยอดกิจกรรมที่ทำอยู่เดิม

- กลุ่มผู้สูงอายุที่มีการรวมกลุ่ม โดยส่วนใหญ่จะเป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อประกอบอาหาร ต้อนรับนักท่องเที่ยว ทั้งในส่วนของการทำข้าวต้มใบปาโหม การทำขนมอาโป่ง ขนมเค้กที่ทำจากจำปาตะ ซึ่งเป็ขนมที่ขึ้นชื่อของชุมชน รวมถึงอาหารพื้นถิ่นต่างๆ

ผลการศึกษาด้านลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุกับวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทาเชิงทะเล ทั้ง 4 ด้าน พบว่า

ภาพที่ 7 : การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในวิสาหกิจชุมชน
ที่มา : นักวิจัย

ด้านการตัดสินใจ

ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการประชุมและแสดงความคิดเห็นในทุกกระบวนการและทุกกิจกรรม ผู้สูงอายุมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นในการประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยวทุกครั้ง ซึ่งจะมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบจากการประชุมเตรียมการในแต่ละครั้ง รวมถึงมีการแสดงความคิดเห็นในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน “การจะต้อนรับนักท่องเที่ยวหรือคณะที่เข้ามาศึกษาดูงานก็จะมีการประชุมและมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ก็ได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ” (ผู้สูงอายุร่วมกิจกรรม , สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566)

ด้านการดำเนินงาน

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทา เกิดจากการรวมตัวของผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชน รวมตัวกันเพื่อก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2557 โดยมีคุณสนธยา คงทิพย์ เป็นประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เริ่มต้นจากการมีสมาชิก จำนวน 33 คน สำหรับการขับเคลื่อนงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะมีการแบ่งฝ่ายและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน โดยมีประธานกลุ่ม รองประธาน เลขานุการ เภรัญญิก ประชาสัมพันธ์ งานทะเบียน สถานที่และการจัดเลี้ยง ฝ่ายกลุ่มการท่องเที่ยว โดยให้ความสำคัญกับการแบ่งหน้าที่ตามความถนัดและตามความสามารถ “มีการแบ่งกลุ่มที่รับผิดชอบหลักในการดูแลกลุ่ม และหากสมาชิกคนใดถนัดด้านไหนก็ไปร่วมในกลุ่มนั้นตามความสมัครใจ และตามความสามารถ”

และทำให้จำนวนสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ (ผู้สูงอายุร่วมกิจกรรม , สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566) นอกจากนี้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการวางแผนกระบวนการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานโดยกำหนดตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับหน่วยงานและตัวชี้วัดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และตอบโจทย์ทั้งการขับเคลื่อนงานของหน่วยงาน รวมถึงเพื่อประโยชน์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

โดยวิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทาฯ มีจำนวนผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่เป็นสมาชิก และร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน จำนวน 30 คน ซึ่งสมาชิกที่เป็นผู้สูงอายุโดยส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมในวิสาหกิจชุมชนตั้งแต่ยังเป็นวัยแรงงาน และได้ร่วมทำกิจกรรมมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน “เข้ามาอยู่ตั้งแต่เริ่ม ตอนนั้นอายุ 58 ปี ก็ทำมาเรื่อย ๆ เพราะไม่อยากจะอยู่ว่าง ๆ ชอบมาทำกิจกรรม ให้ทำอะไรก็ทำ ทำจนตอนนี้ก็อายุเท่านี้แล้ว” (ผู้สูงอายุร่วมกิจกรรม , สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566) สำหรับกิจกรรมที่ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย การมีบทบาทเป็นคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน เหนรัญญิกของกลุ่ม รวมถึงการเป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆ ที่เชื่อมโยงกับการทำวิสาหกิจชุมชน อาทิ การเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรผสมผสาน การปลูกผักอินทรีย์ การทำปุ๋ยหมัก การเป็นสมาชิกกลุ่มทำอาหารหรือขนม เป็นต้น

ด้านการรับผลประโยชน์

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทาฯ มีการทำข้อตกลงในการกระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยว สามารถจำแนก ดังนี้

1) การแบ่งปันรายได้ของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านบางเทาเชิงทะเล โดยมีการแบ่งปันรายได้ของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน แบ่งสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน แบ่งปันสังคม (วัด มัสยิด ศาลเจ้า) คณะกรรมการ และเข้ากลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นทุนสำรอง

2) รายได้ของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านบางเทาเชิงทะเล เป็นรายได้ที่ได้จากการให้บริการ 5 เปอร์เซ็นต์ รายได้จากการสนับสนุนจากภาครัฐ และค่าสมาชิกกลุ่ม (คนละ 50 บาท)

หากจำแนกรูปแบบของการรับผลประโยชน์ สามารถจำแนกได้เป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ ผลประโยชน์ที่จับต้องได้ และผลประโยชน์ที่จับต้องไม่ได้

ผลประโยชน์ที่จับต้องได้

ผู้สูงอายุมีรายได้จากการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการบริหารจัดการโดยจัดสรรรายได้ตามกลุ่ม/คนที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง โดยได้ดำเนินการหักต้นทุนทั้งหมด จากนั้นจัดสรรสำหรับเข้าเป็นส่วนกลางของวิสาหกิจชุมชน 5% เพื่อการใช้จ่ายในส่วนที่เป็นค่าส่วนกลาง เช่น ค่าสถานที่ ค่าน้ำ ค่าไฟ หรือซื้ออุปกรณ์ส่วนกลาง เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้สูงอายุที่มาเข้าร่วมกิจกรรมและนำองค์ความรู้ที่ได้จากการอบรมจากคำแนะนำของหน่วยงานภาคีเครือข่ายต่างๆ ที่เข้ามาร่วมในชุมชน นำไปสู่การพัฒนาต่อยอดในครัวเรือน ส่งผลให้เกิดการสร้างรายได้ของครัวเรือนอีกทางหนึ่ง

ผลประโยชน์ที่จับต้องไม่ได้

1. การเข้ามามีส่วนร่วมในกลุ่มทำให้มีสุขภาพจิตดี มีชีวิตที่ดีขึ้น ได้เข้าสังคม “ชีวิตดีขึ้น ได้สังคม ได้พบเพื่อน ไม่เหงา” (ผู้สูงอายุร่วมกิจกรรม , สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566) ได้ร่วมงานกับคนวัยเดียวกัน ไม่เหงา “ได้พบเพื่อนฝูง ดีต่อใจ ไม่เครียด ได้ความรู้” (ผู้สูงอายุร่วมกิจกรรม , สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566)
2. การได้อาศัยความรู้ใหม่ๆ ในเรื่องของการทำการเกษตรผสมผสาน รวมถึงการทำปุ๋ยหมัก
3. ได้มีโอกาสถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่คนรุ่นหลัง รวมถึงถ่ายทอดองค์ความรู้ เรื่องราวให้แก่นักท่องเที่ยวหรือคนที่มาท่องเที่ยวในวิสาหกิจชุมชน

ด้านการตรวจสอบประเมินผล

ลักษณะของการติดตามประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน จะมีการประเมินผลตามตัวชี้วัดในแต่ละโครงการ เนื่องจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการวางแผนกระบวนการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานโดยกำหนดตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับหน่วยงานและตัวชี้วัดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จึงมีการประเมินติดตามผลตามตัวชี้วัดนั้น ๆ “ตอนที่เริ่มเข้ามา ก็ต้องคิด ต้องมีกระบวนการการทำงานร่วมกัน ต้องได้ผลตามตัวชี้วัด นอกจากตามตัวชี้วัดของเขาแล้วก็ต้องสอดคล้องกับตัวชี้วัดเรา” (ประธานวิสาหกิจชุมชน , สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566)

นอกจากนี้ มีการประชุมประชาคมเป็นประจำทุกปี มีการสอบถามความต้องการของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนซึ่งรวมถึงกลุ่มที่เป็นผู้สูงอายุ เพื่อนำไปส่งเสริมพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน รวมถึงการตรวจสอบประเมินผลของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะดำเนินการโดยหน่วยงานภายนอกเข้ามาประเมินและให้ข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนงาน ทั้งในส่วนของอาจารย์จากสถาบันการศึกษา (มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต) และหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนการขับเคลื่อนงานเข้ามาติดตามการดำเนินงานในพื้นที่

ทั้งนี้ ภายหลังจากที่ได้ทราบผลการประเมินหรือการติดตามงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้วนั้น ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะมีการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล ปัญหา อุปสรรค และหาแนวทางการแก้ไขเพื่อพัฒนางานดังกล่าว

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ประเภทของกิจกรรมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุในการท่องเที่ยว

จากการสอบถามกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทาเชิงทะเล จังหวัดภูเก็ต เป็นเพศหญิง จำนวน 5 คน โดยมีอายุระหว่าง 57-62 ปี วุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี

ด้านความรู้สึกที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่มาท่องเที่ยว พบว่าเป็นการเดินทางมาเที่ยวเป็นครั้งแรก โดยรับทราบข้อมูลการท่องเที่ยววิถีสาธิตชุมชนจาก ช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) อาทิ Facebook YouTube เป็นต้น “ทราบข้อมูลการท่องเที่ยวจาก Facebook เพราะมีคนโพสต์ถึงกิจกรรม และเห็นมีหลายหน่วยงานเข้ามาดูงาน/เยี่ยมชม เลยคิดว่าเป็นสถานที่ที่น่าสนใจ เลยสนใจอยากที่จะมาท่องเที่ยว” (ผู้สูงอายุที่มาท่องเที่ยว , สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566) “เคยเห็น Youtuber ลงคลิปการท่องเที่ยว ดูแล้วน่าสนใจ เลยอยากมาท่องเที่ยวที่แห่งนี้” (ผู้สูงอายุที่มาท่องเที่ยว , สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566) นอกจากนี้ มีผู้สูงอายุที่มาท่องเที่ยวเนื่องจากเคยเห็นหน่วยงานเข้ามาเยี่ยมชม ศึกษาดูงานในพื้นที่ รวมถึงมีเพื่อนแนะนำมา คนในพื้นที่จังหวัดภูเก็ตที่เคยมาท่องเที่ยวแนะนำ และทราบข้อมูลจากโรงแรมที่พัก เนื่องจากทางวิถีสาธิตชุมชนมีพื้นที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากโรงแรม จึงมีโรงแรมเป็นเครือข่ายในการขับเคลื่อนงาน วิสาหกิจชุมชนรวมถึงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวที่มาพักที่โรงแรมและมีความสนใจที่จะท่องเที่ยวชุมชน รวมถึงกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการออกฐานกิจกรรมกับทางโรงแรมจึงทำให้เป็นที่รู้จักในลำนักท่องเที่ยวมากขึ้น สำหรับระยะเวลาในการท่องเที่ยวใช้ระยะเวลาท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ตประมาณ 2-3 วัน แต่มาท่องเที่ยวกิจกรรมในพื้นที่วิสาหกิจชุมชน ครึ่งวัน – 1 วัน และเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่อื่น นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุส่วนใหญ่ชอบซื้อสินค้า/ผลิตภัณฑ์ของชุมชน เช่น อาหารทะเล ขนมพื้นถิ่น งานฝีมือของที่ระลึกในชุมชน

สำหรับเหตุผลที่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุเลือกที่จะมาท่องเที่ยวที่วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทาเชิงทะเล จังหวัดภูเก็ตพบว่า ผู้สูงอายุชื่นชอบการท่องเที่ยวธรรมชาติทางทะเล และอยากมาเรียนรู้วิถีชุมชน “ชอบท่องเที่ยวที่เป็นการดูวิถีชีวิตของชุมชน อีกอย่างเรามาท่องเที่ยวทางทะเลธรรมชาติอยู่แล้วก็อยากมาเรียนรู้วิถีชุมชน” (ผู้สูงอายุที่มาท่องเที่ยว , สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566) ชื่นชอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอนุรักษ์ อยากมาทานอาหารของชุมชนเพราะเคยได้ยินชื่อเสียงในการทำอาหารและทำขนมของชุมชน ทั้งในส่วนของการทำอาหารและขนมไป

สำหรับกิจกรรมที่กลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุเข้าร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทาเชิงทะเล จังหวัดภูเก็ต ได้แก่ การนั่งรถซาเล้งชมทิวทัศน์รอบหมู่บ้าน ชมสวนยางเที่ยววัดและมีสัปดาห์ที่มีชื่อเสียงของชุมชน ท่องเที่ยวจุดชมวิวของชุมชน เรียนรู้การปลูกผักเกษตรของคนในชุมชน ได้ชิมขนมอาโป้งรวมถึงลองทำด้วยตนเอง และ ชิมข้าวยาสมุนไพรซึ่งเป็นอาหารขึ้นชื่อของกลุ่ม รวมถึงได้เลือกซื้อผลิตภัณฑ์ของคนในชุมชน

หลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน ผลการศึกษาด้านความคิดเห็นต่อการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุรู้สึกสนุก เห็นความสามัคคีของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจมีความประทับใจผู้คน รวมถึงเห็นภาพการทำงานกับกลุ่มธุรกิจการโรงแรมในพื้นที่ “รู้สึกชอบที่ได้มาร่วมกิจกรรม รู้สึกสนุกและได้เห็นอีกแง่มุมหนึ่งของชุมชนที่มีการทำงานร่วมกับโรงแรม” (ผู้สูงอายุที่มาท่องเที่ยว , สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566) นอกจากนี้ พบว่ากิจกรรมมีความเหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ นักท่องเที่ยวสามารถเลือกรายการกิจกรรม ออกแบบกิจกรรมในสิ่งที่ตนเองสนใจได้ “เราสามารถเลือกได้

ว่าอยากทำกิจกรรมใด” (ผู้สูงอายุที่มาท่องเที่ยว , สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566) กิจกรรมไม่หนักหรือ
ผจญภัยจนเกินไป เน้นไปในเรื่องของการชมวิถีชีวิต ซึ่งเหมาะกับผู้สูงอายุ และรู้สึกอยากกลับมาเที่ยว
อีก รวมถึงจะประชาสัมพันธ์/บอกต่อการท่องเที่ยวให้แก่คนในครอบครัว หรือเพื่อนๆ ที่สนใจให้มา
ท่องเที่ยวในวิสาหกิจชุมชนดังกล่าว “จะแนะนำให้แก่เพื่อนที่สนใจท่องเที่ยวแนวนี้ได้รู้จักสถานที่ท่องเที่ยว
ที่นี่ เพราะน่าจะมีอีกหลายคนที่ไม่รู้จักที่นี่ บางคนพอพูดถึงภูเก็ตก็จะนึกถึงการท่องเที่ยวทะเล การพักใน
โรงแรม กิจกรรมทางทะเล แต่ยังมีที่นี่ที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งก็เหมาะกับผู้สูงอายุ” (ผู้สูงอายุที่มา
ท่องเที่ยว , สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566)

ด้านประสบการณ์การท่องเที่ยว

จากการสอบถามกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่มาท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้าน
บางเทา จำนวน 5 คน พบว่า ลักษณะกิจกรรมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุในการท่องเที่ยว ได้แก่ การ
ท่องเที่ยวในรูปแบบของธรรมชาติ การท่องเที่ยวทางทะเล โดยกิจกรรมต้องเป็นการเน้นธรรมชาติ วิถีชีวิต
ของคนในชุมชน ผู้คนไม่พลุกพล่าน สำหรับรูปแบบที่พัก พบว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุเลือกที่พักแบบ
โรงแรมที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบ และมีสถานที่ท่องเที่ยวไม่ไกลจากโรงแรมที่พัก “โดยส่วนตัวก็พัก
เป็นโรงแรมเพราะมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ครบครัน และค้อยหาสถานที่ท่องเที่ยวเอา” “ชอบพักโรงแรม
เพราะสะดวก” (ผู้สูงอายุที่มาท่องเที่ยว , สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566) มีพื้นที่จอดรถได้ง่าย “เพราะ
เป็นผู้สูงอายุจะเดินไกลก็เจ็บเข้า ก็อยากให้มีสถานที่จอดรถ ขึ้นรถลงรถที่ใกล้และสะดวก” (ผู้สูงอายุที่มา
ท่องเที่ยว , สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566)

สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า ผู้สูงอายุที่เป็นนักท่องเที่ยวมีความต้องการ
ให้วิสาหกิจชุมชนจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว ได้แก่ การจัดพื้นที่จอดรถที่เหมาะสมกับผู้สูง
พื้นที่ง่ายสะดวกต่อการขึ้นลงรถ และระยะทางต้องไม่ไกล เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องของสุขภาพ มีป้าย
บอกเส้นทาง/แผนที่ที่เห็นชัดเจน มีห้องน้ำที่อำนวยความสะดวกเหมาะสมกับวัย มียานพาหนะหรือมี
เครื่องมือต่างๆ สำหรับรองรับกรณีเกิดเหตุการณ์ฉุกเฉิน

สำหรับการให้บริการของวิสาหกิจชุมชน พบว่า ผู้สูงอายุที่เป็นนักท่องเที่ยวมีความคาดหวังให้ผู้ให้
บริการ มีบุคลิกลักษณะที่มีใจรักการบริการ เอาใจใส่ในการให้บริการด้านการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี
มีความรู้ในรายละเอียดของพื้นที่เป็นอย่างดี ให้ข้อมูลแนะนำสถานที่ได้ มีอัธยาศัยดี ยิ้มแย้มแจ่มใส พูดคุย
เก่ง มีท่าทีเป็นมิตรและมีมนุษยสัมพันธ์ดี “มีคนนำเที่ยวที่ไว้ใจได้ มีการตรวจสอบข้อมูลบุคคลนำเที่ยว
ที่ชัดเจน” (ผู้สูงอายุที่มาท่องเที่ยว , สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566) นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวมีความ
ต้องการให้วิสาหกิจชุมชนจัดหาคนนำเที่ยวที่ไว้ใจได้ มีการตรวจสอบมีข้อมูลบุคคลนำเที่ยวที่ชัดเจน

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้สูงอายุในการทำงานด้านการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน

ผลการศึกษาจากผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทาเชิงทะเล จังหวัดภูเก็ต พบว่ามีความคิดเห็นในปัจจัยความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ทั้ง 4 ด้าน ดังนี้

ปัจจัยด้านบุคคล

ด้านผู้นำ คือ

- ผู้นำส่งเสริมและผลักดันให้กลุ่มผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในวิสาหกิจชุมชนสม่ำเสมอทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชน และกิจกรรมอื่นๆที่เป็นของชุมชน “เวลามีกิจกรรมทุกครั้งผู้นำก็มีการเชิญกลุ่มผู้สูงอายุมาร่วมด้วยทุกครั้ง ทั้งได้แสดงความคิดเห็น และได้ร่วมทำกิจกรรม ผู้สูงอายุ ก็ไม่เหงา ไม่เบื่อ” (สมาชิวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566) “พยายามหาเวทีให้ผู้สูงอายุ มาแสดง มาขายของ มาทำกิจกรรมอยู่ตลอด” (ประธานวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566)
- ผู้นำมีความสัมพันธ์ที่ดี กับกลุ่มผู้สูงอายุ มีการพบปะ การเยี่ยมเยียนผู้สูงอายุ และครอบครัว อย่างสม่ำเสมอ รวมถึงในช่วงที่มีสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 “ในช่วงโควิด ผู้นำก็เป็นธุระในการจัดแจงสิ่งของ รวมถึงการช่วยเหลือทั้งกลุ่มผู้สูงอายุ และคนอื่น ๆ ในชุมชน” (สมาชิวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566)
- ผู้นำเปิดรับฟังความคิดเห็น จากคนทุกช่วงวัย มีความเป็นกันเอง ใจเย็น เสียสละ อดทน มีความรับผิดชอบ
- ผู้นำเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ และทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม และสามารถนำองค์ความรู้ มาถ่ายทอด ให้สมาชิวิสาหกิจชุมชนได้รับรู้เรียนรู้อยู่เสมอ เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนสามารถปรับตัวให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม “มีวิสัยทัศน์ที่กว้าง ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ไปเรียนรู้ หรือ ประชุมรับฟังสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ สามารถนำมาถ่ายทอดให้คนในกลุ่มได้เรียนรู้ตามไปด้วยได้” (สมาชิวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566)
- การหนุนเสริมของผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล
- ผู้นำ หรือประธานวิสาหกิจชุมชน เป็นนักแสวงหาทรัพยากร มาหนุนเสริมการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ทั้งภาคีเครือข่ายหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ธุรกิจการท่องเที่ยว การโรงแรมต่างๆ ต่างรู้จักและให้การสนับสนุน นอกจากนี้ ผู้นำยังได้รับการยอมรับจากหน่วยงานภาคส่วนต่างๆ ในการเชิญเข้าไปร่วมรับฟัง พูดคุยให้ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน รวมถึงในประเด็นอื่นที่เกี่ยวข้อง

ด้านสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจ คือ

1. โครงสร้างวิสาหกิจชุมชน มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจน เช่น ฝ่ายขาย ฝ่ายผลิต ฝ่ายเหรียญ ฯลฯ กำหนดเป็นโครงสร้างการทำงาน และกำหนดบทบาทตามความถนัดของแต่ละคน สำหรับผู้สูงอายุหากถนัดในกิจกรรมรูปแบบใดก็สามารถทำกิจกรรมที่ตนเองถนัดได้ ซึ่งกิจกรรมนั้นไม่กระทบต่อสุขภาพหรือการใช้แรงกำลัง “หากสมาชิกคนใดถนัดด้านไหนก็ไปร่วมในกลุ่มนั้นตามความสมัครใจ และตามความสามารถ” (สมาชิกวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566)
2. สมาชิกวิสาหกิจชุมชนเป็นคนในชุมชน และอาศัยในชุมชนมานาน จนเป็นปราชญ์ในชุมชน ทำให้รู้เรื่องราวต่างๆ ในชุมชน รวมถึงทำให้สมาชิกยังคงร่วมกิจกรรมในชุมชน

ปัจจัยด้านชุมชนและการเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน พบว่า

1. มีฐานทุนทางวัฒนธรรม เช่น ภูมิปัญญาผู้สูงอายุ ด้านการทำขนมอาโป่ง ข้าวยาสมุนไพร มีทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า “คนเฒ่าคนแก่ในชุมชนที่มีความรู้ในการทำอาโป่ง ทำข้าวยา ซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าในชุมชน” (สมาชิกวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566)
2. สถานที่ตั้งกลุ่มวิสาหกิจ อยู่ในพื้นที่ท่องเที่ยวกระแสหลัก คือ หาดบางเทา และมีโรงแรมระดับห้าดาวในพื้นที่ มีฐานทรัพยากรทางธรรมชาติที่หลากหลาย ที่เอื้อต่อการบริการด้านการท่องเที่ยวในชุมชน ทั้งในส่วนที่เป็นพื้นที่ชมวิวยามค่ำคืน น้ำตก น้ำทะเล ชายหาด สวนยางพารา ฟาร์มเลี้ยงแพะ เป็นต้น “ทะเลธรรมชาติเป็นทุนเดิมในพื้นที่ ที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้มาเที่ยว ก็ได้มาเที่ยวธรรมชาติด้วย และได้มาเที่ยวในวิสาหกิจได้ไปในตัว” (สมาชิกวิสาหกิจชุมชน, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2566)
3. วิสาหกิจชุมชนตั้งอยู่ใกล้เส้นทางไปแหล่งท่องเที่ยวหลัก ของจังหวัดภูเก็ต เช่น หาดบางเทา หาดป่าตอง หาดสุรินทร์ เป็นต้น รวมถึงอยู่ใกล้สนามบินภูเก็ต ทำให้สะดวกในการเดินทางของนักท่องเที่ยว

ปัจจัยด้านหน่วยงานภายนอก

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทาเชิงทะเล จังหวัดภูเก็ตได้รับความร่วมมือและการหนุนเสริมจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการมีองค์กรที่มีภารกิจสอดคล้องกับการทำงานของกลุ่มวิสาหกิจหลายประเด็น เช่น

- สถาบันการศึกษาในพื้นที่ เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต สนับสนุนองค์ความรู้ด้านการวิจัย บริการวิชาการ เป็นพี่เลี้ยงต่อเนื่องแก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน
- สำนักงานเกษตรจังหวัดภูเก็ต ส่งเสริมดูแล และจัดตั้งให้มีการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ซึ่งแต่ละปีงบประมาณจะส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน พัฒนาทั้งตัวสมาชิก และการพัฒนา กลุ่ม เช่น การพัฒนาด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ของสมาชิก
- องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นหน่วยงานกลางในการดูแลชุมชนโดยประสานความต้องการมาที่ อบต. ซึ่งครอบคลุมทุกช่วงวัยตั้งแต่เด็กและเยาวชน ประชาชนทั่วไป และผู้สูงอายุ ในส่วนของผู้สูงอายุ จะเน้นเป็นการสร้างอาชีพ เช่น การอบรมการทำกระเป๋ เพื่อจะได้สร้างอาชีพ ร่วมกับ

สถาบันพัฒนาอาชีพของภูเก็ต สอนทำซาลาเปา ทำกระเป๋า จะมีการสนับสนุนงบประมาณ ซึ่งผู้ประกอบการคัดเลือกผู้สูงอายุเพื่อให้งบและทำเป็นอาชีพ นอกจากนี้ สนับสนุนกายอุปกรณ์ให้แก่ผู้สูงอายุ

- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด มีบทบาทส่งเสริม และพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนาสินค้าเพื่อขอมาตรฐาน สนับสนุนช่องทางการจัดจำหน่าย เช่น ตลาดนัดชุมชน ตลาดประชารัฐ

- สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดภูเก็ต ให้การสนับสนุน เรื่องทุนประกอบอาชีพให้กับผู้สูงอายุในพื้นที่ เพื่อให้มีรายได้ต่อเนื่องหรือต่อยอดอาชีพ ฝึกอาชีพตามที่ชุมชนสำหรับการช่วยเหลือรายบุคคลรายบุคคล เปิดให้ผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป กู้ยืมเงินทุนประกอบอาชีพ แบบไม่มีดอกเบี้ย กู้ได้ไม่เกินคนละ 30,000 บาท และรายกลุ่มกลุ่มละไม่เกิน 100,000 บาท เพื่อให้ผู้สูงอายุได้นำเงินกู้ปลอดดอกเบี้ยมาเป็นเงินทุนหมุนเวียนในการประกอบธุรกิจ รวมถึงเป็นการหมุนเวียนสภาพคล่องทางการใช้จ่ายให้กับผู้สูงอายุทดแทนการเป็นหนี้ในระบบ

- สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดภูเก็ต ภารกิจในบทบาทชุมชน คือ ให้การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ให้มีมาตรฐาน ไปเก็บตัวอย่างเอง เพราะต้องตรวจคุณภาพ ทุก ๆ 3 ปี

- สำนักงานพาณิชย์จังหวัดภูเก็ต ประกอบด้วย 4 กลุ่มงาน ได้แก่ กลุ่มทะเบียน ทำหน้าที่ การจดทะเบียน กลุ่มแผนงาน เกี่ยวกับยุทธศาสตร์และนโยบาย กลุ่มกำกับ พัฒนาเศรษฐกิจการค้า ดูแลเกี่ยวกับราคาสินค้าไม่ให้สูงหรือต่ำเกินไป และกลุ่มส่งเสริมการประกอบธุรกิจการค้าและการตลาด ซึ่งในกลุ่มส่งเสริมธุรกิจ จะดูแลในส่วนของสินค้า GI ส่งเสริมช่องทางการตลาด ทั้งในส่วน of line, on line หรืองบประมาณจัดกิจกรรมส่งเสริมการตลาดสินค้า ไม่จำเป็นต้องมีเครื่องหมาย

- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม มีบทบาทหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนวิสาหกิจด้านองค์ความรู้และสนับสนุนงบประมาณตามความต้องการของกลุ่มวิสาหกิจ

บทที่ 05

สรุปผลการวิจัย อภิปราชยผล และข้อเสนอแนะ

บทที่ 05

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาธิตชุมชน” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาธิตชุมชน 2) ศึกษาประเภทของกิจกรรมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาธิตชุมชน และ 3) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้สูงอายุในการทำงานด้านการท่องเที่ยววิถีสาธิตชุมชน การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มาเที่ยวในวิถีสาธิตชุมชน และกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกลุ่มวิถีสาธิตชุมชน ทั้งกลุ่มผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมวิถีสาธิตชุมชน รวมถึงผู้แทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนงานวิถีสาธิตชุมชนในพื้นที่ โดยวิธีการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 3 พื้นที่ ได้แก่ วิถีสาธิตชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโฮมสเตย์ (บ้านหน้าทับ) จังหวัดนครศรีธรรมราช วิถีสาธิตชุมชนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน จังหวัดพังงา และวิถีสาธิตชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทาเชิงทะเล จังหวัดภูเก็ต โดยผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษา อภิปรายผลการศึกษา และให้ข้อเสนอแนะงานวิจัย ตามประเด็นหัวข้อ ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาธิตชุมชน จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ วิถีสาธิตชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโฮมสเตย์ (บ้านหน้าทับ) จังหวัดนครศรีธรรมราช วิถีสาธิตชุมชนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อแสน จังหวัดพังงา และวิถีสาธิตชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์บ้านบางเทาเชิงทะเล จังหวัดภูเก็ต โดยสามารถจำแนกกลุ่มผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุในกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีสาธิตชุมชน ประกอบด้วย

- กลุ่มผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมโดยทำงานที่บ้าน เช่น การแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่บ้านและนำสินค้าขายแก่นักท่องเที่ยว การถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่นักท่องเที่ยว การทำเกษตรผสมผสานที่บ้าน โดยมีการเชื่อมโยงกับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ไปดูงานท่องเที่ยวที่บ้านของผู้สูงอายุ

- กลุ่มผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพเดิม และมาร่วมกับกลุ่มวิถีสาธิตชุมชน เช่น ผู้สูงอายุที่ทำขนมท้องถิ่นขาย การออกเรือทำปะมงพื้นบ้าน เรือนำเที่ยว ขับซาเล้งรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น โดยนำอาชีพที่ทำอยู่เดิมมาเป็นฐานในการร่วมกิจกรรมกับกลุ่มวิถีสาธิต

- กลุ่มผู้สูงอายุที่มีการรวมกลุ่มขึ้นใหม่ โดยผู้สูงอายุรวมตัวกันทำผลิตภัณฑ์/สินค้าของชุมชนขึ้นมาใหม่ การรวมกลุ่มเป็นแม่ครัวเพื่อทำอาหารต้อนรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

โดยลักษณะของการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาธิตชุมชน ได้ดังต่อไปนี้

1) การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ โดยผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน มีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการของการคัดเลือกประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นแกนสำคัญในการกำหนดทิศทางการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชน รวมถึงการมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมการประชุมทั้งในรูปแบบการประชุมประจำปีหรือการประชุมเฉพาะกิจ ซึ่งจัดขึ้นเพื่อเตรียมต้อนรับกลุ่มนักท่องเที่ยว และการมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นในการประชุมการขับเคลื่อนงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ร่วมวางแผนและให้ข้อเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานของกลุ่มตั้งแต่ก่อน-ระหว่าง-และหลังการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน ในขณะที่ผู้นำและสมาชิกวิสาหกิจชุมชนพร้อมรับฟังความคิดเห็นของผู้สูงอายุเนื่องจากเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และมีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเป็นอย่างดี

2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั้ง 3 แห่ง มีกลุ่มผู้สูงอายุที่เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของคณะทำงานวิสาหกิจชุมชน และเป็นสมาชิกในกลุ่มต่างๆ ของวิสาหกิจชุมชน ผู้สูงอายุบางส่วนมีส่วนร่วมในกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนตั้งแต่ยังไม่เข้าสู่วัยผู้สูงอายุ และขับเคลื่อนกิจกรรมอย่างต่อเนื่องจนเกิน 60 ปี ในขณะที่บางคนมาเข้าร่วมกิจกรรมภายหลังอายุ 60 ปี เนื่องจากมีเวลาว่างอยากหารายได้เสริม ลักษณะของการร่วมดำเนินงานในวิสาหกิจชุมชนมีการกำหนดโครงสร้างการทำงานของกลุ่ม โดยกำหนดบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบที่สอดคล้องกับความสามารถของสมาชิกและตามความสนใจของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ ผู้สูงอายุยังมีบทบาทที่สำคัญในการเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำให้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเนื่องจากเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในชุมชนมาอย่างยาวนาน นอกจากนี้ การขับเคลื่อนงานวิสาหกิจชุมชนมีการจัดประชุมกลุ่มวิสาหกิจเป็นประจำ เพื่อซักซ้อมแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกในกลุ่ม และเพื่อให้การขับเคลื่อนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

3) การมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการกำหนดการจัดสรรรายได้เข้าสู่ส่วนกลางสำหรับการบริหารจัดการร้อยละ 3 – 10 ตามที่กลุ่มได้ตกลงกันไว้ล่วงหน้าเพื่อนำไปใช้ในการบริหารจัดการเป็นค่าใช้จ่ายที่เป็นส่วนกลาง เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าโครงสร้างพื้นฐาน ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของสมาชิกกลุ่ม หรือทุนการศึกษา ของรางวัล ฯลฯ ตามวาระโอกาสกลับคืนสู่ชุมชน นอกจากการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแล้ว ยังมีผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อบุคคลและกลุ่ม โดยจำแนกได้ใน 2 กรณี ดังนี้

- ผลประโยชน์จับต้องได้ ได้แก่ ผู้สูงอายุในวิสาหกิจชุมชน และสมาชิกอื่นๆ มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการร่วมกิจกรรม จำนวนสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจเพิ่มมากขึ้น

- ผลประโยชน์ที่จับต้องไม่ได้ ชุมชนยังได้รับผลประโยชน์ที่จับต้องไม่ได้ เช่น การทำให้ชุมชนมีชื่อเสียงจากการท่องเที่ยว ชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจ การได้ใช้เวลาว่างที่เป็นประโยชน์สำหรับคนทุกช่วงวัย รวมถึงเกิดการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่คนรุ่นหลังในชุมชน และนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจ

4) การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ และประเมินผล ผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการติดตามและประเมินผลการขับเคลื่อนงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการประชุมกรรมการอย่างต่อเนื่อง รวมถึงประชุมสมาชิกวิสาหกิจชุมชน เพื่อดำเนินการติดตามการดำเนินงานทั้งก่อน - ระหว่าง - และหลังการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยมีการรับฟังข้อเสนอแนะ

ข้อคิดเห็นของสมาชิกทุกคนและทุกช่วงวัย นอกจากนี้ ในบางกรณีมีหน่วยงานภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินและให้ข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนงานทั้งในบทบาทของสถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาคีเครือข่ายภาครัฐที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนการขับเคลื่อนงานในพื้นที่ เพื่อปรับปรุงและแก้ไขวางแผนการทำงานในครั้งต่อไป

โดยแรงจูงใจที่ทำให้ผู้สูงอายุเข้ามามีบทบาทในการร่วมกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากมีผู้ชักชวนให้เข้าร่วมกิจกรรม ทั้งในส่วนของเพื่อนหรือเครือญาติ ชอบและอยากมีส่วนร่วมในกิจกรรม มีโอกาสได้เจอเพื่อน มีรายได้เสริม มีความรู้สึกผูกพันกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

สำหรับประเภทของกิจกรรมอังกีประสงคของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน พบว่านักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่มาท่องเที่ยวในวิสาหกิจชุมชน มีความต้องการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติทั้งทางบกและทางทะเล โดยมองว่าการท่องเที่ยวชุมชนเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่มีความน่าสนใจ รวมถึงอยากเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างของวัฒนธรรมที่สะท้อนออกมาในรูปแบบของการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชน ในขณะที่กิจกรรมที่พึงประสงค์ของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุต้องการร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีส่วนร่วมกับชุมชน มีโอกาสผ่อนคลาย สามารถออกแบบกิจกรรมของตนเองได้บนฐานทรัพยากรที่มีของชุมชน และต้องเป็นกิจกรรมที่ไม่หนักหรือใช้แรงไม่มากจนเกินไป อาทิ การล่องแพ นั่งเรือชมธรรมชาติ ร่วมทำและชิมอาหารหรือขนมท้องถิ่น ทำผ้ามัดย้อม หรืองานประดิษฐ์ของชุมชน สำหรับประเด็นที่พัก พบว่า ผู้สูงอายุเลือกสถานที่ท่องเที่ยวในบริเวณใกล้ที่พัก และมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ครบครัน โดยอาหารจะเป็นอาหารประจำถิ่นและเป็นอาหารที่เหมาะสมกับสุขภาพของผู้สูงอายุ สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกจะเน้นให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ ทั้งในส่วนห้องพัก ห้องน้ำ ทางลาด บริการรถเข็นแก่ผู้สูงอายุ มีราวจับที่เหมาะสม โดยต้องเน้นมาตรการความปลอดภัยเป็นสำคัญทั้งในส่วนของการพักและกิจกรรมตลอดการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ในด้านการบริการ ผู้สูงอายุต้องการให้ผู้ให้บริการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีจิตบริการ รู้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่และสามารถแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี โดยผู้ให้บริการต้องเป็นคนที่ไว้ใจได้

สำหรับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้สูงอายุในการทำงานด้านการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน พบว่า มีปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านชุมชนและกลุ่มวิสาหกิจชุมชน รวมถึงปัจจัยจากหน่วยงานภายนอก ที่สามารถหนุนเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรม และหนุนเสริมให้วิสาหกิจชุมชนแต่ละแห่งสามารถขับเคลื่อนงานต่อไปได้ โดยสรุปดังนี้

ปัจจัยด้านบุคคล

ผู้นำ มีความสามารถและมีบุคลิกลักษณะของตัวเอง มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นรวมถึงกลุ่มผู้สูงอายุ ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุในชุมชนว่าเป็นบุคคลที่มีคุณค่า และการมีวิสัยทัศน์เท่าทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง มีการทำงานเชิงรุกและแสวงหาเครือข่ายภาครัฐที่มาสนับสนุนการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง

สมาชิกกลุ่ม สมาชิกในชุมชนเป็นผู้ที่อาศัยในพื้นที่ มีความเป็นเครือญาติกัน ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่แข็งแรงที่เอื้อต่อการมารวมกลุ่มทำกิจกรรม ในขณะที่ครอบครัวให้การสนับสนุนให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรม มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และมีส่วนร่วมต่อการทำงานของวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง ที่สำคัญสมาชิกทุกคนต่างรู้หน้าที่ของตนเองและมีการช่วยเหลือกันในกลุ่ม

ปัจจัยด้านชุมชนและกลุ่มวิสาหกิจชุมชน พบว่า ฐานทรัพยากรของชุมชนมีความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นจากชุมชนอื่นๆ ทั้งทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และวิถีชีวิต รวมถึงความเป็นพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ที่มีคนนับถือศาสนาพุทธและมุสลิม นอกจากนี้ ในเรื่องของบริหารจัดการกลุ่มที่มีโครงสร้างและการกำหนดบทบาทที่ชัดเจน คนในชุมชนมีความเอื้ออาทรและดูแลซึ่งกันและกัน มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนในด้านของการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่างๆ รวมถึงการขับเคลื่อนกิจกรรมในวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ปัจจัยด้านหน่วยงานภายนอก พบว่า ความต่อเนื่องของการช่วยเหลือและสนับสนุนของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน รวมถึงสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ที่เข้ามาสนับสนุนในรูปแบบของการสนับสนุนองค์ความรู้ งบประมาณ การพัฒนาการแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆ การส่งเสริมช่องทางการตลาด การประชาสัมพันธ์ การดำเนินงานในลักษณะพี่เลี้ยง มีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน รวมถึงการได้มีโอกาสวางแผนร่วมกับหน่วยงานส่งผลให้การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีผลสำเร็จ และเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว

5.2 การอภิปรายผลการศึกษา

การอภิปรายผลการศึกษาจากผลการศึกษาวิจัย การมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน พบว่า ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชนในกระบวนการตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์และการติดตามประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับวรรณษา วงษ์เส็ง (2558) และจริญญา วงษ์พรหม (2558) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การแสดงความคิดเห็น โดยมีการกำหนดโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของผู้สูงอายุในวิสาหกิจชุมชนเกิดจากแรงจูงใจในการเชิญชวนของเพื่อนสมาชิกวัยเดียวกัน ความไว้วางใจต่อผู้นำ การเป็นเครือญาติกัน และการได้มีโอกาสใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และการมีรายได้เสริม สอดคล้องกับชญาณี ไหมเออร์ (2552) และ ดวงใจ คำคง (2554) การมีส่วนร่วมในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และสภาพแวดล้อม รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าเป็นที่ยอมรับของสังคมและเป็นที่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ทั้งนี้ สังเกตได้ว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะมีส่วนร่วมกับการกิจกรรมทางสังคมที่มีการรวมกลุ่ม เช่น กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมทางการเมือง กิจกรรมอาสาสมัครเพื่อชุมชน กีฬาและนันทนาการ เป็นต้น สอดคล้องกับชญาณี ไหมเออร์ (2552)

สำหรับประเภทของกิจกรรมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน พบว่า ผู้สูงอายุที่เป็นนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชนมีความต้องการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ วิถีชีวิตชุมชน ซึ่งเป็นการผสมผสานรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ท้องถิ่น และเชิงนิเวศ ตามที่ ญาณินท์ ช้างหล้า (2565) ได้อ้างถึงข้อมูลจาก UNWTO ซึ่งได้จัดรูปแบบการท่องเที่ยวออกเป็น 12 ประเภท ในขณะที่กิจกรรมที่พึงประสงค์ของ

นักท่องเที่ยว พบว่า ผู้สูงอายุต้องการร่วมกิจกรรมท่องเที่ยวที่มีส่วนร่วมกับชุมชน และกิจกรรมที่ไม่ใช้แรงมากจนเกินไป ด้านความต้องการของผู้สูงอายุต่อการท่องเที่ยวในชุมชน พบว่าผู้สูงอายุเลือกสถานที่ท่องเที่ยวในบริเวณใกล้ที่พัก และสนใจกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีส่วนร่วมกับชุมชน ได้สร้างประสบการณ์ร่วมเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน เช่น การทำผ้ามัดย้อม การเคี้ยวน้ำตาล การทำขนมท้องถิ่น เป็นต้น ทั้งนี้ ขึ้นกับพื้นฐานทรัพยากรของชุมชนแต่ละแห่ง และที่สำคัญเป็นกิจกรรมที่ได้มีโอกาสผ่อนคลาย ท่องเที่ยวร่วมกับครอบครัว และเป็นกลุ่มผู้สูงอายุด้วยกัน โดยใช้ระยะเวลาประมาณ 1-2 วัน เน้นที่พักที่มีมาตรการความปลอดภัย มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ ทั้งในส่วนของการที่พัก ทางลาด บริการรถเข็นแก่ผู้สูงอายุ มีราวจับที่เหมาะสม โดยต้องเน้นมาตรการความปลอดภัยเป็นสำคัญทั้งในส่วนของการที่พักและกิจกรรมตลอดการท่องเที่ยว มีเพื่อนคุยและคอยแนะนำข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ สอดคล้องกับกฎหมาย กำนันและจอมภักดิ์ คลังระหัด (2560) ซึ่งโดยส่วนใหญ่รูปแบบการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุจะเป็นการท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะ บุคคลที่ท่องเที่ยวด้วยคือคนในครอบครัว สถานที่ท่องเที่ยวคือ โรงแรมหรือรีสอร์ท ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวโดยส่วนใหญ่เป็นค่าที่พัก รองลงมาเป็นค่ากิจกรรมในการท่องเที่ยว และการเลือกซื้อสินค้าที่ระลึก

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการทำงานด้านการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน ส่วนหนึ่งคือ ผู้นำวิถีสาขากิจชุมชน/ผู้นำชุมชน สอดคล้องกับกาญจนา สมมิตร และบุษบา สิทธิการ (2560) กล่าวคือความเป็นผู้นำ ต้องมีทักษะความเป็นผู้นำสูง เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีทักษะการประสานและสร้างการมีส่วนร่วม มุ่งมั่นในการทำงาน และเรียนรู้อยู่เสมอ ชุมชนมีความเป็นของแท้และมีอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชน รวมถึงการสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ท้องถิ่น เช่น การตีเหล็ก การนวดแผนโบราณ การทำอาหารท้องถิ่น เป็นต้น เช่นเดียวกับผู้นำวิถีสาขากิจชุมชนทั้ง 3 แห่ง ซึ่งมีวิสัยทัศน์ มีบุคลิกของการเป็นผู้นำที่แท้จริง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นรวมถึงกลุ่มผู้สูงอายุ และมีแนวคิดที่สำคัญคือการตั้งศักยภาพของคนในชุมชน รวมถึงการให้คุณค่าแก่ผู้สูงอายุในชุมชน การมีส่วนร่วมในวิถีสาขากิจชุมชนบนพื้นฐานการขับเคลื่อนงานด้วยความเป็นเครือญาติหรือน้องพี่ทำให้ผู้สูงอายุเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมมากขึ้น เช่นเดียวกับกลุ่มผู้สูงอายุที่ได้รับการสนับสนุนในการมาเข้าร่วมกิจกรรมจากครอบครัว การกำหนดโครงสร้างวิถีสาขากิจชุมชนและการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความถนัด ฐานทรัพยากร และทุนทางวัฒนธรรมจากภูมิปัญญาผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับ ประกายพรรณ สืบบุญกุล (2560) ซึ่งกล่าวไว้ว่าปัจจัยทางด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยมีกลไกของหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา เข้ามามีส่วนหนุนเสริมให้วิถีสาขากิจชุมชนสามารถขับเคลื่อนงานต่อไปได้บนพื้นฐานความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชนรวมถึงกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับกฤตยา โชคสมศิลป์ (2563) กล่าวคือ ความร่วมมือที่มีต่อการสร้างชุมชนหรือกลุ่มในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เกิดจากการประสานบทบาทระหว่างภาคี เครือข่ายภาคประชาชน เครือข่ายภาครัฐ ในการร่วมกันดำเนินกิจกรรมและโครงการต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันพึ่งพาอาศัยกันมีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรที่แต่ละฝ่ายมีอยู่เพื่อขับเคลื่อนภารกิจภายใต้เป้าหมายร่วมกันจนประสบความสำเร็จ

5.3 ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

■ ข้อเสนอแนะเพื่อการสร้างการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาธิตชุมชน

- 1) ศึกษาข้อมูลฐานทรัพยากรชุมชนด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ว่าชุมชนมีเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ในเรื่องใด
- 2) จัดทำหลักสูตรภูมิปัญญาของกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนเป็นลายลักษณ์อักษร
- 3) ออกแบบกิจกรรมเพื่อจัดทำเป็นกิจกรรมการเรียนรู้และถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไป และเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์เพื่อการท่องเที่ยวสำหรับคนภายนอก เช่น การทำลูกประคบ การทำผ้ามัดย้อม การสอนทำอาหารหรือขนมท้องถิ่น กิจกรรมด้านสุขภาพหรือการออกกำลังกาย เป็นต้น
- 4) เชื่อมโยงกับสถาบันการศึกษาเพื่อนำหลักสูตรภูมิปัญญาของผู้สูงอายุไปใช้ในโรงเรียน
- 5) พัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุให้เป็นผู้สื่อสารและถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่นได้
- 6) ส่งเสริมรายได้ตามอาชีพเดิมหรือความถนัดเดิมของผู้สูงอายุ และเชื่อมโยงกับกิจกรรมของกลุ่มวิถีสาธิตชุมชน
- 7) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุ ควรมีการบูรณาการร่วมกันเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนกลุ่มวิถีสาธิตชุมชนในทุกมิติอย่างต่อเนื่อง รวมถึงพัฒนาวิถีสาธิตชุมชนให้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนทุกช่วงวัย
- 8) ส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว เพื่อนำไปสู่การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชน

■ ข้อเสนอแนะสำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ

- 1) กำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับฐานทรัพยากรชุมชนนั้นๆ
- 2) กิจกรรมที่สามารถร่วมกับคนวัยเดียวกันได้ หรือภายในครอบครัว ใช้เวลา 2-3 ชั่วโมง
- 3) เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพ เช่น อาหารสุขภาพ สมุนไพร การออกกำลังกาย เป็นต้น
- 4) สถานที่ท่องเที่ยวอยู่ใกล้ที่พักซึ่งมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ

■ ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานในการมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

- 1) บูรณาการตัวชี้วัดให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน หรือเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานด้วยกัน มีการวัดและติดตามผลร่วมกัน
- 2) หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการเป็นพี่เลี้ยงสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชน
- 3) หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

5.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) การศึกษาภูมิปัญญาของกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อจัดทำเป็นหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 2) การศึกษาโครงสร้างรายได้ของผู้สูงอายุจากการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวโดยชุมชน

บรรณานุกรม

- กาญจนา สมมิตรและบุษบา สิทธิการ. 2560. ปัจจัยความสำเร็จและความยั่งยืนของธุรกิจ
เพื่อสังคมในการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย. สุธิทธิทัศน์ ปีที่ 32 ฉบับที่ 103 กรกฎาคม
- กันยายน.
- กฤตยา โชคสมศิลป์. 2562. ความร่วมมือในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษา บ้านวังนกไข่ ตำบล
หนองนกไข่ อำเภอกะห้มแบน จังหวัดสมุทรสาคร. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กาญจนา สมมิตร และบุษบา สิทธิการ (2560) ศึกษาเรื่องปัจจัยความสำเร็จและความยั่งยืนของธุรกิจเพื่อ
สังคมในการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย. วารสารสุธิทธิทัศน์. ปีที่ 32 ฉบับที่ 103.
- คณิตา ไกรสันติและรัสมนต์ คำศรี. 2559. แนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
สุชาวดี ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา. การประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและ
นานาชาติครั้งที่ 7 มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- จริญญา วงษ์พรหม .2558 .การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ. มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.
- จริญญา อินรินทร์. 2559. การศึกษารูปแบบเครือข่ายในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว กรณีศึกษา ตำบล
กรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จิราภรณ์ ตุ่มทองคำ. 2560. ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลบางละมุง
อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ชญาณี ไมเออร์. 2552. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุในจังหวัดปทุมธานี. วารสาร.
วิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี.
- ชาเปีย บุญสนธิ. 2556. กลยุทธ์การส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวทะเลบัวแดงหนองหาน บ้านเดียม
ตำบลเชียงแหว อำเภอกุมวาปี จังหวัดอุดรธานี. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ญาณินท์ ช้างหล้า. 2565. พฤติกรรมการท่องเที่ยวต่างจังหวัดของนักท่องเที่ยวชาวไทย กรณีศึกษาจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ดุขฎี นาคเรืองและคณะ. 2560. ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน
จังหวัดยะลา. วารสารศรีนครินทร์วิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์) ปี
ที่ 9 ฉบับที่ 17 มกราคม - มิถุนายน 256
- ดวงใจ คำคง. 2554. ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ตำบลลำสินธุ์ อำเภศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง.
วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัย
ทักษิณ.
- ถวิลวดี บุรีกุล. 2548. การมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ. สถาบันพระปกเกล้า สืบค้นเมื่อ 2
ธันวาคม 2565 จากเว็บไซต์ www.car.chula.ac.th/display7.php?bib.

- ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และ ดร.อุทิศ สังขรัตน์. 2556. แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของ
วิสาหกิจชุมชนในเขตลุ่มทะเลสาบสงขลา. คณะศิลปศาสตร์. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พจนา สอนศรี. 2546. การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยชุมชน. เอกสารประกอบการบรรยาย หลักสูตรปริญญาโท
สาขาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่.
- พิชญา ประจุศิลป์ .2562.การรับรู้ของผู้บริโภคเจเนอเรชันวายที่มีผลต่อความตั้งใจใช้ แพลตฟอร์มจอง
กิจกรรมและบริการด้านการท่องเที่ยว คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี .
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิชญา ประจุศิลป์. 2562. การรับรู้ของผู้บริโภคเจเนอเรชันวายที่มีผลต่อความตั้งใจใช้แพลตฟอร์มจอง
กิจกรรมและบริการด้านการท่องเที่ยว. คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประกายพรณ สืบบุญกุล .2560. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและ
ขนาดย่อม กลุ่มการค้าปลีกเครื่องสำอาง จังหวัดกรุงเทพมหานคร. คณะบริหารธุรกิจ
มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรญาณบุรี
- ปรีฉัตร ปักชีและคณะ. 2560 . พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ อำเภอสุโขทัย จังหวัด
นราธิวาส. วิทยาลัยเทคโนโลยีทางการแพทย์และสาธารณสุขกาญจนาภิเษก กระทรวง
สาธารณสุข.
- บุญยวีร์ วิเศษสุนทรสกุล. 2563. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัด
นครราชสีมา. วิทยาลัยการจัดการ. มหาวิทยาลัยพะเยา.
- มุกิตา ปิ่นสุนทร. 2542. การวางแผนเส้นทางจักรยานที่เหมาะสมเพื่อการท่องเที่ยวในเขตกรุง
รัตนโกสินทร์. มหาวิทยาลัยมหิดล/กรุงเทพฯ. สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2565
www.dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/91252.
- วรรณษา วงษ์แสง. 2558. บทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุด้านประชาสังคมในการพัฒนาชุมชน
เขตบางแค กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วรรณพงศ์ ช่วยรักษา .2560. แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน : กรณีศึกษา กลุ่มสตรีทอผ้าฝ้ายย้อม
คราม บ้านถ้ำเต่า จังหวัดสกลนคร. คณะบริหารธุรกิจ วิทยาลัยสันตพล.
- วิมล จิโรจน์พันธุ์. 2548. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร. แสงดาว.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2542. การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบาย
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร. กองบริการที่ปรึกษา.
- สิริยากร สันธูปัญญ. 2560. การพัฒนาท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ = Development of
sustainable tourism in the Chiang Mai University/บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์. 2556. การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร. องค์การ
บริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.

อรรถชัย คล่องแคล่ว .2560. บทบาทของผู้สูงอายุกับการพัฒนาชุมชนย่อยที่ 14 (ป่ายาง) เทศบาลเมือง
จันทบุรี. วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ. มหาวิทยาลัยบูรพา.
อุดร วงษ์ทับทิม. 2546. ชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ตำบลแม่ฮี้ อำเภอป่า
จังหวัดแม่ฮ่องสอน. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : <http://vijai.trf.or.th/research>).

ภาคผนวก ก
เครื่องมือการเก็บ
ข้อมูลวิจัย

เอกสารยินยอมการเข้าร่วมโครงการวิจัย (Informed Consent Form)

ข้าพเจ้า นาย/นาง/นางสาว

บัตรประชาชนเลขที่ อายุ.....ปี ที่อยู่.....

.....โทรศัพท์.....

ได้ทราบรายละเอียดของโครงการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน ตลอดจนประโยชน์และข้อเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นต่อข้าพเจ้าจากผู้วิจัยแล้วอย่างชัดเจน ไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น และยินยอมให้ทำการวิจัยในโครงการที่กล่าวข้างต้น และข้าพเจ้ารู้ว่าถ้ามีปัญหาหรือข้อสงสัยเกิดขึ้น ข้าพเจ้าสามารถสอบถามผู้วิจัยได้ และสามารถถอนตัวออกจากการวิจัยนี้เมื่อใดก็ได้โดยไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อข้าพเจ้า นอกจากนี้ผู้วิจัยจะเปิดเผยข้อมูลของข้าพเจ้าเพื่อประโยชน์ในการวิจัย และ/หรือทางวิชาการ โดยไม่ระบุชื่อหรือส่วนที่ทำให้รู้ว่าเป็นข้อมูลข่าวสารของข้าพเจ้า และจะเก็บข้อมูลในตู้เอกสารโดยผู้วิจัยปิดล็อกและเก็บกุญแจไว้กับผู้วิจัยเอง

ลงชื่อ.....ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย

(.....)

ลงชื่อ.....พยาน

(.....)

ลงชื่อ.....พยาน

(.....)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

หมายเหตุ : สำหรับผู้ที่อ่านเขียนหนังสือไม่ได้เมื่อรับฟังเข้าใจแล้วให้พิมพ์ลายนิ้วหัวแม่มือแทนการลงนาม

คำอธิบายของผู้วิจัย

ข้าพเจ้าได้อธิบายรายละเอียดของโครงการวิจัยตลอดจนประโยชน์ของการวิจัย รวมทั้งข้อเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยทราบแล้วอย่างชัดเจน โดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น

ลงชื่อ.....ผู้วิจัย

(.....)

หัวหน้าโครงการวิจัย

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

แบบสอบถามโครงการวิจัยการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน ศึกษาประเภทของกิจกรรมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน และศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้สูงอายุในการทำงานด้านการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน

ชุดที่ 1 ผู้นำชุมชนหรือแกนนำวิถีสาขากิจชุมชน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานการทำกิจกรรมกับวิถีสาขากิจชุมชน

ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิถีสาขากิจชุมชน

3.1 การตัดสินใจ

3.2 การดำเนินการ

3.3 การรับผลประโยชน์

3.4 การตรวจสอบประเมินผล

ตอนที่ 4 ปัจจัยความสำเร็จ

4.1 ด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ

4.2 ด้านปัจจัยบุคคล

4.3 ด้านปัจจัยชุมชน

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถาม
สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10

แบบสอบถาม

เรื่อง การมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
2. ปัจจุบันมีอายุ.....ปี
3. การศึกษา ☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี ☐ ปริญญาตรี ☐ สูงกว่าปริญญาตรี
4. รายได้ต่อเดือน บาท
 - 4.1 ไม่ได้มาจากการท่องเที่ยว.....บาท
 - 4.2 ได้มาจากการท่องเที่ยว.....บาท
5. สภาพครอบครัว ☐ อยู่คนเดียว ☐ อยู่กับสามี/ภรรยา ☐ อยู่กับลูก ☐ อื่นๆ (ระบุ).....

ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานในการทำกิจกรรมกับวิสาหกิจชุมชน

6. ท่านเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนหรือไม่
 - ☐ 6.1 เป็น (ระบุตำแหน่ง).....
 - ☐ 6.2 ไม่เป็น
7. ท่านได้เข้าร่วมกิจกรรมใดบ้างกับวิสาหกิจชุมชน
8. อะไรเป็นแรงจูงใจการเข้าร่วมทำกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน

ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

9. ด้านที่ 1 การตัดสินใจ

- 9.1 ที่มาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
- 9.2 โครงสร้างการทำงานวิสาหกิจชุมชนของท่านเป็นอย่างไร
- 9.3 วิสาหกิจชุมชนของท่านมีกระบวนการหรือแนวทางการทำงานอย่างไร
- 9.4 วิสาหกิจชุมชนของท่าน ได้มีการวางแผนและกำหนดเป้าหมายหรือไม่ อย่างไร (ระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาว)
- 9.5 วิสาหกิจชุมชนของท่านมีหน่วยงานใดบ้างเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดบทบาท และวางแผนการทำงาน
- 9.6 หน่วยงานภาครัฐเข้ามาส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของท่านในรูปแบบใดบ้าง
- 9.7 ผู้สูงอายุในชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนหรือไม่ อย่างไร
- 9.8 ท่านคิดว่าการที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการวางแผนมีผลดีต่อวิสาหกิจชุมชนอย่างไร

10. ด้านที่ 2 การดำเนินการ

- 10.1 วิสาหกิจชุมชนของท่านมีการประชุมวางแผนการดำเนินงานหรือไม่ อย่างไร
- 10.2 ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดบ้างในวิสาหกิจชุมชน
- 10.3 วิสาหกิจชุมชนของท่านมีปัญหา/อุปสรรค อะไรบ้าง และแก้ปัญหายังไง

11. ด้านที่ 3 การรับผลประโยชน์

- 11.1 วิสาหกิจชุมชนของท่านมีการแบ่งผลประโยชน์หรือไม่ อย่างไร
- 11.2 วิสาหกิจชุมชนของท่านผลประโยชน์ที่จับต้องได้มีอะไรบ้าง
- 11.3 วิสาหกิจชุมชนของท่านผลประโยชน์ที่จับต้องไม่ได้มีอะไรบ้าง
- 11.4 ท่านคิดว่าผลตอบแทนที่ได้รับจากวิสาหกิจชุมชนคุ้มค่าหรือไม่ อย่างไร

12. ด้านที่ 4 การตรวจสอบประเมินผล

- 12.1 วิสาหกิจชุมชนของท่านมีกระบวนการติดตามประเมินผลการดำเนินงานหรือไม่
- 12.2 วิสาหกิจชุมชนของท่านมีวิธีการติดตามผลการดำเนินงานอย่างไร
- 12.3 วิสาหกิจชุมชนของท่านมีการนำผลการประเมินมาประชุมแลกเปลี่ยนกันหรือไม่ อย่างไร
- 12.4 วิสาหกิจชุมชนของท่านได้นำผลจากการติดตามมาปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานหรือไม่ อย่างไร

หรือไม่ อย่างไร

- 12.5 ผลจากการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานเป็นอย่างไร

ตอนที่ 4 ปัจจัยความสำเร็จ

13. ด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ

- 13.1 วิสาหกิจชุมชนของท่านมีหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนด้านใดบ้าง
 - ความรู้ และทักษะการดำเนินงาน.....
 - เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์
 - งบประมาณ.....
 - อื่นๆ.....
- 13.2 การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐมีความต่อเนื่องหรือไม่ อย่างไร
- 13.3 การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐตรงตามความต้องการของวิสาหกิจชุมชนหรือไม่ อย่างไร

14. ด้านปัจจัยบุคคล

- 14.1 ระยะเวลาที่ท่านอาศัยอยู่ในชุมชนมีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนหรือไม่ อย่างไร
- 14.2 ความถี่ของการเข้าร่วมกิจกรรมมีผลต่อความสำเร็จหรือไม่ อย่างไร
- 14.3 ผลประโยชน์ที่ท่านได้รับการเข้าร่วมกิจกรรมมีผลต่อความสำเร็จหรือไม่ อย่างไร
- 14.4 การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องมีผลต่อความสำเร็จหรือไม่ อย่างไร

15. ด้านปัจจัยชุมชน

15.1 ท่านคิดว่าโครงสร้างและกระบวนการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนของท่านมีผลต่อความสำเร็จหรือไม่ อย่างไร

15.2 การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนมีผลต่อความสำเร็จหรือไม่ อย่างไร

15.3 ทรัพยากรในชุมชนอะไรบ้างที่เชื่อมโยงกับวิสาหกิจชุมชน และมีผลต่อความสำเร็จหรือไม่ อย่างไร

15.4 การขับเคลื่อนกิจกรรมของผู้สูงอายุในวิสาหกิจชุมชนมีผลต่อความสำเร็จหรือไม่ อย่างไร

15.5 บุคลิกภาพของผู้นำวิสาหกิจชุมชนควรเป็นแบบไหน และมีผลต่อความสำเร็จหรือไม่ อย่างไร

15.6 บุคคลใดในชุมชนที่ทำให้การขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จ (ระบุ)

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถาม
สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10

แบบสอบถามแบบสอบถามโครงการวิจัยการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยว วิถีสาขากิจชุมชน

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน ศึกษาประเภทของกิจกรรมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน และศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้สูงอายุในการทำงานด้านการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน

ชุดที่ 2 นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่มาท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานการมาท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน

ตอนที่ 3 ประเภทของกิจกรรมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุ

3.1 ความรู้สึกต่อการทำกิจกรรมในวิถีสาขากิจชุมชน

3.2 ประสบการณ์การท่องเที่ยว

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถาม
สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10

แบบสอบถาม

เรื่อง ประเพณีของกิจกรรมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

2. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

2. ปัจจุบันมีอายุ.....ปี

3. การศึกษา ☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี ☐ ปริญญาตรี ☐ สูงกว่าปริญญาตรี

4. สภาพครอบครัว ☐ อยู่คนเดียว ☐ อยู่กับสามี/ภรรยา ☐ อยู่กับลูก ☐ อื่นๆ

(ระบุ).....

ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานการมาท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน

5. ท่านมาท่องเที่ยวที่นี่ครั้งแรกหรือไม่ (จำนวนกี่ครั้ง)

.....

6. ท่านทราบข้อมูลการท่องเที่ยวจากช่องทางใด

.....

7. ท่านเดินทางมาท่องเที่ยวเกี่ยวกับใคร และเดินทางอย่างไร

.....

8. ท่านท่องเที่ยวในช่วงเวลาใด และใช้เวลากี่วัน

.....

9. ท่านเลือกซื้อสินค้า/ของฝาก ประเภทไหน แล้วมีเหตุผลในการเลือกซื้ออย่างไร

.....

ตอนที่ 3 ประเพณีของกิจกรรมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุ

10. ด้านที่ 1 ความรู้สึกต่อการทำกิจกรรมในวิสาหกิจชุมชน

10.1 เหตุผลที่ท่านเลือกมาเที่ยวที่นี่เพราะอะไร

.....

10.2 ท่านได้ทำกิจกรรมอะไรบ้าง

.....

10.3 ท่านรู้สึกอย่างไร หลังจากที่ได้ทำกิจกรรม

.....

10.4 กิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดให้มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

.....

10.5 ท่านอยากจะให้มีกิจกรรมเพิ่มเติมอะไรบ้าง

.....

10.6 ท่านคิดว่าการมาท่องเที่ยวครั้งนี้คุ้มค่าหรือไม่ อย่างไร

.....

10.7 ท่านจะกลับมาท่องเที่ยวที่นี่อีกครั้งหรือไม่ อย่างไร

.....

10.8 ท่านจะแนะนำ หรือบอกต่อ ให้คนอื่นมาเที่ยวที่นี่หรือไม่ อย่างไร

.....

11. ด้านที่ 2 ประสบการณ์การท่องเที่ยว

11.1 ท่านชอบการท่องเที่ยวรูปแบบใด

.....

11.2 ท่านต้องการที่พักรูปแบบใด

.....

11.3 ท่านต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกอะไรบ้าง

.....

11.4 ท่านคิดว่าสถานที่ท่องเที่ยวต้องมีมาตรการด้านความปลอดภัยอย่างไร

.....

11.5 ท่านต้องการอาหารประเภทใด

.....

11.6 ท่านคิดว่าผู้ให้บริการในสถานที่ท่องเที่ยวควรมีบุคลิกลักษณะเป็นอย่างไร

.....

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถาม

แบบสอบถามโครงการวิจัยการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาธิตชุมชน

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาธิตชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาธิตชุมชน ศึกษาประเภทของกิจกรรมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาธิตชุมชน และศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้สูงอายุในการทำงานด้านการท่องเที่ยววิถีสาธิตชุมชน

ชุดที่ 3 ผู้สูงอายุที่ทำกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีสาธิตชุมชน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานการทำกิจกรรมกับวิถีสาธิตชุมชน

ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิถีสาธิตชุมชน

3.1 การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ

3.2 ปัจจัยบุคคล

3.3 ปัจจัยชุมชน

ตอนที่ 4 ปัจจัยความสำเร็จ

4.1 ด้านความสำเร็จ

4.2 ด้านความผูกพันในชุมชน

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถาม
สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10

แบบสอบถาม

เรื่อง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้สูงอายุในการทำงานด้านการท่องเที่ยววิถีวิถีชุมชน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

3. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
2. ปัจจุบันมีอายุ.....ปี
3. การศึกษา ☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี ☐ ปริญญาตรี ☐ สูงกว่าปริญญาตรี
4. รายได้ต่อเดือน บาท
 - 4.1 ไม่ได้มาจากการท่องเที่ยว.....บาท
 - 4.2 ได้มาจากการท่องเที่ยว.....บาท
5. สภาพครอบครัว ☐ อยู่คนเดียว ☐ อยู่กับสามี/ภรรยา ☐ อยู่กับลูก ☐ อื่นๆ (ระบุ).....

ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานการทำกิจกรรมกับวิถีวิถีชุมชน

6. ท่านเป็นสมาชิกวิถีวิถีชุมชนหรือไม่
 - ☐ 6.1 เป็น (ระบุตำแหน่ง).....
 - ☐ 6.2 ไม่เป็น
7. ท่านได้เข้าร่วมกิจกรรมใดบ้างกับวิถีวิถีชุมชน
8. อะไรเป็นแรงจูงใจการเข้าร่วมทำกิจกรรมวิถีวิถีชุมชน

ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิถีวิถีชุมชน

9. ด้านที่ 1 การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ

- 9.1 กิจกรรมที่ท่านมีส่วนร่วมในวิถีวิถีชุมชนมีหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนด้านใดบ้าง
 - ความรู้ และทักษะการดำเนินงาน.....
 - เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์
 - งบประมาณ.....
 - อื่นๆ.....
- 9.2 การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐมีความต่อเนื่องหรือไม่ อย่างไร

10. ด้านที่ 2 ปัจจัยบุคคล

- 10.1 ระยะเวลาที่ท่านอาศัยอยู่ในชุมชน

- 10.2 ท่านได้เข้าร่วมกิจกรรมอะไรในวิถีวิถีชุมชนบ้าง และบ่อยแค่ไหน

10.3 เหตุผลที่ท่านเลือกมาร่วมกิจกรรมนี้คืออะไร

10.4 จากการทำกิจกรรมได้ประโยชน์อะไรบ้าง

10.5 ท่านมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือไม่ อย่างไร

10.6 มีปัญหา/อุปสรรคในการมาร่วมกิจกรรมหรือไม่ อย่างไร

11. ด้านที่ 3 ปัจจัยชุมชน

11.1 ในชุมชนของท่านมีทรัพยากรอะไรบ้างที่เชื่อมโยงกับกลุ่มผู้สูงอายุ

11.2 ท่านคิดว่าผู้นำในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีบทบาทในการขับเคลื่อนกิจกรรมของผู้สูงอายุอย่างไรบ้าง

11.3 ท่านคิดว่าบุคลิกภาพของผู้นำวิสาหกิจชุมชนควรเป็นแบบไหน

11.4 บุคคลใดในชุมชนที่ทำหน้าที่ในการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชน (ระบุ)

ตอนที่ 4 ปัจจัยร่วมตัดสินใจ

12. ด้านความสำเร็จ

12.1 ผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนรับฟังความคิดเห็นจากผู้สูงอายุในชุมชนหรือไม่

12.2 วิสาหกิจชุมชนของท่านมีการแบ่งหน้าที่ และกระบวนการทำงานอย่างไร

13. ด้านความผูกพันในชุมชน

13.1 เมื่อท่านได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน ท่านรู้สึกอย่างไร

13.2 จากที่ท่านได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน ท่านมีความพึงพอใจหรือไม่
อย่างไร

13.3 ท่านรู้สึกประทับใจอะไรของวิสาหกิจชุมชน

13.4 ท่านคิดว่ามีสิ่งใดในวิสาหกิจชุมชนที่ควรปรับปรุง

13.5 ท่านมีแนวทางอย่างไรที่จะทำให้วิสาหกิจชุมชนของท่านเป็นที่รู้จัก และนักท่องเที่ยวให้
ความสนใจ

.....

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถาม
สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10

แบบสอบถามโครงการวิจัยการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน ศึกษาประเภทของกิจกรรมอันพึงประสงค์ของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน และศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้สูงอายุในการทำงานด้านการท่องเที่ยววิถีสาขากิจชุมชน

ชุดที่ 4 หน่วยงานภาครัฐ

- ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
- ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานหน่วยงานภาครัฐ
- ตอนที่ 3 การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ
- ตอนที่ 4 การรับฟังความคิดเห็นจากชุมชน
- ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถาม
สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10

แบบสอบถาม

เรื่อง การมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุกับการท่องเที่ยววิถีสาธิตชุมชน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

4. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
2. ปัจจุบันมีอายุ.....ปี
3. การศึกษา ☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี ☐ ปริญญาตรี ☐ สูงกว่าปริญญาตรี

ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานหน่วยงานภาครัฐ

4. ท่านเป็นบุคลากรในหน่วยงานใด (ระบุตำแหน่งและหน่วยงาน)
5. หน่วยงานของท่านได้มีการวางแผนการทำงานร่วมกับวิถีสาธิตชุมชนหรือไม่

ตอนที่ 3 การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ

6. หน่วยงานของท่านมีนโยบายการสนับสนุนวิถีสาธิตชุมชนอย่างไรบ้าง
7. หน่วยงานของท่านให้การสนับสนุนวิถีสาธิตชุมชนด้านใดบ้าง
- ความรู้ และทักษะการดำเนินงาน.....
 - เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์
 - งบประมาณ.....
 - อื่นๆ.....

8. หน่วยงานของท่านมีระเบียบกฎเกณฑ์อย่างไรในการสนับสนุนวิถีสาธิตชุมชน

.....

9. หน่วยงานของท่านมีการทำงานต่อเนื่องกับวิถีสาธิตชุมชนหรือไม่ อย่างไร

.....

10. หน่วยงานของท่านมีระบบการรายงานติดตามประเมินผลหรือไม่ อย่างไร

.....

ตอนที่ 4 การรับฟังความคิดเห็นจากชุมชน

11. หน่วยงานของท่านได้รับฟังและนำความคิดเห็นหรือความต้องการของวิถีสาธิตชุมชนมาใช้ในการวางแผน และสนับสนุนกิจกรรมหรือไม่ อย่างไร

.....

12. หน่วยงานของท่านมีกระบวนการในการรับฟังความคิดเห็นหรือไม่ ถ้ามี เป็นรูปแบบไหน อย่างไร และมีจำนวนกี่ครั้ง

.....

13. ผลการรับฟังความคิดเห็นจากวิถีสาธิตชุมชนมีอะไรบ้าง และดำเนินการอย่างไร

.....

ตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถาม
สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10

ภาคผนวก ข ภาพการเก็บข้อมูล

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลน บ้านแหลมโฮมสเตย์ (บ้านหน้าทับ) จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
บ่อแสน จังหวัดพังงา

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์ บ้านบางเทาเชิงทะเล จังหวัดภูเก็ต

โครงการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุ กับการท่องเที่ยว วิถีชุมชน

คณะผู้ดำเนินการวิจัย

ที่ปรึกษาโครงการวิจัย

นางสาวปติดา โมฬาศิลป์

อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี

คณะผู้วิจัย

นางอุบล ทองสลับล้วน

นางสาวพวงทิพย์ พูลสวัสดิ์

นางสร้อยธนา หงษ์วิวัฒน์

นายคณิน ทองปัสโน

นางสาวทิพวดี มะฮอง

ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10

นักพัฒนาสังคมชำนาญการพิเศษ

นักพัฒนาสังคมชำนาญการ

นักพัฒนาสังคมปฏิบัติการ

พนักงานบริการ

พิมพ์ที่ :

จัดพิมพ์และเผยแพร่ :

ไอคิว มีเดีย 089-4660752

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10

เลขที่ 33 หมู่ 1 ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84100

โทรศัพท์ : กลุ่มการวิจัยและการพัฒนาระบบเครือข่าย

และกลุ่มนโยบายและยุทธศาสตร์ 0 7735 5022

ฝ่ายบริหารทั่วไป 0 7735 5023

โทรสาร : 0 7735 5705

E-mail : tpso-10@m-society.go.th

QR Code เล่มวิจัย

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดสุราษฎร์ธานี

เลขที่ 33 หมู่ 1 ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84100

ฝ่ายบริหารทั่วไป โทร. 0 7735 5023

โทรสาร : 0 7735 5705

E-mail : tpso-10@m-society.go.th